

รายงานการวิจัยเรื่อง  
รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาของวัดในพระพุทธศาสนา

ประเภทการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษา

# วัดโสมนัสวิหาร

เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร



สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ



รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา  
ประเภทการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมกรณีศึกษา

วัดโสมนัสวิหาร

เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

รายงานการวิจัย

เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม  
ของวัดในพระพุทธศาสนา

ประเภทการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษา

**วัดโสมนัสวิหาร**

เขตบ่อนปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

โดย

ดร.ปกรณ์ สิงห์สุริยา

พระสิริปัญญาภุมณี

เสนอ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

๒๙๔.๓๖๖ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา  
 ศ ๖๙๑ ร รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่  
 ศาสนธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดโสมนัสวิหาร  
 เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ.  
 สกศ., กรุงเทพฯ : ๒๕๔๘.  
 ๑๔๒ หน้า  
 ISBN : 974-559-785-6  
 ๑. วัด -- การบริหาร  
 ๒. การศึกษา - พระพุทธศาสนา  
 ๓. ชื่อเรื่อง

รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม  
 : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบ-  
 ศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ

สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ ๗๓/๒๕๔๘  
 พิมพ์ครั้งที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๘  
 จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม  
 ISBN 974-559-785-6  
 จัดพิมพ์และเผยแพร่ โครงการนำร่องการจัดการศึกษาและ  
 การเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา  
 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา  
 ถนนสุขุมวิท เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐  
 โทร. (๐๒) ๖๖๘-๗๑๒๓ ต่อ ๒๕๑๘, ๒๕๑๙  
 โทรสาร (๐๒) ๒๔๓-๑๑๒๙  
 เว็บไซต์ <http://www.onec.go.th>  
 พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์  
 ๒๙๖ ซอยสุขุมวิท ๑๖ แขวงบางยี่ขัน  
 เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐  
 โทร. ๐-๒๔๓๓-๐๐๒๖-๗ โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๘๕๘๗

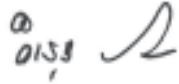
## คำนำ

"วัด" คือแหล่งการเรียนรู้สำคัญที่มีรูปแบบแนวทางการจัดการศึกษา  
 การเผยแผ่ศาสนาธรรม และยุทธศาสตร์การบูรณาการศาสนากับการ  
 จัดการศึกษาในทุกระบบ ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ  
 และการศึกษาตามอัธยาศัยได้อย่างหลากหลาย นอกจากนี้ วัดยังเป็น  
 ศูนย์รวมของการอนุรักษ์ สืบสาน พัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นและศิลปะ  
 วิทยาการทุกแขนง

รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัด  
 ในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบ  
 ศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร เป็นส่วนหนึ่งของ โครงการนำร่องการ  
 จัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา  
 จำนวน ๖๐ วัด ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวง  
 ศึกษาธิการ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัด  
 การศึกษา การเผยแผ่ศาสนาธรรม การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมของ  
 วัด เพื่อนำข้อมูลเหล่านี้เสนอเป็นนโยบายการเสริมสร้างคุณธรรม  
 จริยธรรมของวัด รวมทั้งเผยแพร่ยุทธศาสตร์และกระบวนการดำเนินงาน  
 ในอันที่จะเอื้อประโยชน์แก่วัดต่างๆ ได้พิจารณานำไปปฏิบัติให้สอดคล้อง  
 ตามความมุ่งหมายและแนวทางการจัดการศึกษา ของพระราชบัญญัติ  
 การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.  
 ๒๕๔๕ ต่อไป

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์จากท่าน  
 เจ้าอาวาส ที่กรุณาอนุญาตให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาทำการ

วิจัย และกรุณาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่นักวิจัย รวมทั้ง  
พระเถรานุเถระ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำตลอด  
ระยะเวลาการดำเนินงานวิจัยดังกล่าว จึงขอขอบพระคุณท่านเจ้าอาวาส  
พระเถรานุเถระ ทุกรูป รวมทั้งขอขอบคุณนักวิจัยมา ณ ที่นี้ และ  
หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารการวิจัยฉบับนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการ  
พระพุทธศาสนากับการศึกษาของชาติ รวมทั้งเปิดโอกาสให้วัดอื่นๆ  
นำไปเป็นกรณีศึกษา และประยุกต์ปฏิบัติให้สอดคล้องกับบริบทของ  
วัดต่อไป



(นายอรุณ จันทวานิช)  
เลขาธิการสภาการศึกษา

## กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบหมัดการขอบพระคุณพระธรรมวิสุทธิกวี เจ้าอาวาส  
วัดโสมนัสวิหาร และพระสิริปัญญาภรณ์ พระผู้ช่วยวิจัย ที่ให้ความกรุณา  
ต่างๆ จนกระทั่งงานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบพระคุณสำนักงาน  
เลขาธิการสภาการศึกษาที่เป็นผู้ริเริ่มโครงการ และให้ทุนสนับสนุน  
การวิจัยฉบับนี้ รวมถึงข้าราชการจากสำนักงานฯ ทุกท่านที่กรุณาให้  
ความช่วยเหลือ แนะนำ และประสานงานด้วยดี ได้แก่ นางสาวพิณสุดา  
สิริธวัชศรี นางพิศมัย แป้งนุเคราะห์ และนางสาวสอาดลักษณ์  
จงคล้ายกลาง ขอขอบพระคุณคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์  
มหาวิทยาลัยมหิดลที่กรุณาอำนวยความสะดวกในการทำวิจัย และที่  
สุดนี้ขอขอบพระคุณนางสาวกิงกนก เพ็ชรสังข์ ที่กรุณาช่วยเหลือ  
ในการพิมพ์ต้นฉบับ

ปกรณ์ สิงห์สุริยา

## บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

งานวิจัยเรื่อง "รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดโสมนัสวิหาร ๒) เพื่อศึกษาความต้องการในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนธรรมของพระสงฆ์วัดโสมนัสวิหาร และ ๓) เพื่อส่งเสริมวัดในการจัดทำโครงการพัฒนาการศึกษา/การเผยแผ่ ศาสนธรรมของวัดโสมนัสวิหาร ผลการศึกษามีดังนี้

### ๑. รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดโสมนัสวิหาร

วัดโสมนัสวิหารเป็นวัดในสายธรรมยุติ เป็นพระอารามหลวงชนิดราชวรวิหารชั้นโท การปกครองแบ่งเป็น ๖ คณะ แต่ละคณะอยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าคณะต่างๆ นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการกลางดูแลเรื่องทรัพย์สินของวัด และมีการแบ่งงานด้านการศึกษาต่างๆ ภายในวัด เช่น ด้านโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือด้านโรงเรียนพระปริยัติธรรม

วัดโสมนัสวิหารมีการจัดการศึกษาด้านศาสนศึกษา ทั้งที่เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา (เป็นโรงเรียนสาขาของวัดโสมนัสวิหารที่จังหวัดปทุมธานี) และการศึกษาสงเคราะห์อันได้แก่ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และธรรมศึกษา

นอกจากนี้ยังมีการเผยแผ่ศาสนธรรมด้านการอบรมกรรมฐานซึ่งเป็นที่โดดเด่นของวัด และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีจากการที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนส่งข้าราชการเข้าร่วมอบรมตามโครงการฝึกอบรมเพื่อปลูกจิตสำนึกข้าราชการตามรอยพระยุคลบาท หลักสูตรการเรียนรู้อบรมพระยุคลบาท

รูปแบบการจัดการศึกษาในส่วนของศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ยังมีลักษณะคล้ายคลึงและประสบปัญหาเช่นเดียวกับวัดอื่นๆ ได้แก่ ปัญหาด้านการบริหารและงบประมาณ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านตำราและสื่อการเรียนการสอน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ไม่ประสบปัญหาเรื่องอาคารสถานที่และเจ้าอาวาสยังมีนโยบายสนับสนุนการเรียนด้วยการให้ปัจจัยเป็นแรงจูงใจ

รูปแบบการเผยแผ่ศาสนธรรมด้านการอบรมกรรมฐานซึ่งเป็นที่โดดเด่นของวัด การอบรมกรรมฐานอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าอาวาส การบริหารจัดการเป็นไปด้วยดีเนื่องจากความมีภาวะผู้นำของท่านเจ้าอาวาส และความสมัครใจรับใช้ช่วยเหลือของลูกศิษย์ต่างๆ ซึ่งรวมตัวกันในฐานะ "ชุมชนเสมือน" ที่ผูกพันกันไว้ด้วยความศรัทธาในเจ้าอาวาส พร้อมอาสาช่วยดำเนินการหรือบริจาคทุนทรัพย์ ประกอบกับความสะดวกสบายของสถานที่ และความเรียบง่ายของการอบรมทำให้ไม่ต้องพึ่งพาอุปกรณ์อำนวยความสะดวกมากนัก

ในส่วนของการดำเนินการอบรมพบว่าท่านเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นวิทยากรมีประสบการณ์ด้านการอบรมกรรมฐานเป็นอย่างดี เปี่ยมด้วยความรู้ด้านปริยัติและปฏิบัติ สามารถผสมผสานระหว่างความเป็นสมัยเก่าและสมัยใหม่ ทำให้ผู้เข้าอบรมเกิดความศรัทธา หลักสูตรการอบรม

มีลำดับต่อเนื่อง ในระหว่างการอบรมมีการดูแลผู้เข้าอบรมอย่างใกล้ชิด และคอยให้คำแนะนำอยู่เสมอการปฏิบัติตอบสนองของความจำเป็นของผู้เข้าฝึกอบรม มีความยืดหยุ่น และไม่ดึงหรือหย่อนจนเกินไป นอกจากนี้ยังมีแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมและเปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัยอยู่เสมอ อีกทั้งผู้เข้าอบรมก็มาด้วยความสมัครใจจึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

## ๒. ความต้องการในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนธรรมของพระสงฆ์ของวัดโสมนัสวิหาร

ทางวัดมิได้ต้องการการสนับสนุนเกี่ยวกับการเผยแผ่ศาสนธรรม โดยเฉพาะในส่วนของกิจกรรมพื้นฐาน เนื่องจากประสบความสำเร็จด้วยดีอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม ภายใต้เงื่อนไขของงบประมาณและเวลาที่มี ทางวัดได้แสดงความจำนงให้จัดโครงการอบรมเทคนิคการสอนแก่พระผู้สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี ซึ่งมีหลายรูปที่เริ่มสอนในปีนี้ รวมถึงผู้สอนในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อันประกอบด้วยพระและฆราวาสซึ่งเป็นครูอาสา บุคลากรเหล่านี้มีประสบการณ์การสอนในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มานานแต่ยังต้องการเรียนรู้เทคนิคการสอนเพิ่มเติม

## ๓. การจัดทำโครงการพัฒนาการศึกษา/เผยแผ่ศาสนธรรมของวัดโสมนัสวิหาร

คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับทางวัดจัดโครงการอบรมเทคนิคการสอน เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมขึ้นในวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๔๕ เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๓๐ น. ณ ศาลา ๘๐ ปี

สมเด็จพระวันรัต มีผู้เข้าร่วมอบรมเป็นจำนวน ๔๙ รูป/คน ผลการอบรมพบว่าผู้เข้าอบรมยังต้องการให้ใช้เทคนิคการสอนแบบการบรรยายเป็นหลัก และต้องการให้ผู้อบรมให้แบบการสอนสำเร็จรูปที่จะสามารถฝึกฝนเลียนแบบและนำไปใช้ได้ทันที

## ๔. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

### ๔.๑ ข้อเสนอแนะเชิงการปฏิบัติ

๑) ควรนำแผนภูมิการจัดการเผยแผ่ศาสนธรรมด้านการอบรมกรรมฐานที่วิเคราะห์ได้ไปประยุกต์ใช้กับวัดอื่น

๒) โครงการอบรมบุคลากรของวัดเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม ควรเน้นเนื้อหาที่เป็นแบบการสอนสำเร็จรูปที่ออกแบบสำหรับการสอนประเภทต่างๆ โดยเฉพาะ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมจะสามารถฝึกฝนเลียนแบบเพื่อนำไปใช้งานได้ทันที

### ๔.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ปัญหาต่างๆ ที่พบในการจัดศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ของวัดเป็นปัญหาที่วัดอื่นๆ ประสบอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นปัญหาที่มีต้นตอมาจากโครงสร้างเดียวกัน ที่ทำให้การจัดการศึกษาเหล่านี้ต้องขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบทั้งหมดของวัดแต่ละวัด หากรัฐต้องการที่จะสนับสนุนให้การจัดการศึกษาเหล่านี้มีมาตรฐาน ก็ควรที่จะเข้าไปดูแลรับผิดชอบเอง โดยอาจตั้งองค์กรหรือหน่วยงานกลางขึ้นมารับผิดชอบ

## สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
กิตติกรรมประกาศ	
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก
บทที่ ๑ บทนำ	๑
หลักการและเหตุผล	๑
วัตถุประสงค์	๓
ขอบเขตการวิจัย	๓
นิยามศัพท์	๔
วิธีดำเนินการวิจัย	๕
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๗
การจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญและ	
พระราชบัญญัติต่างๆ	๗
การจัดการศึกษาของวัด	๒๓
บทที่ ๓ สภาพการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม	๓๓
บริบททั่วไปของวัด	๓๔
การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม	๔๙

## สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม	๘๖
รูปแบบการจัดศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์	๘๖
รูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรม	๙๐
โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา	๑๐๖
แผนภูมิการจัดการเผยแผ่ศาสนาธรรม	
ด้านการอบรมกรรมฐาน	๑๐๙
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๑๑๒
สรุป	๑๑๒
ข้อเสนอแนะ	๑๑๖
บรรณานุกรม	๑๑๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑๐ ๑๐ ๑๐ ๑๐ ๑๐

## ๑.๑ หลักการและเหตุผล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้บัญญัติความหมายของการจัดการศึกษาว่า คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีความมุ่งหมายและหลักการว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

โดยที่กระบวนการเรียนรู้ทางศาสนา เป็นกระบวนการสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ดังกล่าว และ "วัด" ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมได้จัดการศึกษาให้บุคคลเกิดความรู้และคุณธรรมตลอดชีวิต ซึ่งปัจจุบัน "วัด" ได้จัดการศึกษาเป็น



๒ แนวทาง คือ จัดการศึกษาเพื่อสืบทอดศาสนทายาท และจัดการศึกษาสงเคราะห์ให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ การเผยแผ่ศาสนธรรมถือได้ว่าเป็นการให้การศึกษแก่ประชาชนและเยาวชนทั่วไป อีกประการหนึ่งด้วย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ\* จึงได้ศึกษาวิจัยเฉพาะกรณี "วัด" ที่สมควรเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติภารกิจ ด้านการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรม เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการดำเนินงานในปีงบประมาณ ๒๕๔๔ จำนวน ๑๐ แห่ง และนำผลการวิจัยขยายผลการปฏิบัติในปีงบประมาณ ๒๕๔๕ - ๒๕๔๗ ต่อไป

ด้วยเหตุนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจึงสนับสนุนให้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนวัดและพระสงฆ์ ที่มีวัตรปฏิบัติในทางสร้างสรรค์ประชาชนและเยาวชนให้เป็นคนดีที่พึงประสงค์ของสังคม ให้มีศักยภาพในการจัดการศึกษาอบรมเพิ่มขึ้น รวมทั้งเผยแพร่วิธีแบบและกระบวนการดำเนินงานอันจะเป็นประโยชน์แก่เจ้าอาวาสวัดโดยทั่วไป ได้พิจารณานำไปปฏิบัติให้สอดคล้องตามความมุ่งหมาย และแนวทางการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติต่อไป

\* สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ปรับเปลี่ยนเป็น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖

## ๑.๒ วัดอุปสงค์

๑.๒.๑ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดโสมนัสวิหาร

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความต้องการในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดโสมนัสวิหาร

๑.๒.๓ เพื่อส่งเสริมวัดในการจัดทำโครงการพัฒนาการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดโสมนัสวิหาร

## ๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้จะศึกษาครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๑.๓.๑ บริบททั่วไปของวัด ได้แก่ สภาพทั่วไปของวัด ประวัติวัด และเจ้าอาวาสวัด ความเป็นอยู่ของพระภิกษุ สามเณรในวัด โดยสังเขป

๑.๓.๒ กระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรการสอนที่วัดจัดการศึกษา และการจัดกิจกรรมเผยแผ่ศาสนธรรมย้อนหลัง ๓ ปี

๑.๓.๓ ประเด็นที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามแนวทางการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

๑.๓.๔ รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัด

๑.๓.๕ ความต้องการและแนวทางการส่งเสริมสนับสนุน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาของวัด

๑.๓.๖ การจัดทำโครงการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา และเผยแผ่ศาสนธรรมอย่างน้อย ๑ โครงการ

## ๑.๔ นิยามศัพท์

๑.๔.๑ การจัดการศึกษาของวัด หมายถึง การจัดการศึกษาของวัด ๒ รูปแบบ คือ การจัดการศึกษาของวัดให้แก่พระภิกษุ สามเณร เรียกว่า การศาสนศึกษาหรือการศึกษาพระปริยัติธรรม และการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไปทั้งนี้อาจจัดในวัด โรงเรียนที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของวัด หรือส่งพระภิกษุ และบุคลากรของวัดไปสอนยังสถานศึกษา สำนักเรียน หรือหน่วยงานอื่น

๑.๔.๒ การศาสนศึกษา หรือการศึกษาพระปริยัติธรรม หมายถึง การจัดการศึกษาที่คณะสงฆ์และวัดจัดให้แก่พระภิกษุ สามเณร ได้แก่ การศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและการศึกษาตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และหมายรวมถึงหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งขึ้นถวายความรู้แก่พระภิกษุ สามเณรที่ประสงค์จะเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมด้วย

๑.๔.๓ การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่คณะสงฆ์หรือวัด จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้แก่เยาวชนและประชาชน ได้แก่ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ธรรมศึกษา ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนการกุศลของวัด การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งโครงการวิจัยนี้ได้กำหนดการศึกษาเฉพาะกรณีการจัดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และโรงเรียนการกุศลของวัด โดยการจัดการศึกษาทั้ง ๒ รูปแบบ บางวัดอาจเพิ่มหลักสูตรธรรมศึกษา หรือการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ผู้เรียนด้วย

๑.๔.๔ การเผยแผ่ศาสนา หมายถึง การนำศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าสู่ปวงชน โดยใช้รูปแบบและวิธีการต่างๆ เช่น โดยการเทศนาสั่งสอนผ่านสื่อต่างๆ หรือเทศนาภายในวัดหรือส่งพระสงฆ์ สามเณร และบุคลากร ไปสอนหรือเผยแผ่ศาสนธรรมยังสถานที่ต่างๆ การฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น การแต่งหนังสือและผลิตเอกสารสิ่งพิมพ์ เพื่อการเผยแผ่ศาสนธรรมที่ไม่ขัดหรือแย้งกับหลักศาสนบัญญัติ กฎ ระเบียบของมหาเถรสมาคม

๑.๔.๕ ผู้บริหารวัด หมายถึง เจ้าอาวาสวัด

๑.๔.๖ ครูและบุคลากร หมายถึง ผู้ปฏิบัติหน้าที่สอน ฝึกอบรม ในศูนย์การเรียนรู้ หรือโรงเรียนสังกัดวัดนั้นๆ หรือสถานศึกษา หน่วยงานในเครือข่ายหรือเขตบริการของวัดนั้นๆ

๑.๔.๗ รูปแบบ หมายถึง ลักษณะการบริหารและดำเนินงานในการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนธรรม ที่ประกอบด้วยปัจจัย ได้แก่ บุคลากร ทรัพยากร อาคารสถานที่ และกระบวนการดำเนินงานของวัด ที่ทำให่วัดนั้นๆ ประสบผลสำเร็จจนได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับของสังคม

## ๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

### ๑.๕.๑ การวิจัยเอกสาร

๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

๒) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

กับการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัด

๓) การจัดการศึกษาประเภทต่างๆ ของวัดและปัญหา

๔) เอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติวัดและการจัดการศึกษา รวมถึงประวัติเจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ

### ๑.๕.๒ การวิจัยภาคสนาม

- การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้แนะ (Non - directed Interview) โดยสัมภาษณ์เจ้าอาวาส และพระผู้ช่วยนักวิจัย

- การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่วัดจัดขึ้นเพื่อการเผยแผ่ศาสนธรรม อันได้แก่การอบรมกรรมฐาน หลักสูตรขั้นต้น

## ๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ทราบรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาของวัดโสมนัสวิหารเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ

๑.๖.๒ ทราบความต้องการในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ

๑.๖.๓ จัดโครงการเพื่อสนับสนุนและพัฒนาการดำเนินการด้านการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดโสมนัสวิหารเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ

## บทที่ ๒ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

๖๐ ๖๐ ๖๐ ๖๐ ๖๐

การวิจัยนี้มุ่งศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดโสมนัสวิหาร ซึ่งมีการดำเนินงานทั้ง ๒ ส่วน คือ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและการเผยแผ่ศาสนธรรม และยังศึกษาประเด็นที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามแนวทางการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ในบทนี้จึงเป็นการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยการจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าว

### ๒.๑ การจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติต่างๆ

ส่วนนี้เป็นการทบทวนเนื้อหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ทั้งนี้ได้คัดเลือกเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของวัดเป็นสำคัญ

### ๒.๑.๑ เนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มีเนื้อหาทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการศึกษาดังนี้

**มาตรา ๘๑** กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ชัดเจนว่า การจัดการศึกษาอบรมต้องให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม

**พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕**

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดภารกิจของมหาเถรสมาคมและวัดไว้ ๖ ด้าน ดังนี้

๑) งานศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรม และการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ ประกอบด้วย การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

๒) งานศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และโรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสนุน

๓) งานเผยแผ่ศาสนธรรม เป็นการเผยแผ่ศาสนธรรม ประกอบด้วย โครงการปฏิบัติสืบเนื่อง (ได้แก่ หน่วยงานอบรมประชาชน ประจำตำบล การอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน การอบรมครูจริยศึกษา การส่งเสริมหน่วยเผยแผ่ศีลธรรม การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ งานพระจริยนิเทศก์ และงาน

พระธรรมทูต) และโครงการเฉพาะกิจ ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล (เช่น โครงการอุทยานการศึกษา โครงการสวนสมุนไพรมโนรมย์ โครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬา)

๔) งานสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ ชุมชนและสังคม เช่น การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและอุปสมบท พระภิกษุ การสงเคราะห์วัดที่ประสบภัยและขาดแคลน หรือให้สถานที่จัดประชุมอบรมด้านอาชีพ การสร้างสาธารณะสมบัติ การออมทรัพย์ เป็นต้น

๕) งานสาธารณูปการ เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด

๖) งานปกครองสงฆ์

**พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕**

**มาตรา ๔**

- "การศึกษา" หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

- "การศึกษาพื้นฐาน" หมายความว่า การศึกษาในระดับก่อนอุดมศึกษา

- "การศึกษาตลอดชีวิต" หมายความว่า การศึกษาที่เกิดจาก

การผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

- "สถานศึกษา" หมายความว่า สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียน ศูนย์การเรียนวิทยาลัย สถาบัน มหาวิทยาลัย หน่วยงานการศึกษา หรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือของเอกชน ที่มีอำนาจหน้าที่หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

#### มาตรา ๖

- จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

#### มาตรา ๘

- หลักการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

- ๑) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- ๒) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- ๓) มีการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไป

อย่างต่อเนื่อง

#### มาตรา ๑๒

- นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

#### มาตรา ๑๔

- บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามควรแก่กรณี ดังต่อไปนี้

๑) การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ

๒) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด

๓) การลดหย่อน หรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

#### มาตรา ๑๕

- การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

๑) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษาหลักสูตรระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

๒) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

๓) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ และให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ผลการศึกษาจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตามรวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

#### มาตรา ๑๘

- การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

๑) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

๒) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

๓) ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด

#### มาตรา ๒๒

- การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

#### มาตรา ๒๓

- การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

๑) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

๓) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

๔) ความรู้ และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

๕) ความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

#### มาตรา ๒๔

- การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

๑) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๒) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

๓) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

๔) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

๕) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

๖) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

#### มาตรา ๒๖

- ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

- ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อและให้นำผลการประเมินผู้เรียนดังกล่าวมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

#### มาตรา ๒๙

- ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

#### มาตรา ๓๐

- ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

**๒.๑.๒ การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ****พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕**

เนื่องจากเนื้อหาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ มีความซับซ้อนกว่าส่วนอื่นจึงจำเป็นต้องวิเคราะห์เนื้อหาให้ชัดเจน ดังจะจัดเรียงแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

**ความหมายของการศึกษา**

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จะสังเกตได้ว่าในนิยามนี้มีองค์ประกอบสำคัญสามประการ คือ ๑) การพัฒนาคุณภาพชีวิตดังกล่าวจะสะท้อนในเป้าหมายและขอบเขตเนื้อหา ๒) ความต่อเนื่องของกระบวนการดังกล่าวจะสะท้อนในความหลากหลายของรูปแบบและ ๓) เน้นการเรียนรู้ดังจะสะท้อนในหลักการ แนวทางการจัดการศึกษา และแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้

**เป้าหมายของการศึกษา**

หากกล่าวโดยกว้างๆ เป้าหมายของการศึกษา คือ ความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม อย่างไรก็ตาม การให้การศึกษา มีจุดสนใจอยู่ที่บุคคล โดยที่ความสำเร็จของการพัฒนาบุคคลด้วยการศึกษาจะนำมาซึ่งความงอกงามของบุคคลและสังคมโดยรวมในที่สุด ดังนั้นจึงควรพิจารณา

จุดหมายของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคล ซึ่งตามข้อมูลข้างต้น แสดงได้ดังนี้

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง

- ๑) ร่างกาย
- ๒) จิตใจ
- ๓) สติปัญญา
- ๔) ความรู้และคุณธรรม
- ๕) จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต
- ๖) ความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

**ขอบเขตเนื้อหาวิชาที่ศึกษา**

ขอบเขตเนื้อหาที่บุคคลควรศึกษา เพื่อให้บรรลุสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ประกอบด้วย

๑) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

๓) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา



๔) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

๕) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

### รูปแบบของการจัดการศึกษา

เพื่อให้เกิดการพัฒนาดังกล่าว มีวิธีการจัดการศึกษา สามรูปแบบ คือ

๑) การศึกษาในระบบ

๒) การศึกษานอกระบบ

๓) การศึกษาตามอัธยาศัย

ทั้งนี้ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบก็ได้

### หลักทั่วไปและแนวการจัดการศึกษา

เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ มีหลักและแนวการจัดการศึกษาดังนี้

หลักการทั่วไปในการจัดการศึกษาเป็นกรอบกำหนด เอกภาพของการจัดการศึกษาทั้งสามรูปแบบให้สอดคล้องกัน หลักการ ดังกล่าวประกอบด้วย

๑) ควรเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

๒) ควรให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

๓) ควรมีการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ไม่ว่าจะจัดการศึกษาในรูปแบบใด ต้องยึดแนวทางในการจัดการศึกษาดังนี้

๑) ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้

๒) ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

๓) กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ

### การจัดกระบวนการเรียนรู้

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางข้างต้น สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังต่อไปนี้

๑) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๒) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

๓) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

๔) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

๕) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็น

ส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

๖) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

การประเมินผู้เรียนจึงควรพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบความรู้ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

อาจสรุปประเด็นต่างๆ ในรูปตารางโดยแยกตามองค์ประกอบต่างๆ ที่วิเคราะห์จากความหมายอันได้แก่ ๑) การพัฒนาคุณภาพชีวิต ๒) ความต่อเนื่องของกระบวนการ ๓) เน้นการเรียนรู้ได้ดังนี้



## ตารางสรุปการวิเคราะห์การจัดการศึกษา

### ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕

ความหมาย	
กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต	
๑)	<p><b>เป้าหมาย:</b> มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง</p> <p>๑) ร่างกาย</p> <p>๒) จิตใจ</p> <p>๓) สติปัญญา</p> <p>๔) ความรู้และคุณธรรม</p> <p>๕) จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต</p> <p>๖) ความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข</p>
	<p><b>ขอบเขตเนื้อหา</b></p> <p>๑) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม</p> <p>๒) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งการรักษารัฐธรรมนูญและสิ่งแวดล้อม</p> <p>๓) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย</p> <p>๔) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง</p> <p>๕) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข</p>
๒)	<p><b>รูปแบบ</b></p> <p>๑) การศึกษาในระบบ ๒) การศึกษานอกระบบ ๓) การศึกษาตามอัธยาศัย</p>

๓) หลักการทั่วไปในการจัดการศึกษา	แนวทางการจัดการศึกษา	แนวทางการจัด
๑) ควรเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ๒) ควรให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ๓) ควรมีการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง	๑) ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ๒) ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ๓) กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ	<b>กระบวนการเรียนรู้</b> ๑) จัดให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน ๒) ฝึกทักษะการคิด และการประยุกต์ความรู้ ๓) ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และสามารถเรียนรู้ได้เอง ๔) ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ไว้ในทุกวิชา ๕) ส่งเสริมสนับสนุนผู้สอนในการจัดบรรยากาศ การใช้สื่อการเรียนการสอน การทำวิจัยและร่วมเรียนรู้ไป พร้อมผู้เรียน ๖) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชน ๗) ประเมินผู้เรียนจากพัฒนาการของผู้เรียนและความประพฤติ ควบคู่ไปกับการทดสอบ

## ๒.๒ การจัดการศึกษาของวัด

การจัดการศึกษาของวัดแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท กล่าวคือ

- การจัดการศึกษาเพื่อพระสงฆ์ มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า "ศาสนศึกษา" หรือ "พระปริยัติธรรม" ประกอบด้วย ๓ หลักสูตร ได้แก่

๑.๑ หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม

๑.๒ หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

๑.๓ หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

- การจัดการศึกษาเพื่อฆราวาส มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า "การศึกษาสงเคราะห์" ประกอบด้วย การศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ได้แก่

๒.๑ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

๒.๒ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๒.๓ ธรรมศึกษา

๒.๔ โรงเรียนการกุศลของวัด

(พิศมัย แฟงนุเคราะห์, ๒๕๔๓ : ๑-๒)

ทั้งนี้ วัดยังอาจเป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยด้วยการจัดงานเผยแผ่ศาสนาธรรมและงานสงเคราะห์บุคคลทั่วไป (เรื่องเดิม : ๓) ซึ่งแบ่งได้สองลักษณะ คือ

๑) โครงการปฏิบัติสืบเนื่อง ได้แก่

- หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)

- การอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน

- การอบรมครูจริยศึกษา
- การส่งเสริมหน่วยเผยแผ่ศีลธรรม
- การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ (นวกะ)
- งานพระจริยนิเทศก์
- งานพระธรรมทูต

(พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ฉ.๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ อ้างใน  
ดรุณี ญาณวัฒนา และคณะ, ๒๕๔๔ : ๑๓- ๑๔)

๒) โครงการปฏิบัติเฉพาะกิจ เช่น การอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน การบรรพชาเยาวชนภาคฤดูร้อน (พิศมัย แผงนุเคราะห์, ๒๕๔๓ : ๓) หรือโครงการที่จัดตามนโยบายรัฐภายในขอบเขตศักยภาพของวัด เช่น โครงการอุทยานการศึกษา โครงการสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬา (ดรุณี ญาณวัฒนา และคณะ, ๒๕๔๔ : ๑๔)

### ๒.๒.๑ การจัดการศึกษาเพื่อพระสงฆ์ (ศาสนศึกษา)

การจัดการศึกษาเพื่อพระสงฆ์ของวัดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยมีรายละเอียดและปัญหาสรุปได้ดังนี้

## รายละเอียดเกี่ยวกับหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และแผนกบาลี

หัวข้อ	รายละเอียด	
วัตถุประสงค์	เสริมสร้างภิกษุสามเณรให้เป็นศาสนทายาทที่ดี มีคุณธรรม สามารถดำรงรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา	
หลักสูตร	พระปริยัติธรรม แผนกธรรม	พระปริยัติธรรม แผนกบาลี
	กำหนดเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ประกอบด้วย <ul style="list-style-type: none"> <li>- นักธรรมตรี- ผู้สอบได้ชั้นนี้จึงจะมีสิทธิสอบประโยค ๑-๒ และ ป.ธ.๓ ประโยค</li> <li>- นักธรรมโท - ผู้สอบได้ชั้นนี้จึงจะมีสิทธิสอบ ป.ธ.๔-๖ ประโยค</li> <li>- นักธรรมเอก - ผู้สอบได้ชั้นนี้จึงจะมีสิทธิสอบ ป.ธ.๗-๙ ประโยค (วิชาที่นักธรรมแต่ละชั้นเรียนประกอบด้วย วิชาเรียงความแก้</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- บาลีประโยค ๑-๒ (ประโยค ๑-๒)</li> <li>- เปรียญธรรม ๓ ประโยค (ป.ธ.๓) เทียบเท่า ม.๓</li> <li>- เปรียญธรรม ๔ ประโยค (ป.ธ.๔)</li> <li>- เปรียญธรรม ๕ ประโยค (ป.ธ.๕) เทียบเท่า ม.๖</li> <li>- เปรียญธรรม ๖ ประโยค (ป.ธ.๖)</li> <li>- เปรียญธรรม ๗ ประโยค (ป.ธ.๗)</li> <li>- เปรียญธรรม ๘ ประโยค (ป.ธ.๘)</li> <li>- เปรียญธรรม ๙ ประโยค (ป.ธ.๙) มีวุฒิปริญญาตรี</li> </ul> <p>* ปัจจุบันแก้ไขโดยกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘ ที่ออกโดยอาศัย ม.๑๒ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ</p>
สถานศึกษา	สำนักเรียน - วัดที่มหาเถรสมาคมอนุญาตให้จัดตั้งเป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างเป็นทางการ กำหนดให้จังหวัดหนึ่งเป็น ๑ สำนักเรียน สำนักศึกษา หรือ สำนักศาสนศึกษา - วัดที่ยังไม่ได้รับอนุญาตจากมหาเถรสมาคมอย่างเป็นทางการ	
ผู้สอน	<ul style="list-style-type: none"> <li>- ไม่มีการสอบบรรจุ ไม่ต้องมีวุฒิทางครู</li> <li>- ค่าตอบแทนแตกต่างกันตามสำนัก</li> </ul>	
ผู้เรียน	พระภิกษุสามเณร	

หัวข้อ	รายละเอียด
งบประมาณ	ได้รับการจัดสรรจากหมวดเงินอุดหนุน ของกรมการศาสนา คิดจากจำนวนผู้เข้าสอบจริงตามบัญชีส่งเข้าสอบของแม่กองธรรม และแม่กองบาลี
การจัดการเรียนการสอน	<ul style="list-style-type: none"> <li>- เวลาเรียนไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ชั่วโมงต่อปี ปกติเรียนตั้งแต่วันที่ ๐๘.๔๕- ๑๐.๔๕ น. และ ๑๓.๐๐- ๑๖.๓๐ น.</li> <li>- มีสามภาคเรียน คือ ภาควิสาขะ ภาคพรรษา และ ภาคปวารณา</li> <li>- หลักสูตรการเรียนการสอน ก)ใช้ท่องจำและทำความเข้าใจจากหนังสือเรียนระดับชั้นไวภรณ์ ข)ใช้การแปลจากไทยเป็นบาลี และบาลีเป็นไทย ค) เนื้อหาเป็นความรู้จากพระไตรปิฎก</li> </ul>
การวัดและประเมินผล	<ul style="list-style-type: none"> <li>- แผนกบาลี แยกการสอบเป็น ๒ ครั้ง ได้แก่ ก)สอบชั้น ป.ธ. ๖-๙ ประโยค จัดเฉพาะในกรุงเทพฯ ข)สอบชั้นประโยค ๑-๒ ถึงชั้นประโยค ป.ธ. ๕ จัดทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด</li> <li>- ข้อสอบใช้ข้อสอบส่วนกลาง</li> <li>- ผู้ตรวจคือแม่กองบาลี แม่กองธรรม</li> </ul>

(พิศมัย แฟงนุเคราะห์, ๒๕๔๓ : ๕- ๑๓)

## ปัญหาการจัดการศึกษาของหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี

หัวข้อ	รายละเอียด
ด้านการบริหารจัดการ	<ul style="list-style-type: none"> <li>- การบริหารจัดการด้านต่างๆ เช่น งบประมาณ อาคารสถานที่ การบรรจุผู้สอน การจัดการสอน การบริการภัตตาหารและที่พัก ล้วนอยู่ในความรับผิดชอบของวัดที่จัดการศึกษาทั้งสิ้น อีกทั้งการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐก็ไม่เพียงพอ ดังนั้น การดำเนินงานต่างๆ จึงต้องพึ่งพากำลังของเจ้าอาวาสเป็นสำคัญ ทำให้สำนักเรียนขาดความมั่นคง</li> <li>- ไม่มีการปรับปรุงการจัดการศึกษา</li> <li>- มีความสับสนทางด้านเป้าหมายการจัดการศึกษา กล่าวคือ แทนที่จะมุ่งผลิตศาสนทายาท กลับมุ่งจัดการศึกษาแบบฆราวาส</li> </ul>

หัวข้อ	รายละเอียด
<b>ด้านหลักสูตร</b> <b>การเรียน</b> <b>การสอน</b>	<b>หลักสูตร</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ไม่มีการปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้นาน</li> </ul> <b>การจัดการเรียนการสอน</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันไปตามวัด ไม่มีมาตรฐานกลาง</li> <li>- เน้นการท่องจำ</li> <li>- การสอนเป็นลักษณะที่สอนท่อง</li> <li>- ไม่คำนึงความแตกต่างและพื้นความรู้ของผู้เรียน</li> <li>- มักจะเรียนรวมเป็นชั้นใหญ่</li> </ul> <b>ผู้เรียน</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ขาดความสนใจ เนื่องจากความยากของการเรียนและการวัดผล ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เมื่อลาสิกขา หรือไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในการทำงานอื่นๆ ของสงฆ์ เช่น การปฏิสังขรณ์วัด การพัฒนาชุมชน การช่วยราชการ แก้ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ หรือแม้แต่การสั่งสอนธรรมะ</li> </ul> <b>ผู้สอน</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ขาดแคลนผู้สอนที่มีคุณภาพ</li> </ul> <b>สื่อการเรียนการสอน</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ขาดการปรับปรุงและส่งเสริมให้หลากหลาย ปัจจุบันยังใช้แต่หนังสือเก่า</li> </ul> <b>อาคารสถานที่</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้</li> </ul>
<b>ด้านการวัดผล</b> <b>การศึกษา</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- วัดผลแยกรายวิชา หากไม่ผ่านเพียงวิชาเดียวถือว่าสอบตก</li> <li>- เกณฑ์ให้คะแนนเคร่งครัด เน้นการหาที่ผิด</li> <li>- ไม่มีมาตรฐานของการตรวจคะแนน ขึ้นกับผู้ตรวจแต่ละคน</li> <li>- ผู้สอนไม่ใช่คนออกข้อสอบ</li> <li>- ข้อสอบเน้นความจำ มากกว่าพัฒนาการของผู้เรียน และไม่เหมาะกับวัยผู้เรียน</li> <li>- ขาดระบบการติดตามผล และการนิเทศการศึกษา</li> <li>- ขาดความร่วมมือระหว่างสำนักเรียน</li> </ul>

(พิศมัย แฟงนุเคราะห์, ๒๕๔๓ : ๑๓- ๑๖)

## รายละเอียดเกี่ยวกับหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

หัวข้อ	รายละเอียด
วัตถุประสงค์ หลักสูตร	<p>เพื่อให้โอกาสพระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กับวิชาสามัญ ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลายของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีวิชาพระพุทธศาสนา (ศาสนปฏิบัติ ภาษาบาลี และธรรมวินัย) เป็นวิชาบังคับ</p> <p>แกน หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาประกอบด้วย</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น</li> <li>วัตถุประสงค์ : เพื่อให้พระภิกษุสามเณรพัฒนาตน ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นศาสนทายาทที่ดี และนำความรู้จากการศึกษาไปพัฒนาสังคมตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข</li> <li>- หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย</li> <li>วัตถุประสงค์ : เพื่อให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามพระวินัย สามารถนำความรู้จากการศึกษาค้นคว้าวิทยากรทางพระพุทธศาสนาไปพัฒนาสังคมตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามสมควรแก่สมณวิสัย</li> </ul>
สถานศึกษา	โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จัดขึ้นในวัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา
ผู้เรียน	พระภิกษุสามเณร
ผู้สอน	พระภิกษุสามเณร หรือคฤหัสถ์เพศชาย อายุไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปี และมีความรู้เพียงพอ
งบประมาณ การบริหาร การศึกษา	<p>กรมการศาสนาเป็นผู้รับผิดชอบดูแลและประสานงานให้วัด</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานต่อไปนี้ สภาการศึกษาของคณะสงฆ์</li> <li>*กรมการศาสนา *สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และศูนย์ครูพระปริยัตินิเทศก์ประจำจังหวัด</li> <li>- ได้รับการสนับสนุนทางวิชาการจากหน่วยงานสนับสนุนต่อไปนี้ *กลุ่มโรงเรียน *หน่วยศึกษานิเทศก์ สังกัดกรมสามัญศึกษา *กรมการศึกษานอกโรงเรียน</li> </ul>

\* ชื่อหน่วยงานก่อนการปรับเปลี่ยนตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ กระทรวงศึกษาธิการ

หัวข้อ	รายละเอียด
การจัดการเรียน การสอนและ การวัดและ ประเมินผล	<ul style="list-style-type: none"> <li>- ใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย พ.ศ.๒๕๓๕</li> <li>- ใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๕</li> </ul>

(พิศมัย แฟงนุเคราะห์, ๒๕๔๓ : ๑๘- ๒๑)

ปัญหาการจัดการศึกษาของหลักสูตรพระปริยัติธรรม  
แผนกสามัญศึกษา

หัวข้อ	รายละเอียด
ด้านการ บริหารจัดการ	<ul style="list-style-type: none"> <li>- การบริหารขาดประสิทธิภาพ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานนโยบาย ขาดการประสานงานกับหน่วยงานสนับสนุน</li> <li>- ผู้บริหารขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหาร และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน</li> <li>- โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาแต่ละแห่งได้รับเงินสนับสนุนไม่เท่ากัน และมีประสิทธิภาพการบริหารจัดการไม่เท่ากัน ขึ้นกับเจ้าอาวาสวัดแต่ละแห่ง</li> <li>- ไม่มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนระหว่างหน่วยงานสนับสนุนในการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาและการบริหารการศึกษาให้สงฆ์</li> <li>- งบประมาณจากกรมการศาสนาไม่เพียงพอ งบประมาณที่จัดสรรให้จะเป็นไปเพื่อการบูรณะและพัฒนาวัด มากกว่าการศึกษา</li> </ul>
ด้านหลักสูตร การเรียน	<p>หลักสูตร</p> <p>เนื้อหาส่วนหนึ่งซ้ำซ้อนกับหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และบาลี</p> <p>การจัดการเรียนการสอน</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- สอนแบบบรรยายเป็นหลัก</li> <li>- เน้นความรู้จากตำราและการท่องจำ</li> <li>- วิธีการสอนไม่มีมาตรฐาน เปลี่ยนไปตามผู้สอน</li> </ul>

หัวข้อ	รายละเอียด
	<p><b>ผู้เรียน</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ผู้จบการศึกษายังมีมุมมองไม่กว้างไกลเท่าผู้ที่จบจากโรงเรียนสามัญของฆราวาส</li> </ul> <p><b>ผู้สอน</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ขาดแคลนผู้สอนที่มีคุณภาพ ทำให้ต้องจ้างครูพิเศษ หรือใช้ครูผู้หญิง และครูที่เป็นพระก็มักจะเป็นพระนักศึกษายุ่ง</li> <li>- ครูมีภารกิจต้องสอนหลายแผนก จึงสอนได้ไม่เต็มที่ ไม่มีเวลาเอาใจใส่</li> <li>- ครูที่เป็นพระยังติดขัดกับวิธีการเรียนการสอนนักเรียน-บาลีที่เน้นความจำ ขาดความรู้เรื่องการสอนและการวัดผล</li> <li>- ไม่มีการประเมินคุณภาพ</li> <li>- ขาดแรงจูงใจในอาชีพ</li> </ul>
<b>ด้านการวัดผลการศึกษา</b>	<p><b>สื่อการเรียนการสอน</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ตำราเรียนไม่เพียงพอ</li> <li>- ตำราประกอบการเรียนทางศาสนามีน้อย ไม่มีการจัดหาอย่างเป็นระบบ</li> <li>- ขาดแคลนอุปกรณ์สื่อการสอน</li> </ul> <p><b>อาคารสถานที่</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ไม่เพียงพอ เพราะต้องใช้งบประมาณจากการบูรณะและพัฒนาวัด</li> <li>- ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น เสียงดัง แออัด</li> <li>- อยู่ห่างไกล ทำให้พระบางส่วนมาเรียนในช่วงเช้าไม่ได้</li> </ul> <p><b>ด้านการวัดผลการศึกษา</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- เน้นการวัดความจำ</li> <li>- เกณฑ์วัดผลผันแปรไปตามผู้วัด</li> <li>- ผู้วัดผลขาดความรู้ด้านการวัดผลอย่างแท้จริง</li> </ul>

(พิศมัย แฝงนุเคราะห์, ๒๕๔๓ : ๒๑- ๒๔)

## ๒.๒.๒ การจัดการศึกษาเพื่อฆราวาส (การศึกษาสงเคราะห์)

การจัดการศึกษาเพื่อฆราวาสของวัดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยมีรายละเอียดและปัญหาสรุปได้ดังนี้

### รายละเอียดเกี่ยวกับโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

หัวข้อ	รายละเอียด
<b>วัตถุประสงค์</b>	เพื่อให้เด็กและเยาวชนในวัยเรียนได้ใช้เวลาว่างจากวันหยุดเรียนศึกษาคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
<b>หลักสูตร</b>	ประกอบด้วยวิชาพระพุทธศาสนา ศาสนพิธีและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษภาคพระพุทธศาสนา ธรรมศึกษา วาดศิลป์ นาฏศิลป์ และกิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมส่งเสริมความสามัคคี กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์
<b>สถานศึกษา</b>	ศูนย์ศึกษาตามวัด
<b>ผู้เรียน</b>	ฆราวาสที่เป็นนักเรียนนักศึกษา
<b>ผู้สอน</b>	พระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์
<b>งบประมาณ</b>	จากกรมการศาสนา
<b>การบริหารการศึกษา</b>	แบ่งองค์การบริหารเป็น ๖ ระดับ ได้แก่ ๑) สพท. อันเป็นสำนักงานกลางของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทั่วประเทศ ๒) ศูนย์หน (เหนือ กลาง ตะวันออก ใต้) ๓) ศูนย์จังหวัด ๔) ศูนย์อำเภอ ๕) ศูนย์ตำบล และ ๖) ศูนย์วัด
<b>การจัดการเรียนการสอนและการวัดและประเมินผล</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- ชั้นเรียนแบ่งเป็น ก) ชั้นต้น (ชั้นพระพุทธศาสนาปีที่๑-๓) รับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ ใช้เวลาเรียน ๓ ปี ข) ชั้นกลาง (ชั้นพระพุทธศาสนาปีที่ ๔-๖) รับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๓ ใช้เวลาเรียน ๓ ปี ค) ชั้นสูง (ชั้นพระพุทธศาสนาปีที่ ๑-๒) รับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ และชั้นอุดมศึกษาใช้เวลาเรียน ๓ ปี และชั้นพระพุทธศาสนาปีที่ ๒-๓ รับนักเรียนชั้นอุดมศึกษาใช้เวลาเรียน ๒ ปี</li> <li>- เวลาเรียน ทุกวันอาทิตย์ วันละ ๓ วิชา ปีละ ๑ ชั้นๆ ละ ๑๒๐ ชม.m. ตั้งแต่เวลา ๘.๓๐- ๑๑.๑๕ น.</li> <li>- รูปแบบการสอน ประกอบด้วยภาคบรรยายและภาคปฏิบัติ</li> <li>- การวัดผลพิจารณาจาก ก) เวลาเรียน ข) การทดสอบความรู้โดยข้อเขียนและการปฏิบัติ ค) สังเกตจากการทำกิจกรรม ง) สังเกตจากพฤติกรรมทั่วไป จ) รายงาน หรือบันทึกการปฏิบัติงาน</li> </ul>

(พิศมัย แฝงนุเคราะห์, ๒๕๔๓ : ๓๑- ๓๖)

## ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

หัวข้อ	รายละเอียด
ด้านการบริหารจัดการ	<ul style="list-style-type: none"> <li>- งบประมาณไม่เพียงพอ</li> <li>- การบริหารจัดการขึ้นกับความสามารถของผู้อำนวยความสะดวก</li> <li>- ผู้อำนวยความสะดวกขาดประสบการณ์</li> <li>- รูปแบบการดำเนินงานไม่แน่นอน</li> <li>- ขาดระบบการติดตามงาน</li> <li>- ขาดการประสานงานระหว่างศูนย์</li> <li>- ขาดแคลนบุคลากรด้านธุรการ</li> <li>- ขาดการดูแลจากกรมศาสนา</li> </ul>
ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน	<p><b>หลักสูตร</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ไม่สามารถเทียบโอนผลการเรียนสู่การศึกษาในระบบ</li> </ul> <p><b>การจัดการเรียนการสอน</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- มักไม่เป็นไปตามที่กำหนดในหลักสูตร</li> </ul> <p><b>ผู้สอน</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ขาดแคลนผู้สอนที่มีคุณภาพ</li> </ul> <p><b>สื่อการเรียนการสอน</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ตำราเรียนไม่เพียงพอ</li> <li>- ขาดแคลนอุปกรณ์สื่อการสอน</li> </ul> <p><b>อาคารสถานที่</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้</li> </ul>

(พิศมัย แพนงูเคราะห์, ๒๕๔๓ : ๓๖- ๓๗)

## บทที่ ๓

### สภาพการจัดการศึกษาและ การเผยแผ่ศาสนาธรรม

๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖

บทนี้จะนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับบริบททั่วไปของวัด ซึ่งครอบคลุมถึงสภาพทั่วไปของวัด ประวัติของวัด ประวัติเจ้าอาวาส และข้อมูลในส่วนการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาของวัดโสมนัสวิหาร ซึ่งครอบคลุมถึงข้อมูลทั่วไป และข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และข้อมูลเกี่ยวกับการอบรมกรรมศึกษาฐาน\* ทั้งนี้จะพยายาม

\* อนึ่ง ข้อมูลที่นำเสนอในบทนี้มีทั้งที่ได้รับความอนุเคราะห์จากพระสิริปัญญาภุมณี พระผู้ช่วยวิจัย ทั้งที่ได้มาจากโบสถ์วัดเข้าอบรมวิปัสสนา ตารางการทำงานประจำปี และหนังสือที่ได้รับการอนุเคราะห์จากท่านเจ้าอาวาส พระธรรมวิสุทธิกวี (ได้แก่ ๑.พระธรรมวิสุทธิกวี. (๒๕๔๒). คู่มือภาวนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : วัดโสมนัสวิหาร และ ๒. โสมนัสสาร ฉบับพิเศษ ครอบรอบ ๒๕ ปีและแจกประกาศนียบัตรโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดโสมนัสวิหาร ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๑) และที่มาจากหนังสือค้นคว้าวิจัยได้แก่ ข้อมูลจากเว็บไซต์ของวัด (<http://www.geocities.com/TheTropics/Lagoon/๙๘๕๖/framethai.html> (April ๖, ๒๐๐๒)) และ ข้อมูลจากใบปิดประกาศรับสมัครนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒-๖ เข้าเรียนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดโสมนัสวิหาร นอกจากนี้ยังมีข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสและพระผู้ช่วยวิจัยในคราวต่างๆ ที่เข้ามามีผลการด้วย อย่างไรก็ตามเนื่องจากการนำเสนอข้อมูลเป็นไปอย่างผสมผสาน จึงขอละการอ้างอิงไว้เพื่อความสะดวก



นำเสนอข้อมูลต่างๆ ที่ทางวัดจัดหาให้โดยเฉพาะด้านปัญหาเพื่อสื่อความ  
ต้องการของวัด ก่อนที่จะวิเคราะห์เพื่อหารูปแบบต่อไปในบทที่ ๔

### ๓.๑ บริบททั่วไปของวัด

ในส่วนนี้เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ประวัติของวัด และ  
ประวัติเจ้าอาวาสของวัดโสมนัสวิหาร

#### ๓.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของวัดโสมนัสวิหาร

##### ที่ตั้งวัดโสมนัสวิหาร

ตั้งอยู่เลขที่ ๖๔๖ ถนนกรุงเกษม แขวงวัดโสมนัส  
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่บนเนื้อที่ ๓๒ ไร่  
ใจกลางเมือง ใกล้แหล่งชุมชนและสถานที่ทางราชการหลายแห่ง  
เช่น ด้านทิศเหนือของวัด ใกล้กับทำเนียบรัฐบาล ด้านข้างทิศตะวันออก  
คือตลาดนางเลิ้ง ด้านข้างทิศตะวันตกใกล้กับองค์การสหประชาชาติ  
(คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก)  
ทิศใต้ ติดถนนพระเนียง มีอาคารพาณิชย์ ย่านธุรกิจการค้า และกระทรวง  
คมนาคม

อาณาเขตของวัดครอบคลุมพื้นที่ ๓๒ ไร่ สภาพทั่วไป  
ภายในวัดเงียบสงบ ด้านหน้าวัดเป็นอาคารโรงเรียน ๒ หลัง ศูนย์เยาวชน  
ลานจอดรถ สนามเด็กเล่น ภายในกำแพงวัดแบ่งเป็นสามส่วน ส่วนกลาง  
เรียกพุทธาวาส มีศาลาหน้า วิหารใหญ่ วิหารคต เจดีย์ โบสถ์ โรงเรียน  
ปริยัติธรรม ศาลาบำเพ็ญกุศล ศาลาสำนักงานของวัด ส่วนสังฆาวาส  
ด้านซ้ายมี ๓ คณะ และสังฆาวาสด้านขวามี ๓ คณะ รวม ๖ คณะ  
สภาพทั่วไปเงียบสงบ ระหว่างกุฏิโปร่งไม่แออัด โดยรวมเป็นสถานที่  
สัปปายะสำหรับนักบวช

### ชื่อเสียงของวัด

วัดโสมนัสวิหารเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งภาครัฐ  
และเอกชน รวมทั้งพระภิกษุ สามเณร อุบาสกและอุบาสิกา ตลอดจน  
ชาวต่างชาติ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากการที่ทางวัดได้  
เปิดให้มีการฝึกอบรมกรรมฐาน ซึ่งในระยะหลังสำนักงานคณะกรรมการ  
ข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) เป็นผู้จัดขึ้น โดยส่วนราชการต่างๆ  
ส่งข้าราชการพลเรือน ตำรวจ ทหาร และเจ้าหน้าที่รัฐ มาเข้าอบรม  
ในหลักสูตร และยังมีประชาชนทั่วไปร่วมอบรมด้วย เพื่อเป็นการ  
เพิ่มคุณภาพชีวิต และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้สูงขึ้น  
เพื่อถวายเป็นราชสักการะ เป็นราชสดุดีแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้า-  
อยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ตามโครงการฝึกอบรมเพื่อปลูก  
จิตสำนึกข้าราชการตามรอยพระยุคลบาทหลักสูตรการเรียนรู้ตามรอย  
พระยุคลบาท

นอกจากนี้วัดโสมนัสวิหาร ยังมีของดีอันเป็นสมบัติของชาติ  
ที่จัดว่าเด่นมาก จึงเป็นที่สนใจของชาวต่างประเทศและผู้ที่ได้มา  
พบเห็นเป็นอย่างมากอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. ลักษณะของวัด เป็นสัปปายะแก่ผู้อยู่อาศัย
๒. เป็นมหาสีมา ได้อนุเคราะห์ทางพระวินัย
๓. องค์พระเจดีย์ มีพระบรมสารีริกธาตุ
๔. ภาพจิตรกรรมฝาผนัง บอกเรื่องราวยุคสมัย
๕. พระโพธิ์ศรีนาค พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์
๖. พระเจดีย์ธัมเมกสถูป จำลองมาจากประเทศอินเดีย
๗. พระพุทธรูปสำคัญของวัด ๓ องค์ คือ
  - ๗.๑ พระสัมพุทธสิริ ซึ่งเป็นพระประธานในพระอุโบสถ

- ๗.๒ พระพุทธศรีโสมนัส ซึ่งเป็นพระประธานในวิหาร  
๗.๓ พระนิรันตราย ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๔

### การบริหารการปกครอง

การบริหารการปกครองของวัดเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กล่าวคือ มีเจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบสูงสุด ทั้งนี้ วัดโสมนัสวิหารมีคณะกรรมการกลางที่ดูแลเรื่องการใช้ทรัพยากรของวัด โดยจะนำเสนอมติความเห็นต่างๆ ให้ท่านเจ้าอาวาสพิจารณาเห็นชอบ มีการแบ่งงานโดยเฉพะอย่างยิ่งความรับผิดชอบในการดูแลเรื่องการศึกษา และมีการปกครองแบ่งเป็น ๖ คณะ โดยแต่ละคณะอยู่ในความดูแลของเจ้าคณะ

### คณะผู้บริหารวัด

วัดโสมนัสวิหารมีคณะผู้บริหาร อันประกอบด้วยฝ่ายบรรพชิต และฝ่ายฆราวาส ดังนี้

- ๑) เจ้าอาวาส  
พระธรรมวิสุทธิกวี(พิจิตร วิฑวณฺโณ ป.๕. ๙ ศบ.บ. M.A.)
- ๒) รองเจ้าอาวาส  
พระเทพวราภรณ์ (อิม อรินฺทโม ป.๕.๕)  
พระราชภัทราจารย์ (ลอย สิริคุตฺโต ป.๕. ๖)
- ๓) เลขานุการ  
พระกิตติวราภรณ์(ยุทศศักดิ์ กิตติยุตฺโต ป.๕. ๖ พม.)
- ๔) เภรัญญิก  
นายศิลป์ ศิววงศ์

- ๕) คณะกรรมการบริหารวัดฝ่ายบรรพชิต  
พระเทพวราภรณ์ (อิม อรินฺทโม ป.๕.๕)  
พระราชภัทราจารย์ (ลอย สิริคุตฺโต ป.๕.๖)  
พระพุทธวิริยากร (สุรัตน์ อตฺถโร ป.๕.๕)  
พระปัญญาวิสุทธิโมลี (ไพรัช โชติโก ป.๕.๔)  
พระวินัยมุนี (ฉลอง วิฑูโร ป.๕.๖ ศน.บ.)  
พระสิริปัญญาภรณ์ (เต็ม อภิปฺถุโณ ป.๕.๕ ศน.บ.)  
พระกิตติวราภรณ์ (ยุทศศักดิ์ กิตติยุตฺโต ป.๕. ๖ พม.)
- ๖) คณะกรรมการบริหารวัดฝ่ายฆราวาส  
นายศิลป์ ศิววงศ์  
ร.ศ.ฉงทอง จันทรางศุ

### โครงสร้างการปกครองวัด

วัดโสมนัสวิหารมีพระภิกษุรวม ๘๑ รูป (มีพระภิกษุบวชใหม่ระหว่าง ๑๕-๒๐ วัน ประมาณ ๓-๔ รูป) ซึ่งพระทุกรูปอยู่ภายใต้การปกครองซึ่งแบ่งออกเป็น ๖ คณะ ดังนี้

- คณะ ๑ มีพระภิกษุและสามเณร รวม ๑๔ รูป  
พระสิริปัญญาภรณ์(เต็ม อภิปฺถุโณ ป.๕. ๕ ศน.บ.) เป็นเจ้าคณะ  
พระกิตติวราภรณ์(ยุทศศักดิ์ กิตติยุตฺโต ป.๕. ๖ พม.) เป็นรองเจ้าคณะ  
มีพระลูกคณะในปกครอง ๑๑ รูป สามเณร ๑ รูป

- คณะ ๒** มีพระภิกษุและสามเณร รวม ๒๒ รูป  
พระเทพวราภรณ์ (อิม อรินฺทโม ป.ธ. ๕) เป็น  
เจ้าคณะ  
พระพุทธรวิริยากร (สุรัตน์ อตฺถโรโต ป.ธ. ๕) เป็น  
รองเจ้าคณะ  
มีพระลูกคณะในปกครอง ๑๐ รูป สามเณร  
๑๐ รูป
- คณะ ๓** มีพระภิกษุและสามเณร รวม ๑๔ รูป  
พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ ป.ธ. ๙  
M.A.) เป็นเจ้าคณะและเจ้าอาวาส  
พระปัญญาวิสุทธิโมลี (ไพรัช ไชติโก ป.ธ. ๔)  
เป็นรองเจ้าคณะ  
มีพระลูกคณะในปกครอง ๑๑ รูป สามเณร  
๑ รูป
- คณะ ๔** มีพระภิกษุและสามเณร รวม ๑๔ รูป  
พระราชภัทราจารย์(ลอย สิริคุตฺโต ป.ธ. ๖) เป็น  
เจ้าคณะ  
พระครูประภัสสรศีลคุณ (ฉาถ ธมฺมุฑฺโโก ป.ธ.๑-๒)  
เป็นรองเจ้าคณะ  
มีพระลูกคณะในปกครอง ๑๐ รูป สามเณร  
๒ รูป
- คณะ ๕** มีพระภิกษุและสามเณร รวม ๙ รูป  
พระวินัยมุนี(ฉลอง วิฑูโร ป.ธ. ๖) เป็นเจ้าคณะ  
พระครูวิจิตรธรรมคุณาธาร (ประเทือง วณฺณ-

ปฺนฺโณ น.ธ.โท) เป็นรองเจ้าคณะ

มีพระลูกคณะในปกครอง ๖ รูป สามเณร ๑ รูป

**คณะ ๖** มีพระภิกษุ ๗ รูป

พระครูสุทธรรมธารี(สวัสดิ์ ธมฺสุทฺโธป.ธ. ๔) เป็น  
เจ้าคณะ

พระครูธีรธรรมวัตร (สุเชิด มนวิโร น.ธ.เอก) เป็น  
รองเจ้าคณะ

มีพระลูกคณะในปกครอง ๕ รูป

### พระภิกษุผู้ถือสมณศักดิ์

วัดโสมนัสวิหารมีพระภิกษุผู้ถือสมณศักดิ์ ๑๕ รูป ประกอบด้วย พระราชาคณะ ๘ รูปและพระครูสัญญาบัตร ๗ รูป ตามรายละเอียด  
ดังนี้

#### ๑) พระราชาคณะ

๑. พระธรรมวิสุทธิกวี	ชั้นธรรม
๒. พระเทพวราภรณ์	ชั้นเทพ
๓. พระราชภัทราจารย์	ชั้นราช
๔. พระพุทธรวิริยากร	ชั้นสามัญ
๕. พระปัญญาวิสุทธิโมลี	ชั้นสามัญ
๖. พระวินัยมุนี	ชั้นสามัญ
๗. พระสิริปัญญาโมลี	ชั้นสามัญ
๘. พระกิตติวราภรณ์	ชั้นสามัญ

#### ๒) พระครูสัญญาบัตรชั้นพิเศษ ๓ รูป

๑. พระครูประภัสสรศีลคุณ

๒. พระครูสุพุทธธรรมธาริ
๓. พระครูปิยคุณาภรณ์
- ๓) พระครูสัญญาบัตรชั้นเอก ๓ รูป
  ๑. พระครูวิจิตรธรรมคุณาธาร
  ๒. พระครูวีระธรรมวัตร
  ๓. พระครูธรรมสมาทานโกศล
- ๔) พระครูสัญญาบัตรชั้นโทรูป
  ๑. พระครูประสิทธิเมธาภรณ์

#### สภาพแวดล้อมชุมชน

สภาพแวดล้อมของชุมชนภายนอกบริเวณใกล้ๆ วัดมีบรรยากาศตรงข้ามกับภายในวัด เพราะมีสนามมวย สนามม้า ชุมชนรอบวัดเป็นชุมชนที่อยู่กันมานานบนเนื้อที่ของวัดซึ่งอยู่ติดกับที่ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ บ้านเรือนค่อนข้างจะแออัด บางจุดแออัดสิ่งที่เป็นอบายมุข เป็นปัญหาและหน้าที่ของวัดเหมือนกัน แม้จะมีลักษณะดังกล่าว ชุมชนรอบวัดชอบทำบุญตักบาตร สามารถเลี้ยงพระเณรได้อย่างสบาย เรียกว่ายังศรัทธาต่อพระศาสนาอยู่

#### ลักษณะของผู้เข้าวัด

ผู้เข้าวัดที่เป็นชาวบ้านรอบๆ วัดมีจำนวนน้อย ผู้เข้าวัดที่เป็นประชาชนจากที่อื่นมีจำนวนมากกว่าซึ่งเหตุผลของการเข้าวัดส่วนใหญ่คือการทำบุญโดยทั่วไป

สามารถจำแนกเหตุผลของผู้เข้าวัดตามลำดับร้อยละได้ดังนี้

เหตุผล	ร้อยละ
๑. มารักษาศีล ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม	๔๐
๒. ทำบุญทั่วไป	๕๓
๓. สะเดาะเคราะห์ ดุโชคชะตา	๗

#### ๓.๑.๒ ประวัติของวัดโสมนัสวิหาร

วัดโสมนัสวิหาร เป็นพระอารามหลวงชนิดราชวรวิหาร ชั้นโทเรียกชื่อเต็มว่า "วัดโสมนัสราชวรวิหาร" ตั้งอยู่เลขที่ ๖๔๖ แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร มีอาณาเขตดังนี้ คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับถนนกรุงเกษม และคลองผดุงกรุงเกษม
ทิศใต้	ติดต่อกับถนนพญาไท
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับที่ธรณีสงฆ์ ถนนนครสวรรค์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับที่ธรณีสงฆ์ สนามมวยราชดำเนิน ถนนราชดำเนิน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงสร้างพระราชอุทิศสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดีจึงได้พระราชทานนามว่า "วัดโสมนัสวิหาร" ในต้นรัชกาลของพระองค์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางศิลาฤกษ์พระอุโบสถเมื่อวันอาทิตย์ แรม ๒ ค่ำเดือนยี่ ปีฉลู จ.ศ. ๑๒๑๕ ตรงกับ วันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๓๙๖ เนื้อที่วัดทั้งหมดประมาณ ๓๑ ไร่ (รวมทั้งที่ขุดคุ้ย) พระราชทานเป็น วิสูงคามสีมา ด้านหน้าจดคลองผดุงกรุงเกษม (ตามรูปเขียนแผนผังวัดในพระอุโบสถ) ด้านข้างขุดคุ้ยเป็นเขตทั้ง ๓ ด้าน แต่ในปัจจุบันได้ถมคุ้ยทำท่อน้ำแล้วขยายเขตออกไปด้านหลังอีกประมาณ ๑ ไร่ เนื้อที่วัดจึงมีประมาณ ๓๒ ไร่เศษ ในเนื้อที่วิสูงคามสีมาที่เป็นตัววัดนั้น ได้สมมุติเป็นมหาสีมาเฉพาะภายในกำแพง เว้นนอกกำแพงไว้เป็นอุปัชฌายสีมาและคู่อ้อมกันเขตบ้านในที่ธรณีสงฆ์กับมหาสีมาที่อยู่ของพระสงฆ์ให้ห่างกัน เฉพาะพระอุโบสถสมมุติเป็นชั้นขัณฑสีมามีสีมันตริก รอบพระอุโบสถ ภายในกำแพงจากด้านหน้าไปด้านหลังแบ่งออกเป็น ๓ แถบ มีพระอุโบสถ พระวิหาร วิหารคต พระเจดีย์ซึ่งเป็นเขตพุทธาวาสอยู่แถบกลางหมู่กุฎิที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ซึ่งเป็นเขตสังฆาวาสอยู่แถบข้าง ทั้งสองแถบ แถบละ ๓ คณะ ระหว่างคณะนั้นๆ มีอุปัชฌาย มีบริเวณเป็นระเบียบไม่ยัดเยียด ส่วนด้านหน้าวัดมีลานกว้าง ในปัจจุบันใช้เป็นโรงเรียนและศูนย์เยาวชน ด้านหลังวัดใช้เป็นเขตฌาปนสถานของกองทัพก ด้านข้างเป็นสุสานด้านหนึ่งและเป็นถนนทางผ่านเข้าไปหลังวัดด้านหนึ่ง ปัจจุบันมีถนนรอบวัด ทางไป-มาสะดวก

ภายในวัดแบ่งเป็น ๖ คณะ ผังละ ๓ คณะ โดยมีพระวิหารใหญ่อยู่ตรงกลาง ผังด้านขวามือประกอบด้วยคณะ ๑ ๒ และ ๓ ด้านซ้ายมือประกอบด้วยคณะ ๔ ๕ และ ๖ ตามลำดับ แต่อย่างไรก็ตามในระยะแรกของการสร้างวัดก็เป็นเพียงการสร้างกุฎิจำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ไปก่อน แล้วโปรดเกล้าฯ ให้อาราธนา

พระอริยมุนี (ทัฬหะ พุทฺธสิริเถระ) จากวัดราชาธิวาส พร้อมพระภิกษุราว ๔๐ รูป มายังวัดโสมนัสวิหารโดยขบวนเรือ ทรงถวายอาหารบิณฑบาตและสมณบริขารตามฐานานุกัณฑ์แล้วโปรดเกล้าฯ ให้ครองวัดไปพลางก่อน โดยมีการกำหนดวิสูงคามสีมาแบบไม่มีอาคารตามแบบแผนธรรมยุติกนิกาย เพราะสมัยนั้นบริเวณแถบนี้ยังเป็นทุ่งสัมปออยอันเป็นที่เปลี่ยว ไม่มีบ้านเรือนหนาแน่นอย่างในปัจจุบัน

ครั้นปี พ.ศ. ๒๔๐๐ ทรงเลื่อนพระอริยมุนีขึ้นเป็นพระพรหมมุนี แต่การสร้างถาวรวัตถุในวัด ก็ยังไม่ได้ดำเนินการเป็นรูปเป็นร่างมากนักก็เปลี่ยนแผ่นดินเสียก่อน เมื่อรัชกาลที่ ๕ ขึ้นครองราชย์ ได้เสด็จพระราชดำเนิน ทรงถวายพระภิกษุใน พ.ศ. ๒๔๑๘ และทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่พระเจดีย์องค์ใหญ่ ต่อมาโปรดฯ ให้เลื่อนสมณศักดิ์พระพรหมมุนีขึ้นเป็นพระพิมลธรรมในปีวอก พ.ศ. ๒๔๑๕ และเลื่อนเป็นสมเด็จพระวันรัตในปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ ในช่วงนี้เองวัดโสมนัสวิหารได้รับการเสริมสร้างถาวรวัตถุสำคัญคือพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ มีพระประธานในพระอุโบสถ พระนามว่า "พระสัมพุทธสิริ" ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สมเด็จพระวันรัตสร้างและอัญเชิญมาจากวัดราชาธิวาส ส่วนพระประธานในพระวิหารและพระอัครสาวกเป็นของหลวงอัญเชิญมาจากพระบรมมหาราชวัง จนเป็นวัดสมบูรณแบบ ทั้งนี้โดยได้รับทุนทรัพย์จากราชมรดกในสมเด็จพระนางเจ้าโสมนัสวัฒนาวดีนั่นเองนับแต่นั้นมาวัดโสมนัสวิหารก็เจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน

### ๓.๑.๓ ประวัติเจ้าอาวาส พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ)

ส่วนนี้เป็นข้อมูลเกี่ยวกับชาติภูมิ การศึกษา สมณศักดิ์

ตำแหน่งหน้าที่ งานพิเศษ และเกียรติคุณ โดยสังเขปของพระธรรมวิสุทธิ กวี ข้อมูลเหล่านี้สะท้อนความรู้ความสามารถ ความมุ่งมั่นในการ ทำงานพระศาสนาและเกียรติคุณของเจ้าอาวาสวัดได้เป็นอย่างดี

### ชาติภูมิ

พระธรรมวิสุทธิกวี นามเดิมว่า พิจิตร ถาวรสุวรรณ เป็น บุตรคนโต ในจำนวนบุตร ๙ คน ของนายแก้ว และนางไฉ่เสียน ถาวรสุวรรณ เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๙ ณ หมู่บ้านพังขาม อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เมื่ออายุได้ ๕-๗ ขวบ บิดามารดา ได้ย้ายไปทำงานที่อื่น จึงได้อยู่ในความอุปการะของยาย คือ นางชুম แจ่มใส เมื่ออายุย่างเข้า ๘ ขวบได้ย้ายตามบิดามารดาไปอยู่ ณ บ้านดอนคั่น เพื่อเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาที่ ๑ โรงเรียน ลือสิทธิ์วิทยา วัดธรรมประดิษฐ์ จนจบการศึกษาและได้ช่วยบิดามารดา ทำงานอยู่ที่บ้านจนอายุได้ ๑๕ ปี จึงขออนุญาตบรรพชา แต่บิดามารดา ไม่อนุญาต จึงขอผลัดไว้อีก ๓ ปี ในระหว่างที่รอ ๓ ปี ก็ได้ช่วยบิดา มารดาทำงานอย่างขยันขันแข็ง และเตรียมตัวในการบรรพชา อย่างจริงจัง เมื่อมีเวลาว่างก็ไปอยู่ที่วัดธรรมประดิษฐ์ซึ่งเป็นวัดใกล้บ้าน เพื่อฝึกข้อวัตรปฏิบัติ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ เมื่ออายุได้ ๑๗ ปี ได้รับอนุญาต ให้บรรพชาได้ โดยท่านเจ้าคุณพระอุดมศีลคุณ (เริ่ม นนฺทิโย) วัดบูรณศิริมาตยาราม ผู้เป็นหลวงอา ในสมัยที่เป็นพระครูปลัด เถรธรรมวัฒน์ ได้นำไปฝากให้บรรพชาที่วัดโสมนัสวิหาร โดยถวายตัว เป็นศิษย์ของพระวินัยวงศ์เทวี (พวง ธมฺมธโร ป.ธ. ๕) และได้บรรพชา เป็นสามเณรเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ โดยสมเด็จพระวันรัต (จิบ ฐิตธมฺโม ป.ธ. ๙) เมื่อบรรพชาแล้วได้ตั้งใจศึกษา เล่าเรียนจนสอบได้เปรียญ ๓ ประโยค ตั้งแต่เป็นสามเณรจนอายุได้

๒๐ ปีบริบูรณ์ จึงได้อุปสมบท ณ วัดโสมนัสวิหาร เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๔๙๙ โดยมีสมเด็จพระวันรัต (จิบ ฐิตธมฺโม ป.ธ. ๙) ในสมัยที่ยัง เป็นพระอมรมุนี พระราชาคณะชั้นเทพ เจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร เป็นพระอุปัชฌาย์

### การศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๙๙ สอบได้ ป.ธ. ๓ และ นักธรรมชั้นเอก
- พ.ศ. ๒๕๐๐ สอบได้ ป.ธ. ๔ และท่องปาฏิโมกข์ได้
- พ.ศ. ๒๕๐๑ สอบได้ ป.ธ. ๕
- พ.ศ. ๒๕๐๓ สอบได้ ป.ธ. ๖
- พ.ศ. ๒๕๐๕ สอบได้ ป.ธ. ๗
- พ.ศ. ๒๕๐๙ สอบได้ ป.ธ. ๘ และจบปริญญาตรีศาสน- ศาสตร์บัณฑิต (ศน.บ.) เกียรตินิยมอันดับ ๒ จากมหาวิทยาลัย มหาภูมิราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับประกาศนียบัตรชั้นสูง จากสำนักฝึก อบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ(พ.ธ.ต.)
- พ.ศ. ๒๕๑๒ สอบชิงทุนการศึกษาของสภามหาภูมิ- ราชวิทยาลัย เพื่อไปศึกษาปริญญาโทในประเทศอินเดีย และได้ทุนศึกษาชั้นปริญญาโท สาขาวรรณคดีสันสกฤต แล้วได้เดินทางไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยพาราณสี (B.H.U.) เมืองพาราณสี รัฐอุตตรประเทศ ประเทศอินเดีย เป็นเวลา ๒ ปี และได้ศึกษาภาษาฮินดี จนสามารถพูดภาษาฮินดีได้

- พ.ศ. ๒๕๑๔ สอบได้ปริญญาโท (M.A.) ทางวรรณคดี  
สันสกฤต และสอบได้ออนุปริญญาทางภาษาฮินดี (Dip. in  
Hindi) จากมหาวิทยาลัยพาราณสี ประเทศอินเดีย
- พ.ศ. ๒๕๑๗ สอบได้ ป.ธ. ๙
- พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ปริญญาคุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ศน.ด.  
(สาขาพุทธศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

### สมณศักดิ์

พระมหาพิจิตร วิฑูวณฺโณ เมื่อมีอายุได้ ๔๐ ปี ได้รับ  
พระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ "พระศรีวิสุทธิกวี"  
ในวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์เป็น  
พระราชาคณะชั้นราชที่ "พระราชวิสุทธิกวี"

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ เป็น  
พระราชาคณะชั้นเทพที่ "พระเทพวิสุทธิกวี"

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์เป็น  
พระราชาคณะชั้นธรรมที่ "พระธรรมวิสุทธิกวี"

### ตำแหน่งหน้าที่

พระธรรมวิสุทธิกวีได้รับตำแหน่งหลายตำแหน่งในพระศาสนา  
มาตามลำดับ คือ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร  
คณบดีศิลปศาสตร์ ผู้ช่วยเลขานุการ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ และ  
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย  
และเจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธรรมยุติ) ในภาคใต้ทั้งหมด

### งานพิเศษ

๑) ได้เขียนหนังสือพระพุทธศาสนาออกมาแล้ว ๗๔ เรื่อง  
แต่มอบให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยพิมพ์ออกเผยแพร  
ขณะนี้ ๒๕ เรื่อง

๒) เป็นอาจารย์สอนกรรมฐานประจำวัดโสมนัสวิหาร และ  
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเปิดสอนกรรมฐานให้แก่พระภิกษุ  
สามเณร และประชาชนทั่วไป ทั้งในและต่างประเทศ โดยมีประสบการณ์  
การสอนกรรมฐานเป็นเวลากว่า ๒๐ ปี

๓) เป็นวิทยากรบรรยายวิชาการทางพระพุทธศาสนาตาม  
สถาบันและสถานที่ต่างๆ ทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัด

๔) มีประสบการณ์จากการเดินทางไปดูงานพระศาสนา  
ในต่างประเทศมากกว่า ๒๗ ประเทศ

๕) เป็นอาจารย์บรรยายวิชาการทางพระพุทธศาสนา  
ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยทั้งระดับปริญญาตรีและระดับ  
ปริญญาโท

### เกียรติคุณ

๑) ได้รับพระราชทานโล่รางวัลผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุท  
ศาสนา "ประเภทส่งเสริมผู้ปฏิบัติธรรม" จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา  
สยามบรมราชกุมารี ณ พระราชมณเฑียรสถานหลวงในเทศกาลวิสาขบูชา  
วันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๑

๒) ได้รับเกียรติบัตร "การฝึกอบรมกรรมฐาน" จากพุทธสมาคม  
แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ในการสอนกรรมฐาน เมื่อ  
วันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยศาสตราจารย์ประภาศ อวยชัย  
นายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย เป็นผู้มอบถวาย

๓) ได้รับเกียรติบัตร "ในการได้ปฏิบัติศาสนกิจดีมากในด้านการปกครอง" จากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ญาณ วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๑

๔) ได้รับโล่ "รางวัลราชมงคลสรรเสริญ สำหรับผู้ปฏิบัติงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมสาขามนุษยศาสตร์" จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล โดยหม่อมเจ้าพิริยดิศ ดิศกุล ประธานถวายให้ เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑

๕) ได้รับโล่ "เชิดชูเกียรติคุณ สำหรับผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม กรุงเทพมหานครสาขามนุษยศาสตร์" ที่ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ โดยนายปัญญา เกสรทอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้มอบถวายเมื่อวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๒

๖) ได้รับรางวัลเกียรติยศเชิดชูเกียรติ "คุณภาพชีวิต" จากหนังสือพิมพ์ฐานข่าวในฐานะพระผู้พัฒนาจิตใจแก่พุทธศาสนิกชนและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด อนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งผลงานดีเด่นและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสังคมโดยส่วนรวม โดย นายวิจิตร อังศุสิงห์ บรรณารักษ์ อำนวยการหนังสือพิมพ์ฐานข่าวเป็นผู้มอบถวาย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๔๒

๗) ได้รับพระราชทานโล่รางวัล "มหิตลวรานุสรณ์" ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๒ สาขาพัฒนาสังคม จากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

๘) ได้รับเกียรติบัตร "ในการที่ได้ปฏิบัติศาสนกิจดีมากในด้านวิปัสสนาธุระ" จากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ญาณ วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๓

๙) ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณ "ผู้บำเพ็ญประโยชน์ในการพัฒนาจิต ปี ๒๕๔๔" จากสภาชาวพุทธและมูลนิธิโลกทิพย์ เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔

๑๐) ได้รับประกาศเกียรติคุณจากหนังสือพิมพ์ข่าวสดให้เป็นหนึ่งใน "สิบสุดยอดนักเทศน์" (พระธรรมกถึก) ปี ๒๐๐๐ (คือปี ๒๕๔๓)

### ๓.๒ การจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม

ในส่วนนี้จะเป็นการนำเสนอข้อมูลทั่วไปก่อนที่จะลงรายละเอียดเกี่ยวกับโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และรายละเอียดในส่วนของ การจัดอบรมกรรมฐาน ซึ่งเป็นความโดดเด่นด้านหนึ่งของวัดโสมนัสวิหาร

#### ๓.๒.๑ ข้อมูลทั่วไป

ส่วนนี้เป็นข้อมูลทั่วไป ซึ่งครอบคลุมถึงประเภทการศึกษาที่ทางวัดจัด หลักสูตรที่ใช้ วิธีการเรียนการสอนและการวัดผล อุปกรณ์การเรียนการสอน การพัฒนาการเรียนการสอน สถานที่ศึกษา

#### ประเภทการศึกษา

วัดโสมนัสได้จัดการศึกษาทั้งประเภทในระบบ นอกกระบวน และตามอัธยาศัย กล่าวคือ การศึกษาประกอบด้วยศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ และการเผยแผ่ศาสนธรรม ทั้งนี้ ในที่นี้จะจัดแบ่งตามกลุ่มเป้าหมาย จึงจัดให้การศึกษาสงเคราะห์และการเผยแผ่ศาสนธรรมอยู่ด้วยกัน มีรายละเอียดดังนี้

#### ๑) ศาสนศึกษา

ศาสนศึกษาเป็นการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ประกอบด้วยด้านพระปริยัติแผนกธรรม แผนกบาลี โดยทางวัด



มีข้อกำหนดว่าสำหรับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมทั้ง ๓ ระดับ คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอกนั้นจะจัดสำหรับผู้เข้ามาอุปสมบททุกคน แต่สำหรับพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น ผู้เข้ามาบรรพชาอุปสมบท ๑ พรรษาขึ้นไป จึงจะสามารถศึกษาได้ เนื่องจากผู้เรียนบาลีควรมีความรู้ในกัณฑ์ธรรมเป็นพื้นฐานก่อน ทั้งนี้หากผู้บวชคนใดมีสติปัญญาดี ทางวัดอาจอนุญาตให้เรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีพร้อมกันในพรรษาแรกได้ นอกจากนี้ทางวัดยังเปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญที่ปทุมธานีอีกด้วย

## ๒) ศึกษาสงเคราะห์และการเผยแผ่ศาสนาธรรม

การจัดการศึกษาสำหรับฆราวาสทั้งในรูปของการศึกษาสงเคราะห์และการเผยแผ่ศาสนาประกอบด้วยแผนกธรรมศึกษา พระพุทธศาสนาวินิจฉัย และการอบรมกรรมฐาน วัดจัดการศึกษาให้แก่ฆราวาสกลุ่มต่างๆ ดังนี้

(๑) พระปริยัติธรรม แผนกธรรมศึกษาทั้งระดับตรี-โท-เอก สำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป

(๒) โรงเรียนพระพุทธศาสนาวินิจฉัย สำหรับเยาวชนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ถึง มัธยมศึกษาปีที่ ๖

(๓) การอบรมกรรมฐาน สำหรับข้าราชการและประชาชนทั่วไป ปีละ ๔ รุ่น

## การเรียนการสอน

เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเรียนการสอนและการวัดผล อุปกรณ์การเรียนการสอนการพัฒนาการเรียนการสอน และสถานที่ศึกษา ของการศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ มีลักษณะ

ร่วมกัน จึงขอเสนอรวมกัน ณ ที่นี้ ดังนี้

## วิธีการเรียนการสอนและการวัดผล

การเรียนการสอนใช้การบรรยาย ท่องตำรา และการฝึกหัดตามพระอาจารย์หรือครูกำหนด การวัดผลใช้วิธีสอบข้อเขียนและการปฏิบัติ

## อุปกรณ์การเรียนการสอน

ใช้ตำรา กระดานดำ วีดีโอ เครื่องฉายสไลด์ และรูปภาพ

## การพัฒนาการเรียนการสอน

มีหน่วยงาน เช่น จากกรมการศาสนา จัดอบรมเพิ่มทักษะการเรียนการสอน การใช้อุปกรณ์

## สถานที่ศึกษา

การศึกษาทุกประเภทจะอยู่ในวัด ยกเว้นโรงเรียนพระพุทธศาสนาวินิจฉัยที่ใช้อาคารโรงเรียนวัดโสมนัส และโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาซึ่งจัดที่ปทุมธานี

## การให้แรงจูงใจในการเรียน

ท่านเจ้าอาวาสมีนโยบายส่งเสริมการเรียน ด้วยการให้ปัจจัยเป็นรางวัลแก่ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการเรียนด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียนโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา หรือผู้เรียนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวินิจฉัย ในปีที่ผ่านมาท่านได้ให้รางวัลไปรวมแล้วประมาณหกหมื่นบาท

## ๓.๒.๒ โรงเรียนปริยัติธรรม วัดโสมนัสวิหาร

## หลักสูตร

หลักสูตรที่ใช้สอนพระปริยัติ แผนกธรรม และแผนกบาลี ใช้หลักสูตรของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส

## คณะผู้บริหาร

ผู้อำนวยการ :

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร วิฑูรณฺโณ ป.ธ.๙ ศน.บ.  
M.A.)

รองผู้อำนวยการ :

พระวินัยมุนี(ฉลอง วิฑูโร ป.ธ. ๖ ศน.บ.)

## คณะผู้สอนแผนกธรรม

ชื่อ	คุณวุฒิ	ประสบการณ์การสอน
๑. พระธรรมวิสุทธิกวี	ป.ธ.๙ ศน.บ.	สอนวินัย พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๔๕
๒. พระปัญญาวิสุทธิโมลี	ป.ธ.๔	สอนพุทธประวัติ พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๕
๓. พระครูวีรธรรมวัตร	น.ธ.เอก	สอนธรรมะ พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๕

## จำนวนผู้เรียนแผนกธรรม

ปี พ.ศ.	จำนวน (รูป)
๒๕๔๒	๑๘
๒๕๔๓	๒๐
๒๕๔๔	๑๗

## คณะผู้สอนแผนกบาลี

ชื่อ	คุณวุฒิ	ประสบการณ์การสอน
๑. พระมหาชนะเดช วีรเปโม	ป.ธ.๖ ศน.บ.	สอนบาลีไวยากรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๕ สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๔
๒. พระมหาสุวิทย์ ธิรจนฺโท	ป.ธ.๖ ศน.บ.	สอนบาลีประโยค ๑-๒ พ.ศ. ๒๕๔๕ สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๒
๓. พระมหาสุพร สุนฺติโร	ป.ธ.๖	สอนบาลีประโยค ๓ พ.ศ. ๒๕๔๕
๔. พระมหาชำนาญ คุปเสโน	ป.ธ.๗	สอนบาลีประโยค ๔ พ.ศ. ๒๕๔๕
๕. พระมหาสุรัตน์ ธิตพล	ป.ธ.๘	สอนบาลีประโยค ๕ พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๔๕
๖. พระมหาสมชาย กิตติเมธี	ป.ธ.๙ ศน.บ.	สอนบาลีประโยค ๔,๕ พ.ศ. ๒๕๔๕

## จำนวนผู้เรียนแผนกบาลี

ปี พ.ศ.	จำนวน (รูป)
๒๕๔๒	๖๖
๒๕๔๓	๘๒
๒๕๔๔	๖๓

พระภิกษุ สามเณรนอกจากศึกษานักธรรม-บาลีแล้ว ต้องศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา หลักสูตรปริญญาตรีและหลักสูตรปริญญาโท นอกจากนี้พระภิกษุ สามเณรในสำนักเรียนวัดโสมนัสวิหารส่วนใหญ่มาจากต่างจังหวัดมาเข้าสังกัดในวัดโสมนัสวิหาร ตามระเบียบของวัด

## ผลการเรียนการสอน

ผู้สำเร็จการศึกษาในรอบปีที่ผ่านมาสามารถคิดเป็นร้อยละได้ดังนี้

ประเภทการศึกษา	ร้อยละ
๑. พระปริยัติธรรมแผนกธรรม (ตรี-โท-เอก)	๙๐
๒. พระปริยัติธรรมแผนกบาลี	๒๐

### ๓.๒.๓ โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สาขา วัดโสมนัสวิหาร

ที่ตั้ง

โรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา สาขาวัดโสมนัสวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ ๑๓๔ หมู่ ๕ ตำบลเชียงรากน้อย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ผู้สอน

ฝ่ายบรรพชิต

ชื่อ	คุณวุฒิและประสบการณ์
๑. พระครูปลัดอุดมเกียรติ อนุโชโต	<ul style="list-style-type: none"> <li>- คุณวุฒิทางโลก อนุปริญญา คุณวุฒิทางธรรม จบนักธรรมชั้นเอก</li> <li>- ประสบการณ์การสอนที่โรงเรียนวชิราลงกรณ-ราชวิทยาลัย (วังน้อย) พระนครศรีอยุธยาและโรงเรียนวัดโกเมศร์ตนา รวมเวลา ๑๓ ปี</li> </ul>

ชื่อ	คุณวุฒิและประสบการณ์
๒. พระมหาธีรศักดิ์ ธีโรภาโส	<ul style="list-style-type: none"> <li>- คุณวุฒิทางโลก ปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ คุณวุฒิทางธรรม จบนักธรรมชั้นเอก เปรียญธรรม ๓ ประโยค</li> <li>- ประสบการณ์การสอน เคยสอนพุทธศาสนา ที่โรงเรียนวัดโสมนัสวิหาร ปี ๒๕๔๑-๒๕๔๔ และเคยสอนที่โรงเรียนราชวินิต มัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร ในปี ๒๕๔๔</li> </ul>
๓. พระมิตร โอบาสรดโน	<ul style="list-style-type: none"> <li>- คุณวุฒิทางโลก ปริญญาตรี คณะศาสนาและปรัชญา คุณวุฒิทางธรรม จบนักธรรมชั้นเอกและประโยค ๑-๒</li> </ul>
๔. พระมหาบรรพต ธีรสุมโม	<ul style="list-style-type: none"> <li>- คุณวุฒิทางโลก ปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ คุณวุฒิทางธรรม จบนักธรรมชั้นเอก เปรียญธรรม ๓ ประโยค</li> <li>- ประสบการณ์การสอน เคยสอนพุทธศาสนา ที่โรงเรียนวัดโสมนัสวิหาร ปี ๒๕๔๑-๒๕๔๕ และเคยสอนที่โรงเรียนโยธินบูรณะ กรุงเทพมหานคร ในปี ๒๕๔๔</li> </ul>
๕. พระปรีชา สุทธิโร	<ul style="list-style-type: none"> <li>- คุณวุฒิทางโลก ปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ คุณวุฒิทางธรรม จบนักธรรมชั้นเอกและประโยค ๑-๒</li> </ul>
๖. พระทินกร โชติปัญญา	<ul style="list-style-type: none"> <li>- คุณวุฒิทางโลก ปริญญาตรี คณะรัฐศาสตร์ คุณวุฒิทางธรรม จบนักธรรมชั้นเอก</li> <li>- ประสบการณ์การสอน สอนที่โรงเรียนวัดโกเมศร์ตนามมาแล้วเป็นเวลา ๕ ปี</li> </ul>

## ฝ่ายฆราวาส

ชื่อ	คุณวุฒิและประสบการณ์
๑. เสาวคนธ์ อรุณรัตน์ (อาจารย์พิเศษ)	- คุณวุฒิ ปริญญาตรี - เป็นข้าราชการครูเกษียณมาช่วยสอน
๒. ลำเพย สนนธิ	- คุณวุฒิ ปริญญาโท - เป็นข้าราชการครูมาช่วยสอน
๓. ทิพวรรณ วงศ์จำรูญ	- คุณวุฒิ ปริญญาตรี - เป็นข้าราชการครูมาช่วยสอน
๔. ภคิน ดาวเล็ก	- คุณวุฒิทางโลก ปริญญาตรี คุณวุฒิทางธรรม จบนักธรรมชั้นเอกเปรียญธรรม ๔ ประโยค - ประสบการณ์การสอน สอนที่โรงเรียนเทคโนโลยี ปทุมธานี ๑๐ ปี และสอนที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโกเมศฯ มาแล้ว ๑๐ ปี
๕. ช่อเพชร ธรรมรักษ์	- คุณวุฒิ ปริญญาตรี - เป็นข้าราชการครูมาช่วยสอน (สอนที่โรงเรียนเทศบาลปทุมธานี)
๖. อัมราวดี สิงห์ทองคำ	- คุณวุฒิ ปริญญาตรี - เป็นข้าราชการครูมาช่วยสอน (สอนที่โรงเรียนเทศบาลปทุมธานี)
๗. นัยนา ร่วมใจ	- คุณวุฒิ ปริญญาตรี - เป็นข้าราชการครูมาช่วยสอน (สอนที่โรงเรียนเทศบาลปทุมธานี)
๘. ประภาส ชื่อดี	- คุณวุฒิ ปริญญาตรี - เป็นข้าราชการครูมาช่วยสอน (สอนที่โรงเรียน เทศบาลปทุมธานี และก่อนหน้านั้นเคยสอนที่ โรงเรียนวัดเจติยंहอย, โรงเรียนสาทรวิทยา ปทุมธานี)

๙. กมะริยะ ชันราม - คุณวุฒิปริญญาโท  
- ประสบการณ์การสอนสอนที่มหาวิทยาลัยรังสิต  
และเคยสอนที่โรงเรียนวัดเจติยंहอย, โรงเรียน  
สาทรวิทยา ปทุมธานี
๑๐. ประมวล วิสัย - คุณวุฒิ ปริญญาตรี
๑๑. กฤษศักดิ์ เสนาคัพพ์ - คุณวุฒิ ปริญญาตรี
๑๒. กฤษฏา เทียนกระจ่าง - คุณวุฒิ ปริญญาตรี
๑๓. อมรเทพ เทียนกระจ่าง - คุณวุฒิ ปริญญาตรี  
(อาจารย์พิเศษ)
๑๔. เรืองฤทธิ์ โพธิ์เงิน - คุณวุฒิ ทางโลกปริญญาตรี คุณวุฒิทางธรรม  
(อาจารย์พิเศษ)  
จบนักธรรมชั้นเอกเปรียญธรรม ๗ ประโยค  
- ประสบการณ์การสอนเคยสอนที่โรงเรียนมหาวชิรา-  
ลงกรณราชวิทยาลัย (วังน้อย) พระนครศรีอยุธยา,  
วัดเขียนเขต จังหวัดปทุมธานี

### ผู้เรียน

สำหรับปีการศึกษา ๒๕๔๕ นี้ มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด

๗๖ รูป ดังต่อไปนี้

ระดับ	จำนวน (รูป)
มัธยมศึกษาปีที่ ๑	๒๔
มัธยมศึกษาปีที่ ๒	๒๒
มัธยมศึกษาปีที่ ๓	๑๑
มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๘
มัธยมศึกษาปีที่ ๕	๑๑

สามเณรนักเรียนส่วนใหญ่มาจากต่างจังหวัดทั้งในเขตภาคกลาง ภาคอีสาน และภาคใต้ ซึ่งทางโรงเรียนยินดีรับไว้เป็นนักเรียนทั้งหมด โดยไม่มีการแบ่งแยกภาคหรือฐานะ มีทั้งที่เป็นสามเณรและที่ยังเป็นเด็กซึ่งทางวัดก็ยินดีบวชให้และอุปการะเลี้ยงดูไว้ทั้งหมดโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ

### ผลการศึกษา

ผลการศึกษาในทุกๆ ปี จะมีสามเณรนักเรียนที่สามารถสอบได้ ทั้งวิชาทางโลกและทางธรรมคือระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย และทางธรรมมีตั้งแต่นักธรรมชั้นตรี ชั้นโทและชั้นเอก นอกจากนี้ทางวัดยังอบรมศีลธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของนักเรียนได้เป็นอย่างดี สังเกตได้จากความประพฤติ การแสดงออกในด้านต่างๆ ของตัวนักเรียนที่ดีขึ้นอย่างมาก จึงถือว่าเป็นผลสำเร็จทางการศึกษาในอีกระดับหนึ่ง

### ปัญหาและการแก้ไข

#### ปัญหาสำคัญในด้านการเรียนการสอน

- ๑) ทางโรงเรียนยังขาดบุคลากรประจำทั้งในด้านการบริหารโรงเรียนและการสอน
- ๒) ทางโรงเรียนขาดตำราเรียน หนังสือประกอบการเรียนสำหรับค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม
- ๓) โรงเรียนขาดผู้มีความเชี่ยวชาญพิเศษมาช่วยสอน และครูส่วนมากเป็นครูอัตราจ้างไม่ใช่ครูประจำ ทำให้จัดตารางสอนลำบาก บางทีก็มาสอนไม่ได้ตรงตามเวลาที่กำหนด

๔) ห้องสมุดภายในโรงเรียนมีหนังสือสำหรับค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมน้อย และยังไม่ค่อยสมบูรณ์

๕) นักเรียนบางส่วนเป็นเด็กที่มีปัญหามาก่อน ทั้งในด้านสังคมและครอบครัวทำให้เกิดปัญหาอยู่เป็นประจำ

๖) การสอนบางอย่างจำเป็นต้องพานักเรียนไปทัศนศึกษา แต่งบประมาณของโรงเรียนมีน้อยจึงไม่อาจกระทำได้

#### ปัญหาด้านงบประมาณ

๑) ทางโรงเรียนมีงบประมาณจำนวนจำกัดและไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในหลายๆ ด้าน เช่น งบประมาณที่จะจ้างครูสอนประจำ ค่าภัตตาหาร น้ำปานะ ค่าสิ่งของเครื่องใช้ประจำวันของนักเรียน

๒) ทางโรงเรียนได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลในแต่ละปีไม่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในด้านต่างๆ

๓) โรงเรียนมีงบประมาณจำกัดไม่พอเพียงสำหรับการจ้างเจ้าหน้าที่ประจำมาดูแลช่วยงานด้านต่างๆ ภายในโรงเรียน

๔) โรงเรียนไม่สามารถจัดซื้ออุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนที่จำเป็นมาใช้ให้เพียงพอ

๕) โรงเรียนไม่มีทุนทรัพย์สำหรับจัดซื้อหนังสือใหม่ๆ เข้าห้องสมุดและขาดทุนทรัพย์ในการดูแลรักษา

๖) โรงเรียนไม่มีทุนทรัพย์สำหรับจ้างเจ้าหน้าที่ประจำมาดูแลห้องสมุด

#### ปัญหาด้านอุปกรณ์สำนักงาน และสื่อการเรียนการสอน

๑) ทางโรงเรียนขาดอุปกรณ์บางอย่างที่จำเป็นต้องใช้ในสำนักงาน ห้องธุรการ

๒) โรงเรียนไม่มีเจ้าหน้าที่ประจำที่มีความรู้ความสามารถในการดูแลรักษาสื่ออุปกรณ์บางอย่าง

๓) สื่ออุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนมีจำนวนน้อยและค่อนข้างเก่าและชำรุด

๔) สื่ออุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนบางอย่างมีราคาแพงทำให้ไม่สามารถจัดหามาใช้ให้เพียงพอ

๕) ทางวัดขาดงบประมาณในการจัดซื้อหาสื่ออุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนที่ทันสมัย

### ปัญหาด้านบุคลากร

๑) งบประมาณในการจ้างบุคลากรมีจำนวนน้อย ทำให้ไม่สามารถจัดหาบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถมาประจำโรงเรียน

๒) บุคลากรภายในโรงเรียนไม่ได้รับการช่วยเหลือดูแลด้านสวัสดิการจากรัฐบาลทำให้ในแต่ละปีต้องหาบุคลากรมาชดเชยบุคลากรบางส่วนที่ย้ายออกไป

๓) บุคลากรส่วนมากจะเป็นฆราวาสซึ่งจ้างมาสอนพิเศษทำให้มีปัญหาด้านการจัดตารางสอน

๔) สำหรับบุคลากรฝ่ายบรรพชิตบางส่วนเป็นพระนักศึกษาปฏิบัติงาน ฉะนั้นเมื่อปฏิบัติงานเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ย้ายกลับสำนักเดิมหรือไม่ก็สึกไปเป็นฆราวาสจึงไม่สามารถช่วยงานโรงเรียนได้

### การแก้ไขปัญหา

ปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมานี้ บางอย่างทางวัดก็สามารถแก้ไขได้ด้วยดี แต่บางอย่างนั้นก็ยังเป็นปัญหาอยู่บ้าง โดยเฉพาะเรื่อง

ของงบประมาณที่ทางวัดต้องรับภาระค่าใช้จ่ายสูงในแต่ละปี โดยรัฐมีส่วนช่วยเหลือบ้างเล็กน้อย ทางวัดอาศัยญาติโยมผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องเขียนตำราเรียนต่างๆ

### ความช่วยเหลือที่ต้องการ

๑. ต้องการให้รัฐจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายด้านต่างๆ ซึ่งถือว่าสำคัญที่สุดในขณะนี้

๒. ต้องการให้รัฐช่วยประสานงาน ทำความเข้าใจกับสังคมถึงความสำคัญของโรงเรียนพระปริยัติธรรม

๓. ต้องการให้รัฐเห็นความสำคัญและสนับสนุนส่งเสริมให้มีผู้เข้ามาบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาสังคมได้มาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาวัยรุ่น เช่น ปัญหานักเรียนยกพวกตีกัน ปัญหายาเสพติด ปัญหาวัยรุ่นรวมกลุ่มตั้งแก๊ง ปัญหาการละเมิดหรือล่วงเกินทางเพศ ปัญหาบุคลากรทางศาสนาที่ไร้ความรู้ความสามารถไม่ทันโลกไม่ทันคน เป็นต้น และเพื่อขยายโอกาสให้บุคลากรทางศาสนาได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมมากยิ่งขึ้น

๔. ต้องการให้รัฐสนับสนุนทั้งในด้านงบประมาณและสวัสดิการของบุคลากรภายในโรงเรียนเสมอเหมือนหน่วยงานข้าราชการทั่วไป เพื่อให้โรงเรียนมีความมั่นคงถาวรและสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้มากยิ่งขึ้น

๕. ต้องการให้รัฐช่วยเหลือในด้านวิทยากรสมัยใหม่เพื่อพัฒนาโรงเรียนให้เป็นที่ยอมรับในทุกๆ ด้าน

### ๓.๒.๔ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดโสมนัสวิหาร

ส่วนนี้เป็นการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของวัด ซึ่งปัจจุบันมีพระธรรมวิสุทธิกวีเป็นผู้อำนวยการ และพระสิริปัญญาภุมณีเป็นรองผู้อำนวยการ โดยจะนำเสนอข้อมูลในหัวข้อต่อไปนี้ ประวัติโรงเรียน วัตถุประสงค์ หลักสูตร ทุณในการดำเนินการ การออกวารสาร การร่วมมือกับศูนย์ศึกษาและโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์อื่น การบำเพ็ญประโยชน์ของนักเรียน

#### ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดโสมนัสวิหารได้เปิดทำการสอนมาตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๐๗ โดยเริ่มแรกมีนักเรียนจำนวน ๖๕ คน และ ครูซึ่งเป็นพระภิกษุจำนวน ๑๐ รูป มีชั้นเรียนเพียง ๔ ชั้น โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แห่งนี้มีประวัติความเป็นมาและผลงานที่ได้ดำเนินมาโดยสังเขปดังนี้

พ.ศ. ๒๕๐๗ เจ้าพระคุณสมเด็จพระวันรัตมีดำริในการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อสอนศีลธรรมแก่เยาวชนชนด้วยเห็นว่าเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่เด็กและเยาวชนของชาติจะได้ศึกษาพระพุทธศาสนา อีกทั้งพระภิกษุสงฆ์ในวัดจะได้มีโอกาสบำเพ็ญประโยชน์ เมื่อเยาวชนซึ่งมีความสนใจในพระพุทธศาสนาแสดงความประสงค์ต่อทางวัดโสมนัสวิหารว่าต้องการจะเรียนธรรมศึกษา ทางวัดโสมนัสวิหารโดยการนำของเจ้าพระคุณสมเด็จพระวันรัต ในสมัยที่ยังเป็นพระธรรมเวราลังการอยู่ จึงดำริจัดตั้งโรงเรียนธรรมศึกษาวันอาทิตย์ขึ้น โดยได้ปรึกษากับคณะครูในวัดผู้ที่สามารถจะให้ความรู้แก่นักเรียนได้พร้อมกันนั้นก็ได้อธิบายความร่วมมือไปยัง คุณครูสัมแป้น นิลวัฒน์นันท์

ครูใหญ่โรงเรียนวัดโสมนัสวิหารเพื่อขอความร่วมมือในการจัดตั้งโรงเรียนธรรมศึกษาวันอาทิตย์ขึ้น เมื่อได้รับความเห็นชอบและได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีแล้วทางวัดจึงได้ประกาศรับสมัครนักเรียนในปีนั้น

วิชาที่สอนในปีแรกมี วิชาพุทธศาสนาและวิชาภาษาอังกฤษ เช่นเดียวกับโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์โดยทั่วไป แต่ที่โรงเรียนนี้มีชื่อว่า "โรงเรียนธรรมศึกษาวันอาทิตย์" ในขั้นต้นนั้นก็เพราะสอนธรรมศึกษาเพื่อมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าสอบธรรมศึกษาสนามหลวงเป็นสำคัญ

ปีการศึกษา ๒๕๑๒ ทางโรงเรียนได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนจากคำว่า "โรงเรียนธรรมศึกษาวันอาทิตย์" มาเป็น "ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์" ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการดำเนินงานต่างๆ ที่ปฏิบัติอยู่และเพื่อให้มีชื่อเป็นแบบเดียวกันกับศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต่างๆ ทั่วประเทศ โดยได้ขอจดทะเบียนไว้ในนามหน่วยเผยแพร่ศีลธรรมในความอุปถัมภ์ของกรมการศาสนาและนับแต่นั้นเป็นต้นมา ทางศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แห่งนี้ก็ได้รับเงินอุปถัมภ์จากกรมการศาสนาทุกปี

ปีการศึกษา ๒๕๑๔ ทางโรงเรียนได้เพิ่มกิจกรรมนักเรียนและขยายงานบางประเภทขึ้นดังนี้

๑. จัดวางระเบียบให้มีงานประชุมประจำปี ปีละ ๓ ครั้ง คือ งานเปิดภาคเรียน งานมอบประกาศนียบัตรประจำปีการศึกษา และงานวันปิดภาคเรียนประจำปี แต่ละครึ่งได้จัดให้นักเรียนแสดงกิจกรรมหลายอย่าง เช่น ปาฐกถา ใต้วาที แข่งขันตอบปัญหาธรรม ร้องเพลงและการแสดงอื่น ๆ

๒. ได้จัดให้มีการเลือกตั้งกรรมการนักเรียนขึ้นเป็นปีแรก โดยในปีนี้นางสาวสายสมร ไทยานันท์ ได้รับเลือกเป็นประธานนักเรียน ทั้งนี้เพื่อฝึกนักเรียนให้เป็นผู้ทำให้รู้จักทำงาน และเพื่อให้ นักเรียนได้มีส่วนช่วยกิจกรรมของโรงเรียนให้ดำเนินไปด้วยดี

๓. เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ผู้อำนวยการได้มอบศาลาหลังใหม่ที่สร้างขึ้นภายในวัดโสมนัสวิหารให้เป็นห้องสมุด และที่ทำงานของโรงเรียน ทำให้โรงเรียนมีห้องสมุดและที่ทำงานเป็นเอกเทศของตนเอง และได้มีนักเรียนมาใช้ห้องสมุดนี้กันมากขึ้นทั้งก่อให้เกิดความสะดวกในการติดต่อประสานงาน และในการปฏิบัติของโรงเรียนมากขึ้น

ในปีนีทางโรงเรียนได้ให้นักเรียนเข้าเรียนในอาคารหลังใหม่ ซึ่งเพิ่งสร้างเสร็จอันเป็นอาคารเรียน ๓ ชั้น มี ๒๐ ห้องเรียน มีห้องประชุมพร้อม อาคารหลังนี้มีชื่อว่า "อาคารเรียนโสมนัสวัฒนาวดี" เพราะสร้างขึ้นในเขตวัดโสมนัสวิหาร อันเป็นวัดที่พระเจ้าจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้สร้างขึ้นด้วยพระราชทรัพย์ของพระนางโสมนัสวัฒนาวดี เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระนาง จึงทำให้ทางโรงเรียนมีห้องเรียนเพียงพอและสะดวกสบายขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก

ในปีการศึกษา ๒๕๑๗ ทางโรงเรียนได้เปลี่ยนชื่อจาก "ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์" มาเป็น "โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์" ทั้งนี้เพื่อความเหมาะสม และเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินงานต่างๆ ที่ปฏิบัติอยู่ในรูปของโรงเรียน

ในปีการศึกษานี้ทางโรงเรียนได้เพิ่มการสอนวิชาคณิตศาสตร์เข้ามาอีกหนึ่งวิชา เพื่อให้นักเรียนได้รับคุณค่าจากการศึกษาเล่าเรียนเพิ่มขึ้นและได้ขยายเวลาเรียนจาก ๒ ชั่วโมง เป็น ๓ ชั่วโมง และ

ในปีนี้มีครูฝ่ายฆราวาสมาอาสาสมัครช่วยสอนวิชาคณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษในบางชั้นรวม ๑๔ คน

พ.ศ. ๒๕๑๘ ทางโรงเรียนได้ลดการสอนวิชาคณิตศาสตร์ลง และลดชั่วโมงเรียนจากวันละ ๓ ชั่วโมง เหลือเพียงวันละ ๒ ชั่วโมง ทั้งนี้ ก็เพราะขาดครูคณิตศาสตร์ และเพื่อความเหมาะสมบางประการ พ.ศ. ๒๕๑๙ และ ๒๕๒๐ ยังดำเนินการสอนเช่นเดียวกับ พ.ศ. ๒๕๑๘ แต่ได้ปรับปรุงหลักสูตร การเรียนการสอนให้มีผลมุ่งเน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ

พ.ศ. ๒๕๒๐ ท่านผู้อำนวยการโรงเรียน คือ พระธรรมปัญญาจารย์ (จับ สุทธิธมฺโม ป.ธ. ๙) ได้รับสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่สมเด็จพระวันรัต นับเป็นสมเด็จพระวันรัตองค์ที่ ๒๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ยังคงดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แห่งนี้อย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน รวมทั้งเมตตาการทำพิธีเปิด - ปิดภาคเรียน และเป็นประธานในงานมอบประกาศนียบัตรของโรงเรียนเป็นประจำเสมอมา อันถือเป็นศิริมงคล และเป็นความภาคภูมิใจของคณะครูผู้ปกครอง และบรรดานักเรียนทุกคนเป็นอย่างยิ่ง

ปีการศึกษา ๒๕๒๓ ทางโรงเรียนได้เปลี่ยนชื่อชั้นเรียนทั้ง ๑๐ ชั้นเสียใหม่ เพื่อสะดวกและเหมาะสมในการมอบประกาศนียบัตร และวุฒิบัตร และเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยแบ่งชั้นเรียนเป็น ๔ ระดับ คือ ๑. ชั้นเตรียม ๒. ชั้นต้น ๓. ชั้นกลาง ๔. ชั้นสูง



## วัตถุประสงค์

โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สัมกับเป็นพุทธศาสนิกชน
๒. เพื่อปลูกฝังศีลธรรมและวัฒนธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนของชาติ
๓. เพื่อให้เด็กและเยาวชนของชาติรู้จักดำเนินชีวิต ตามหลักพระพุทธศาสนาอันจะก่อประโยชน์แก่ตนและสังคมโดยส่วนรวม
๔. เพื่อให้วัดได้เป็นศูนย์อบรมศีลธรรมและวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนของชาติ
๕. เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีโอกาสบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาติและพระศาสนามากยิ่งขึ้น

## หลักสูตร

หลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาทั้งหมด ที่สอนอยู่ในโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แห่งนี้ได้จัดทำขึ้นใช้เองบ้างในบางชั้นบางวิชา แต่ก็ยึดหลักสูตรวิชาศีลธรรมของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลักและได้เพิ่มเติมหลักความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่นักเรียนควรทราบเข้ามาอีก โดยจัดให้เหมาะสมกับวัยและชั้นเรียนของนักเรียน แต่ในปัจจุบันส่วนใหญ่ได้ใช้หลักสูตรของกรมการศาสนา ส่วนวิชาภาษาอังกฤษภาคพระพุทธศาสนายึดแนวหลักสูตรของสภาการศึกษามหาจุฬาราชวิทยาลัย

ใน พ.ศ. ๒๕๒๙ ทางโรงเรียนได้จัดพิมพ์หนังสือหลักสูตรศาสนพิธีและวัฒนธรรมไทย สำหรับใช้ในโรงเรียนขึ้นโดยเฉพาะ

โดยกำหนดให้ใช้ในทุกชั้นทั้ง ๑๐ ชั้นเรียน ซึ่งแบ่งการเรียนและการฝึกภาคปฏิบัติไปตามอายุและชั้นเรียน นับเป็นหนังสือตำราเรียนที่ทันสมัยและสมบูรณ์เล่มหนึ่งที่ทางโรงเรียนผลิตขึ้นมาใช้ในการเรียนการสอน

โรงเรียนแบ่งแผนการสอนเป็น ๒ แผนก ได้แก่

๑. แผนกพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ซึ่งประกอบด้วยสี่ชั้น คือ ก) ชั้นเตรียม หรือ พุทธศาสนาชั้นเตรียม หลักสูตร ๑ ปี ข) ชั้นต้น หรือ พุทธศาสนาชั้นต้น หลักสูตร ๓ ปี ค) ชั้นกลางหรือ พุทธศาสนาชั้นกลาง หลักสูตร ๓ ปี และ ง) ชั้นสูง หรือ พุทธศาสนาชั้นสูง หลักสูตร ๓ ปี เรียนวันอาทิตย์ เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๐๐ น.

๒. แผนกธรรมศึกษาวันอาทิตย์ ซึ่งประกอบด้วย ก) ธรรมศึกษาชั้นตรี ข) ธรรมศึกษาชั้นโท ค) ธรรมศึกษาชั้นเอก เรียนวันอาทิตย์ เวลา ๕.๐๐-๑๖.๐๐ น.

ทั้งนี้ปัจจุบัน นักเรียนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จะได้เรียนวิชาพระพุทธศาสนา ศาสนพิธี ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์

## คณะผู้บริหาร

คณะผู้บริหารโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ประกอบด้วยบุคลากร ดังนี้

### ๑) ผู้อำนวยการ

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จีตฺตวณฺโณ ป.ธ. ๙ ศน.บ. M.A.)

## ๒) รองผู้อำนวยการ

พระสิริปัญญาภุมณี (เต็ม อภิปัญญา ป.ธ. ๕ ศน.น.)

## ๓) เลขานุการ

พระมหานิคมน นิพุกโย น.ธ.เอก ป.ธ. ๔

## ๔) เจ้าหน้าที่ทะเบียน

พระมหานิคมน นิพุกโย น.ธ.เอก ป.ธ.๔ (รักษาการ)

## ๕) คณะกรรมการ

๑. พระเทพวราภรณ์ (อิม อรินทุโม ป.ธ. ๕)
๒. พระราชภัทราจารย์ (ลอย สิริคุตโต ป.ธ. ๖)
๓. พระพุทธวิริยากร (สุรัตน์ อตุตโร ป.ธ. ๕)
๔. พระปัญญาวิสุทธิโมลี (ไพรัช ชาติโก ป.ธ. ๔)
๕. พระวินัยมุนี (ฉลอง วิฑูโร ป.ธ. ๖ ศน.บ.)
๖. พระสิริปัญญาภุมณี (เต็ม อภิปัญญา ป.ธ. ๕ ศน.ม.)
๗. พระกิตติวราภรณ์ (ยุทธศักดิ์ กิตติยุตโต ป.ธ. ๖ พ.ม.)



## คณะผู้สอน

## ผู้สอนที่เป็นบรรพชิต

ชื่อ	คุณวุฒิ	ประสบการณ์การสอน
๑. พระสิริปัญญาภุมณี	น.ธ.เอก, ป.ธ.๕, ศน.บ.	สอนบาลีประโยค ๑ - ๒ พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๔๔, สอนธรรมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๑ - ๒๕๔๕, สอนพุทธศาสนาวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๔๕, จริยศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๕
๒. พระครูวีระธรรมวัตร	น.ธ.เอก	สอนพระพุทธศาสนาวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๔๕, สอนจริยศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๔๐ สอนธรรมศึกษาชั้นตรี พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๙, สอนนักธรรม พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๕
๓. พระครูธรรมสมาทานโกศล	น.ธ.เอก	สอนพระพุทธศาสนาวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๔๕, สอนธรรมศึกษาชั้นตรี พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๕
๔. พระครูประสิทธิ์เมธาภรณ์	น.ธ.เอก	สอนพระพุทธศาสนาวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๕, สอนจริยศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๕, สอนธรรมศึกษาชั้นตรี พ.ศ. ๒๕๔๓ - ๒๕๔๕

ชื่อ	คุณวุฒิ	ประสบการณ์การสอน
๕. พระมหานิคม นิพโย	น.ธ.เอก, ป.ธ.๔	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๔๕, สอนจริยศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๔๕, สอนธรรมศึกษาขั้นตรี พ.ศ. ๒๕๔๕
๖. พระมหากิตติชัย อภิขโย	น.ธ.เอก, ป.ธ.๔, ศน.ม.	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๕, สอนธรรมศึกษาชั้นโท พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๔๒
๗. พระสุเทพ สุวณฺเณ	น.ธ.เอก, ป.ธ.๓, ศน.ม.	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๕
๘. พระมหาเตชชะวิทย์ ญาณสุโก	น.ธ.เอก, ป.ธ.๔	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๕, สอนวิชาจริยศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๕ สอนธรรมศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒- ๒๕๔๔
๙. พระมหาพรชัย สิทธิขโย	น.ธ.เอก, ป.ธ. ๖, ศน.บ.	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๕, สอนธรรมศึกษาชั้นโท พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๔๕

### ผู้สอนที่เป็นฆราวาส

ชื่อ	คุณวุฒิ	ประสบการณ์การสอน
๑. นางสาวสุวิมล ปรีดานนท์	ธศ.เอก, ม.๖	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๔๕
๒. นางสาวกัญชลี อัครชีพ	ธศ.เอก, M.B.A.	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๓๗- ๒๕๔๕
๓. นางสาวดาลัย เหมวันเณ	ธศ.เอก, ม.๖	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๔๕
๔. นางศศิธร ศรีเลิศชัยพานิช	ธศ.โท, นบ.	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๕
๕. นางสาวสิริลักษณ์ บุญทศ	ธศ.โท, วท.ม.	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๕
๖. นางสาวปภาภรณ์ คักดีศรีจตุติกุล	บช.ม.	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๔๕
๗. นางสุนีย์ อนันตพงษ์	บช.ม.	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๔๕
๘. นางปราโมทย์ ธรรมภรณ์	วท.ม.	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๔๕
๙. นายฤทธิโกวิท วรางกูร	วศ.ม.	สอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๔๕

### ผู้เรียน

ผู้เรียนเป็นเยาวชนที่อยู่ในบริเวณตำบลวัดโสมนัส เขตป้อมปราบเป็นส่วนมาก ที่มาจากเขตใกล้เคียงมีบ้างเป็นส่วนน้อย สถิติจำนวนผู้เรียนย้อนหลังสามปีมีดังนี้

พ.ศ.	จำนวน (คน)
๒๕๔๒	๑๕๓
๒๕๔๓	๒๑๒
๒๕๔๔	๑๘๗

### ทุนในการดำเนินงาน

ทางโรงเรียนได้ใช้ทุนของวัดเป็นส่วนใหญ่เพราะไม่ได้จัดงานหาทุน นอกจากนั้นก็มาจากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธา บ้างเป็นครั้งคราว ตลอดทั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาและคณะครูก็ได้ช่วยเหลือในการหาทุน บริจาคปัจจัย และอุปกรณ์การเรียนการสอน ตามความสามารถ ยกตัวอย่างเช่น ทุกวันนี้ท่านเจ้าอาวาสยังได้บริจาคช่วยเหลือทุกปีๆ ละหนึ่งหมื่นบาท

### กิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

#### การออกวารสาร

เพื่อส่งเสริมและเผยแผ่ศีลธรรมและพระพุทธศาสนา ในปีการศึกษา ๒๕๑๗ ทางโรงเรียนจึงได้จัดทำวารสารชื่อว่า "โสมนัสสาร" หลังจากเมื่อปีการศึกษา ๒๕๑๖ ซึ่งโรงเรียนได้จัดทำหนังสือธารใจ มาแล้ว ๒ ครั้ง และได้รับความสนใจจากท่านผู้อ่านมาก แต่โสมนัสสารนี้ ได้หยุดพิมพ์มา ๓ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๒๕ เพราะความขัดข้องบางประการ ได้มีการจัดทำใหม่อีกครั้งหนึ่ง ในปีการศึกษา ๒๕๒๖ อันเป็นปีที่ครบรอบ ๒๐ ปี และจัดทำอีกครั้ง ในปีการศึกษา ๒๕๓๑ อันเป็นปีที่ครบรอบ ๒๕ ปี ของโรงเรียน

### การร่วมมือกับศูนย์ศึกษาและโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์อื่น ๆ

ทางโรงเรียนได้ให้ความร่วมมือกับศูนย์ศึกษาและโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อื่นๆ ตามความสามารถ เช่น ส่งนักเรียนไปร่วมบำเพ็ญประโยชน์ หรือในการเข้าเฝ้าสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และส่งนักเรียนไปร่วมกิจกรรมในงานมอบประกาศนียบัตรที่ศูนย์ศึกษา หรือร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต่างๆ ที่ขอความร่วมมือมา เช่น ส่งตัวแทนนักเรียนไปได้วาทะ แข่งขันตอบปัญหาธรรม และแสดงละครอิงธรรมะ เป็นต้น

#### การบำเพ็ญประโยชน์ของนักเรียน

นักเรียนของโรงเรียนได้มีการบำเพ็ญประโยชน์เป็นประจำทุกปี นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นต้นมา เช่น นำเสื้อผ้า ยา ของเด็กเล่น ขนม และอื่นๆ ไปแจกเด็กกำพร้าที่บ้านราชวิถี และสถานเลี้ยงเด็ก นำสบง จีวร และเครื่องสมณบริวารอื่นๆ ไปถวายพระภิกษุอาพาธที่โรงพยาบาลสงฆ์และนับแต่ พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นมา จนถึง พ.ศ. ๒๕๓๑ ทางโรงเรียนได้จัดให้นักเรียนนำสมณบริวารและไทยธรรมอื่นๆ ไปถวายพระภิกษุ สามเณรที่วิทยาลัยสงฆ์วังน้อย (มหาวิทยาลัยมหาชิราลงกรณราชวิทยาลัย) จังหวัดอยุธยา หรือในบางปีก็ช่วยกันทำความสะอาด วัดโสมนัสวิหาร บางคราวก็จัดสิ่งของไปบริจาคแก่ผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เช่น อัคคีภัย วาตภัย และอุทกภัย เป็นต้น ซึ่งวันบำเพ็ญประโยชน์ของนักเรียนส่วนมากกำหนดเอาวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเพื่อโดยเสด็จพระราชกุศล นอกจากนี้ยังได้มีการบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกับนักเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์แห่งอื่นด้วย

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ จนถึงปัจจุบัน โรงเรียนได้นำนักเรียนพร้อมทั้งคณะอุบาสก อุบาสิกา วัดโสมนัสวิหาร รวมทั้งพระภิกษุสามเณรวัดโสมนัสวิหารไปบำเพ็ญประโยชน์ โดยได้นำสิ่งของไปบริจาค ณ มหาวิทยาลัยมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งมีพระภิกษุ สามเณรศึกษาอยู่มาก มีนักเรียนและผู้เดินทางไปร่วมบำเพ็ญประโยชน์จำนวนมาก และมีคณะของท่านพระอาจารย์สมชาย วิฑูริโย แห่งวัดเขาสุกิม อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี มาร่วมสมทบด้วย ของบริจาคที่ได้แต่ละปีเพิ่มขึ้น เช่นในปี ๒๕๓๑ ได้ข่าวสารเกือบ ๗๒ กระสอบ และมีของอื่นๆ อีกมาก คิดเป็นเงินแล้วประมาณ ๗๐,๐๐๐ บาท (เจ็ดหมื่นบาท) และถ้าร่วมกับคณะของท่านพระอาจารย์สมชายที่มาสมทบด้วยแล้ว ก็คิดเป็นเงินประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นบาท) อย่างไรก็ตาม การนำนักเรียนออกนอกสถานที่มักประสบปัญหาด้านงบประมาณและการขออนุญาตจากผู้ปกครอง ปัจจุบันนี้จำนวนนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมจึงมีน้อย

### ผลการเรียนการสอน

ผู้สำเร็จการศึกษาในรอบปีที่ผ่านมามีคิดเป็นร้อยละได้ดังนี้

ประเภทการศึกษา	ร้อยละ
๑. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์	๙๐
๒. ธรรมศึกษา	๙๕

### ปัญหาในการเรียนการสอนและการแก้ไข

โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีปัญหาในการเรียนการสอนดังนี้

๑. ปัญหาในการสอน ขาดครูที่มีทักษะในการสอนและนักเรียนมีฐานความรู้แตกต่างกัน
  ๒. ปัญหาเกี่ยวกับผู้สอน ตัวผู้สอนบางครั้งขาดฉันทะ เพราะทำหน้าที่เหมือนอาสาสมัคร
  ๓. ปัญหาเกี่ยวกับสื่อการสอน ขาดทุนสนับสนุนในการพิมพ์และจัดหาตำราและขาดอุปกรณ์การสอนที่ทันสมัย
- โรงเรียนดำเนินการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ดังนี้
๑. ตำรา แก้ไขโดยทำเอกสารแจกเป็นรายปี
  ๒. ส่วนงบประมาณก็ได้รับการบริจาคจากญาติโยมที่เห็นความสำคัญในการศึกษา
  ๓. ด้านบุคคลมีการประชุมทำความเข้าใจ
- โรงเรียนต้องการให้รัฐช่วยเหลือในด้านทุนเพื่อการจัดพิมพ์ตำรา และจัดหาสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย

### ๓.๒.๕ การเผยแพร่ศาสนาด้านการอบรมกรรมฐาน

การฝึกอบรมกรรมฐานสำหรับฆราวาสนั้นได้ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕ จนถึงพ.ศ. ๒๕๔๖ นี้ เป็นปีที่ ๒๑ แล้ว โดยเปิดหลักสูตร ๗ วัน จนถึงวันที่ ๓๐ มีนาคม รวม ๑๔๔ รุ่น และหลักสูตรก้าวหน้า ๑๐ วัน ๑๘ รุ่น รวมทั้งหมด ๑๖๒ รุ่น

หลักสูตรการฝึกอบรมกรรมฐานสำหรับฆราวาสนี้ ได้จัดอบรมเป็น ๒ หลักสูตร คือ

๑. หลักสูตรขั้นต้น เป็นหลักสูตร ๗ วัน (บางรุ่น ๕ วัน) หลักสูตรนี้เน้นหลักการปฏิบัติสมถกรรมฐานหรือการฝึกสมาธิเป็นสำคัญ โดยมีหลักวิปัสสนารวมอยู่ด้วยบางส่วน ผู้เข้าฝึกอบรมต้องรักษาศีล ๘

กำหนดอบรมวันละ ๑๐-๑๒ ชั่วโมง (บางรุ่นรักษาศีล ๕ อบรมวันละ ๖ ชั่วโมง)

๒. หลักสูตรก้าวหน้า (ชั้นสูง) หรือวิปัสสนากรรมฐาน เป็นหลักสูตร ๑๐ วัน เน้นหลักการปฏิบัติวิปัสสนาล้วน ผู้เข้าอบรมต้องผ่านหลักสูตรขั้นต้นมาก่อน และต้องรักษาศีล ๘ ฝึกอบรมวันละ ๑๒ ชั่วโมง

การฝึกอบรมกรรมฐานทุกรุ่นมีผู้เข้าอบรมที่เป็นฆราวาส ทั้งจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้ง พระภิกษุสามเณรและอุบาสก อุบาสิกา ร่วมด้วยทุกครั้ง รวมผู้ผ่านหลักสูตรขั้นต้นมาแล้ว ๑๔๔ รุ่น ประมาณ ๑๙,๘๐๐ คน

นอกจากนี้ ยังมีการอบรมกรรมฐานแก่อุบาสก อุบาสิกา ที่วัดโสมนัสวิหารทุกวันธัมมัสสวนะเวลา ๑๓.๓๐ - ๑๕.๐๐ น. ตลอดปี และยังเปิดอบรมกรรมฐานที่พระวิหารวัดโสมนัสวิหารแก่ศิษย์กรรมฐานรุ่นต่างๆ ที่เข้าทบทวนการปฏิบัติของตน ในวันเสาร์แรก และเสาร์ที่สามของทุกเดือน นอกจากนี้ยังเปิดอบรมกรรมฐานแก่ท่านผู้สนใจ ที่สำนักชีวัดโสมนัสวิหารทุกคืนวันธัมมัสสวนะในเวลา ๒๐.๐๐ - ๒๑.๐๐ น. ในเทศกาลเข้าพรรษา ๑ พรรษา โดยจัดทำติดต่อกันมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๒ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้ย้ายมาอบรมที่พระวิหารวัดโสมนัสวิหาร เพราะมีผู้มาฝึกอบรมเพิ่มขึ้นและเปิดโอกาสให้พระนวกะและพระภิกษุ สามเณรในวัดโสมนัสวิหาร รวมทั้งผู้มีศรัทธาได้ร่วมปฏิบัติด้วย

## การฝึกอบรมตามหลักสูตร

### หลักสูตรขั้นต้น

หลักสูตรขั้นต้นเปิดอบรมมาแล้ว ๑๓๗ รุ่น คือ

- กรุงเทพมหานคร ๘๑ รุ่น ได้แก่ วัดโสมนัสวิหาร ๖๑ รุ่น วัดบวรนิเวศวิหาร ๗ รุ่น โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ๑ รุ่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ๒ รุ่น โรงพยาบาลเด็ก ๑ รุ่น โรงเรียนอนุบาลสาริน ๑ รุ่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ๖ รุ่น และการสื่อสารแห่งประเทศไทย ๒ รุ่น

- ต่างจังหวัด ๔๙ รุ่น ได้แก่ วัดสวนใหม่ จังหวัดยะลา ๙ รุ่น จังหวัดสงขลา ๑๑ รุ่น (คือวัดมัชฌิมาวาสอำเภอเมือง ๔ รุ่น วัดธรรมประดิษฐ์ อำเภอสทิงพระ ๓ รุ่น วัดเกาะถ้ำ อำเภอเมือง ๑ รุ่น สถาบันราชภัฏสงขลา ๑ รุ่น และวัดผาสุกาวาส อำเภอสทิงพระ ๒ รุ่น) วัดสัตตนาถปวิวัต จังหวัดราชบุรี ๔ รุ่น วัดฉิมพลี จังหวัดสุโขทัย ๑ รุ่น วัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช ๒ รุ่น วัดติสสมหาวัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ๓ รุ่น สำนักสงฆ์สองแพรก จังหวัดพังงา ๑ รุ่น วัดธรรมประยูร จังหวัดพัทลุง ๑ รุ่น โรงพยาบาลชลบุรี จังหวัดชลบุรี ๓ รุ่น วัดรามประดิษฐ์ อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ๒ รุ่น วัดนิคมฝั่ง ๑๖ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ๒ รุ่น ศูนย์ปฏิบัติธรรม ปฏินิสส์คโค จังหวัดภูเก็ต ๑ รุ่น และโรงแรมภูมิมาศปักษ์ จังหวัดระยอง ๑ รุ่น

- ต่างประเทศ ๗ รุ่น คือ สหรัฐอเมริกา ๖ รุ่น ได้แก่ วัดป่าธรรมชาติ เมืองลาพอนเต้ รัฐแคลิฟอร์เนีย ๑ รุ่น (พ.ศ. ๒๕๓๘) วัดสันติธรรม เมืองออกัสต้า รัฐจอร์เจีย ๑ รุ่น (พ.ศ. ๒๕๓๘) วัดพลอริดา

ธรรมาราม เมืองคิชิมมี รัฐฟลอริดา ๓ รุ่น (พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๔๐ และ ๒๕๔๓) และวัดป่าธรรมชาติ นครชिकाโก้ ๑ รุ่น (พ.ศ. ๒๕๔๐) ประเทศมาเลเซีย ๑ รุ่น คือ พุทธสถานปาสิกปุเลา รัฐปีนัง ประเทศมาเลเซีย (พ.ศ. ๒๕๔๓)

### หลักสูตรชั้นสูง

หลักสูตรชั้นสูงเปิดอบรมมาแล้ว ๑๗ รุ่น คือ

- วัดญาณสังวราราม จังหวัดชลบุรี ๑ รุ่น (พ.ศ. ๒๕๒๙)
- วัดเขาสุทิม จังหวัดจันทบุรี ๑ รุ่น (พ.ศ. ๒๕๓๐) อุทยานแห่งชาติทะเลบัน จังหวัดสตูล ๒ รุ่น (พ.ศ. ๒๕๓๑ และ ๒๕๓๒) วัดถ้ำสุมะโน จังหวัดพัทลุง ๒ รุ่น (พ.ศ. ๒๕๓๘ และ ๒๕๔๒) และวัดอนาลโย จังหวัดพะเยา ๑๑ รุ่น (พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๔๔)

### รายละเอียดหลักสูตร

ดังที่เห็นแล้วว่าหลักสูตรสำหรับฆราวาสแบ่งเป็นหลักสูตรชั้นต้น และหลักสูตรก้าวหน้าดังมีรายละเอียดดังนี้

#### ๑) หลักสูตรชั้นต้น

การฝึกอบรมกรรมฐานหลักสูตรชั้นต้น ๗ วัน แบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ

๑.๑ หลักสูตรมาเข้ากลับเย็น ฝึกวันละ ๖ ชั่วโมง คือ ภาคเช้า ๓ ชั่วโมง ภาคเย็น ๓ ชั่วโมง เป็นหลักสูตรที่จัดฝึกอบรมในส่วนกลางที่ กรุงเทพฯ เท่านั้น

๑.๒ หลักสูตรอยู่ประจำ ฝึกวันละ ๑๐ ชั่วโมงครึ่งถึง ๑๑ ชั่วโมง หลักสูตรนี้ฝึกในต่างจังหวัดหรือในต่างประเทศ

ผู้เข้าฝึกหลักสูตรชั้นต้นประเภทมาเข้ากลับเย็น สวดมนต์เฉพาะภาคเช้าครั้งเดียว สวดคาถาอุทิศส่วนกุศล และสวดบทกราบพระเมื่อจบการอบรมประจำวันทุกวัน โดยใช้หนังสือวิธีบำเพ็ญสมาธิเบื้องต้น และบทสวดมนต์เพื่ออบรมภาวนาพร้อมทั้งคำแปล ถ้ามีเวลาน้อย ตอนบทพุทธานุสสติ ธรรมานุสสติ และสังฆานุสสติสวดเฉพาะบาลีอย่างเดียว

ส่วนผู้เข้าฝึกหลักสูตรชั้นต้นประเภทอยู่ประจำมีการสวดมนต์วันละ ๒ ครั้ง คือ สวดมนต์เช้าและสวดมนต์เย็น สวดคาถาอุทิศส่วนกุศล และสวดบทกราบพระเมื่อจบการฝึกประจำวันทุกวัน

ในการสวดมนต์ภาคเช้าบทสวดมนต์ที่ใช้สวด คือ สวดทำวัตรเช้า พร้อมทั้งคำแปล แต่ถ้ามีเวลาน้อยในบางวันสวดเฉพาะภาษาบาลีอย่างเดียว เสร็จแล้วรับศีล ๕

ในการสวดมนต์ทำวัตรค่ำ บทสวดมนต์ที่ใช้สวด คือ สวดมนต์ทำวัตรเย็นแล้วต่อด้วยกรณียเมตตสูตร (ไม่ต้องแปล) และบทสวดมนต์เพื่ออบรมภาวนา

#### ๒) หลักสูตรก้าวหน้า

ในการฝึกอบรมหลักสูตรก้าวหน้าหรือหลักสูตรวิปัสสนา ๑๐ วัน ก็มีการสวดมนต์ เช่นเดียวกับหลักสูตรชั้นต้น ๗ วัน ประเภทอยู่ประจำ เพียงแต่ เมื่อสวดมนต์ทำวัตรเช้าเสร็จแล้ว จะเพิ่มอานาปานสติสูตรแปลเข้ามาอีกเป็นพิเศษเท่านั้น เพราะมุ่งเจริญวิปัสสนาย้าอานาปานสติ

**ตัวอย่างรายละเอียดหลักสูตร**

ส่วนนี้เป็นตัวอย่างรายละเอียดเกี่ยวกับการอบรม  
กรรมฐานหลักสูตรขั้นต้น ซึ่งมีระยะเวลาฝึกอบรมเจ็ดวัน

**วัตถุประสงค์**

๑. เพื่อพัฒนาจิตเพิ่มคุณภาพชีวิตและการทำงาน  
ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น
๒. เพื่อส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติสมาธิและ  
วิปัสสนาให้แก่ท่านผู้สนใจ
๓. เพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพและแก้ปัญหาตามแนว  
พุทธธรรม
๔. เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมได้นำหลักภาวนาไปประยุกต์  
ใช้ในชีวิตประจำวัน
๕. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ  
และสังคมแห่งชาติ

**สถานที่ฝึกอบรม**

พระวิหารวัดโสมนัสวิหารเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย  
กรุงเทพฯ

**เวลาในการฝึกอบรม**

วันจันทร์ถึงวันอาทิตย์ รวม ๗ วัน ตั้งแต่เวลา ๙.๐๐ -  
๑๖.๐๐ น.

**อาจารย์ผู้ให้การฝึกอบรม**

พระธรรมวิสุทธิกวี(พิจิตร ฐิตวณฺโณ ป.ธ.๙, ศน.บ.,  
M.A., ศน.ด.) เจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหารเขตป้อมปราบฯ กรุงเทพฯ-

มหานคร และเจ้าคณะภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (ธ)

**การรับสมัคร**

๑. ภูมิพระธรรมวิสุทธิกวีข้างพระอุโบสถวัดโสมนัสวิหาร  
โทร. ๐๒-๒๕๑-๗๙๕๕
๒. สำนักชี วัดโสมนัสวิหาร โทร. ๐๒-๒๕๑-๓๐๒๕

**เจ้าหน้าที่ประสานงาน**

๑. พระสิริปัญญาภุมณี(เต็ม)
๒. พระวิวัฒน์ ธมมวฑฺฒโธ
๓. พระมหาชำนาญ อุปลฺเสโน
๔. พระโรจน์ญาณ โรจโน
๕. พระอลงกรณ์ ญาณวโธ
๖. คณะอุบาสิกาวัดโสมนัสวิหาร
๗. คณะกรรมการชมรมศิษย์กรรมฐานวัดโสมนัสวิหาร

**หัวข้อธรรมที่บรรยายในการอบรม**

วัน	ภาคเช้า	ภาคบ่าย
วันที่ ๑	การบำเพ็ญจิตตภาวนา	การตัดความกังวล
วันที่ ๒	ไตรสิกขา	อานิสงส์การเดินจงกรม
วันที่ ๓	อานาปานสติภาวนา	นิวรรณ์ตัวกันความดี
วันที่ ๔	เหตุเกิดและเหตุดับนิวรรณ์	ตัวกำจัดนิวรรณ์
วันที่ ๕	การปรับอินทรีย์	อัปนาโกศล
วันที่ ๖	การบำเพ็ญวิปัสสนาเบื้องต้น	คลายเครียด
วันที่ ๗	อุบายระงับความโกรธ	พรหมวิหารธรรม



## หนังสือประกอบการอบรม

พระธรรมวิสุทธิกวีได้จัดทำหนังสือไว้สำหรับผู้เข้าฝึกอบรม  
ได้ศึกษาเพิ่มเติมดังนี้

### หลักสูตรขั้นต้น ๗ วัน

๑. วิธีบำเพ็ญสมาธิเบื้องต้นและบทสวดมนต์เพื่อการ  
เจริญภาวนา (แจกให้แก่ผู้เข้าฝึกอบรมทุกคน)
๒. บริหารจิต
๓. การพัฒนาจิต
๔. แบบไหว้พระสวดมนต์ และหลักธรรมในการเจริญ  
วิปัสสนา (แจกให้แก่ผู้ผ่านการฝึกอบรมทุกคน)

### หลักสูตรก้าวหน้า ๑๐ วัน

๑. แบบไหว้พระสวดมนต์และหลักธรรมในการเจริญ  
วิปัสสนา
๒. คู่มือการบำเพ็ญกรรมฐาน
๓. บทอบรมกรรมฐาน
๔. วิปัสสนาภาวนา (แจกให้แก่ผู้ผ่านการอบรมในหลักสูตร  
๑๐ วันทุกคน)

### บุคลากรในการอบรม

พระธรรมวิสุทธิกวีเป็นกำลังหลักที่รับผิดชอบในการ  
อบรม จึงควรทราบคุณวุฒิและประสบการณ์ในการอบรมของท่าน  
ดังรายละเอียด ดังนี้

### ประวัติการศึกษาอบรมกรรมฐาน

พระธรรมวิสุทธิกวี ได้รับประสบการณ์ในการฝึกอบรม

กรรมฐานที่ดีมาจากการฝึกอบรมในสำนักอบรมพระธรรมทูต  
ในต่างประเทศ ซึ่งมีอาจารย์กรรมฐานที่มีชื่อเสียงมากของประเทศไทย  
รับเป็นอาจารย์ฝึกอบรมถึง ๔ รูป คือ

๑. สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ  
สุวฑฺฒโน ป.ธ. ๙) วัดบวรนิเวศวิหาร
๒. พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส) วัดสวนโมกขพลาราม  
อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๓. พระธรรมธีรราชชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺโธ ป.ธ. ๙)  
อาจารย์ใหญ่ ฝ่ายวิปัสสนา วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ
๔. พระธรรมวิสุทธิมงคล (พระอาจารย์มหาบัว ญาณ-  
สมฺปนฺโน ป.ธ. ๓) วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี

โดยเฉพาะการฝึกอบรมที่วัดสวนโมกขพลาราม ภายใต้  
การควบคุมอย่างใกล้ชิดและจริงจังของท่านพุทธทาส เป็นเวลา ๑๔ วัน  
ใน พ.ศ. ๒๕๑๐ และการเข้าอบรมวิปัสสนาเพื่อการเป็นวิปัสสนาจารย์  
ที่วัดวชิรธรรมสาธิต (วัดทุ่งสาธิต) อำเภอพระโขนง กรุงเทพฯ เป็นเวลา  
๑ เดือนเต็ม ใน พ.ศ. ๒๕๑๑ ภายใต้การควบคุมการฝึกอบรมของ  
พระธรรมธีรราชชมหามุนี นับว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจมาก

### ประสบการณ์ด้านการฝึกอบรมกรรมฐาน

พระธรรมวิสุทธิกวี เป็นผู้มีประสบการณ์อย่างสูงในการ  
อบรมกรรมฐาน ทั้งการให้การฝึกอบรมแก่พระภิกษุ สามเณร และ  
ฆราวาส ดังมีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

### ผลงานการสอนกรรมฐานแก่พระภิกษุ สามเณร

๑. หลักสูตรปริญญาตรี สอนวิชากรรมฐานที่มหาวิทยาลัย-

ราชวิทยาลัยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗

๒. หลักสูตรชั้นปริญญาโท สอนกรรมฐานแก่นักศึกษา  
บัณฑิตวิทยาลัยของมหาภูมิบาลวิทยาลัยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๒

๓. หลักสูตรวิปัสสนาจารย์ อบรมพระเถระและพระ  
ที่สนใจกรรมฐานในเขตภาคการปกครอง ในภาค ๑๖-๑๗-๑๘ (๖)  
ให้เป็นอาจารย์สอนกรรมฐานได้

๔. หลักสูตรสำหรับพระนวกะ อบรมกรรมฐานแก่  
พระนวกะทุกรูปในวัดโสมนัสวิหาร ซึ่งต้องบวชอย่างน้อย ๑๕ วัน  
หรือ ๑ พรรษา โดยทุกรูปต้องเข้าฝึกอบรมกรรมฐานทุกคืนตลอดเวลา  
ที่บวชอยู่ ถ้าหากบวชตรงกับช่วงที่ทางวัดโสมนัสวิหารกำลังเปิดฝึกอบรม  
หลักสูตร ๗ วัน ให้แก่ฆราวาสก็ให้พระนวกะเข้าฝึกอบรมด้วยทุกรุ่น

#### ผลงานด้านการอบรมกรรมฐานแก่ฆราวาส

การฝึกอบรมกรรมฐานสำหรับฆราวาสนั้น พระธรรม-  
วิสุทธิกวีได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ นับถึงปัจจุบันเปิดอบรม  
แล้ว จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๕ นี้ เป็นปีที่ ๒๑ แล้ว โดยเปิดหลักสูตรขั้นต้น  
๗ วัน รวม ๑๔๔ รุ่น และหลักสูตรก้าวหน้า ๑๐ วัน ๑๘ รุ่น รวม  
ทั้งหมด ๑๖๒ รุ่นในการฝึกอบรมกรรมฐานทุกรุ่น ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่  
เป็นฆราวาสทั้งจากภาครัฐและเอกชน และมีพระภิกษุ สามเณร  
รวมทั้งแม่ชีร่วมด้วยบางส่วนทุกครั้ง รวมผู้ผ่านหลักสูตรขั้นต้นมาแล้ว  
๑๔๔ รุ่นประมาณ ๑๙,๘๐๐ คน

#### การสอนกรรมฐานแก่ประชาชน นักศึกษา และนักเรียน

นอกจากการให้การฝึกอบรมกรรมฐานสำหรับฆราวาส  
ที่จัดเป็นหลักสูตรขั้นต้นและขั้นสูงแล้วก็ได้ให้การฝึกอบรมกรรมฐาน

แก่ประชาชน นักศึกษา และนักเรียน เป็นพิเศษอีก ยกตัวอย่างเช่น

- การสอนวิชาสมาธิแก่นักเรียนโรงเรียนราชินีในระดับ  
ชั้น ม.๑ ม.๒ และ ม.๓ รวม ๒๑ ห้องเรียน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๖
- การสอนวิชาสมาธิ หลักสูตร ๓ หน่วยกิต ให้แก่นิสิต  
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในระดับปริญญาตรีทุกคน (บางปีมีนิสิต  
ปริญญาโทเข้าเรียนด้วย) นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๑
- การสอนสมาธิแก่คณะแพทย์และพยาบาล ที่โรงพยาบาล  
วชิระ ทุกวันพฤหัสบดี เฉพาะเวลา ๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น. ทุกสัปดาห์  
นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๗



## บทที่ ๔

### รูปแบบการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนาธรรม

๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖

บทนี้เป็นการวิเคราะห์และอภิปรายเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดโสมนัสวิหาร เนื้อหาแบ่งเป็นสี่ส่วน ส่วนแรกกล่าวถึงรูปแบบการจัดศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ของวัด ส่วนที่สองวิเคราะห์รูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรมอันเป็นความโดดเด่นของวัด และส่วนที่สามเกี่ยวกับการจัดโครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของวัดโสมนัสวิหาร ส่วนสุดท้ายแสดงแผนภูมิการจัดการศึกษาด้านที่โดดเด่นของวัด

#### ๔.๑ รูปแบบการจัดศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์

วัดโสมนัสวิหารมีการจัดการศึกษาในส่วนของศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์อย่างครบถ้วนทุกประเภท ทั้งนี้พบว่าการจัดการศึกษาในส่วนนี้ บุคลากรต่างดำเนินการตามศักยภาพ ที่มีอย่างเต็มที่ และประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เช่น โรงเรียนพระพุทธรักษาวันอาทิตย์ก็เป็นแห่งหนึ่งที่มีผู้เข้ามาเรียนเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามพบว่ารูปแบบการดำเนินการ ยังประสบปัญหาดังที่พบ ในการ

ทบทวนวรรณกรรมในบทที่ ๒ ในส่วนนี้ขอแสดงการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษา รวมทั้งปัญหาในรูปตารางดังนี้

หัวข้อ	รายละเอียด
ด้านการบริหารจัดการ	<ul style="list-style-type: none"> <li>- การบริหารจัดการการศึกษาประเภทต่างๆ เป็นไปในลักษณะของการมอบหมายความรับผิดชอบจากเจ้าอาวาส และการดำเนินงานจำเป็นต้องผ่านการรับรู้ของเจ้าอาวาส เนื่องจากเป็นผู้ที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบตามกฎหมาย</li> <li>- การดำเนินการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลี มีลักษณะทำนองจารีต ดำเนินไปตามแนวที่ปฏิบัติกันมาจนเป็นแบบแผนแล้ว ไม่อาศัยระบบและการวางแผน หากแต่ปฏิบัติงานตามวาระโอกาส และความจำเป็นเฉพาะหน้าต่างๆ</li> <li>- ขาดบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านการบริหารการศึกษา มาช่วยดำเนินงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา</li> <li>- ขาดบุคลากรด้านธุรการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา</li> <li>- ขาดงบประมาณในการดำเนินการ เช่น ค่าใช้จ่ายด้านบุคลากรและลูกจ้าง การจัดซื้อเครื่องใช้สำนักงาน การจัดหาสื่อการสอน ค่าภัตตาหาร การทัศนศึกษา</li> </ul>
ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน	<p><b>หลักสูตร</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- สำหรับการศึกษาระดับปริยัติธรรมต่างๆ ยังใช้หลักสูตรมาตรฐานตามที่ใช้กันทั่วไป</li> </ul>

หัวข้อ	รายละเอียด
	<p>- สำหรับหลักสูตรโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีการปรับปรุงบ้าง เช่น การเพิ่มวิชาคอมพิวเตอร์เข้ามา</p> <p><b>การจัดการเรียนการสอน</b></p> <p>- การเรียนการสอนยังอยู่ในรูปของการบรรยายและการท่องตำราเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม มีการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้เองจากประสบการณ์ตรง เช่น โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีการแต่งเรียงความและมีการทำกิจกรรมต่างๆ (เช่น ทำความสะอาดวัด) กระนั้นก็ดี การเรียนการสอนในลักษณะนี้ยังขึ้นกับข้อจำกัดทางงบประมาณ ยกตัวอย่างเช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีความประสงค์จะให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทัศนศึกษา แต่ไม่สามารถทำได้</p> <p><b>ผู้เรียน</b></p> <p>- ผู้เรียนด้านปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลี คือพระภิกษุสามเณรที่บวช ในวัดและที่มาจากต่างจังหวัดเพื่อมาเข้าสังกัด ปัญหาสำคัญคือเรื่องการทุ่มเทให้กับการเรียนด้านนี้ ทำให้บางครั้งกระทบต่อผลสำเร็จทางการศึกษา โดยเฉพาะในแผนกบาลี ทั้งนี้เนื่องจากส่วนใหญ่พระภิกษุสามเณรเหล่านี้ศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทไปพร้อมกันด้วย</p> <p>- ผู้เรียนด้านพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ส่วนใหญ่เป็นสามเณรจากภาคใต้และภาคอีสาน บางส่วนก็เป็นผู้ที่บวชที่วัด ปัญหาสำคัญคือสามเณรบางรูปมาจากครอบครัวและ</p>

หัวข้อ	รายละเอียด
	<p>สภาพแวดล้อมที่ไม่ดี จึงสร้างปัญหาในการอบรมสั่งสอน และการดูแลความสงบเรียบร้อย</p> <p>- ผู้เรียนโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีฐานความรู้ต่างกัน จึงมีปัญหาในการสอน</p> <p><b>ผู้สอน</b></p> <p>- โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ผู้สอนมีประสบการณ์สอนมากกว่าหกปีขึ้นไป แต่โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีผู้สอนกว่าหนึ่งในสามที่เพิ่งเริ่มสอนในปีนี้ (พ.ศ.๒๕๔๕)</p> <p>- โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาศึกษา ขาดแคลนผู้สอนประจำจำเป็นต้องว่าจ้างครูฆราวาส ซึ่งประสบปัญหาในการเสาะหาและประสานงาน อันทำให้มีผลกระทบต่อการดำเนินการ เช่น การจัดตารางสอน การขาดสอน นอกจากนี้แม้ผู้สอนที่เป็นบรรพชิตก็ไม่อยู่ประจำ มักจะมาเพื่อฝึกงานเมื่อเรียนจบแล้วก็ย้ายกลับหรือลาสิกขา</p> <p>- โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีคณาจารย์ส่วนใหญ่ที่มีประสบการณ์การสอนหลายปี แต่ก็ยังประสบปัญหาเรื่องเทคนิควิธีการสอน</p> <p>- ผู้สอนขาดแรงจูงใจในการสอน ส่วนหนึ่งเนื่องจากขาดสวัสดิการ ความมั่นคง</p> <p><b>สื่อการเรียนการสอน</b></p> <p>- ขาดตำราเรียน</p> <p>- ห้องสมุดขาดแคลนหนังสือ</p> <p>- ไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้คอยดูแลรักษาและแนะนำการใช้สื่ออุปกรณ์ต่างๆ</p>

หัวข้อ	รายละเอียด
	<ul style="list-style-type: none"> <li>- สื่อการสอนยังไม่ทันสมัย คงจำกัดอยู่กับกระดานดำ รูปภาพ และภาพสไลด์</li> <li>- สื่อการสอนขาดแคลน ที่มีอยู่ก็เก่า และชำรุด</li> </ul> <p><b>การให้แรงจูงใจผู้เรียน</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- ท่านเจ้าอาวาสให้ปัจจัยเป็นรางวัลแก่ผู้เรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมต่างๆ และโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อเป็นแรงจูงใจ</li> </ul> <p><b>อาคารสถานที่</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- มีอาคารสถานที่เพียงพอและเหมาะสมแก่การเรียน</li> </ul>

## ๔.๒ รูปแบบการเผยแผ่ศาสนาธรรม

ส่วนนี้วิเคราะห์การเผยแผ่ศาสนาธรรมด้านการอบรมกรรมฐานของวัดโสมนัสวิหาร ซึ่งเป็นความโดดเด่นของวัด การวิเคราะห์แบ่งเป็นสามส่วนคือ ๑) การบริหารจัดการ ๒) การอบรมกรรมฐาน ๓) ประเด็นที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา

### ๔.๒.๑ การบริหารจัดการ

เป็นสิ่งที่ต้องยอมรับว่าลักษณะโครงสร้างการบริหารวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ นั้น ทำให้อำนาจขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสทั้งหมด ดังนั้นความเป็นไปของวัดจึงสะท้อนบุคลิกภาพและศักยภาพของเจ้าอาวาสไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ในกรณีของวัดโสมนัสวิหารนี้ ท่าน

เจ้าอาวาสเป็นผู้มีศักยภาพ ในการระดมทรัพยากร ศักยภาพดังกล่าวย่อมเป็นการสนับสนุนการเผยแผ่ศาสนาเป็นอย่างดี อีกทั้งยังสะท้อนความมีภาวะผู้นำอีกด้วย หลักฐานในด้านนี้ น่าจะได้อีกตัวอย่างของการทำงานด้านสาธารณูปการของท่าน ทั้งนี้เพราะว่างานด้านนี้เป็นงานที่ต้องการงบประมาณเป็นจำนวนมาก ดังจะแสดงให้เห็นได้ดังนี้

๑) นับตั้งแต่เป็นเจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร ใน พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ได้บูรณะและปรับปรุงวัดให้มั่นคง สะอาด และสวยงามขึ้น รวมทั้งบูรณะพระเจดีย์ของวัดทั้ง ๒ องค์ ด้วยการใช้ทุนวัด รวมทั้งการบริจาคและความร่วมมือของหลายฝ่าย สิ้นทุนในการนี้ไปแล้วประมาณ ๔๕ ล้านบาท

๒) ได้จัดหาทุนในการสร้างโบสถ์ กุฏิ หอปฏิบัติกรรมฐาน สำนักชี หอกระจายน้ำ (แทงค์น้ำ) ถนนวัดธรรมประดิษฐ์ อ่างเออสทิงพระ จังหวัดสงขลา สิ้นทุนในการนี้ประมาณ ๖ ล้านบาท

๓) ได้จัดหาทุนสร้างหอปฏิบัติธรรม กุฏิ ห้องน้ำ หอกระจายน้ำ ไฟฟ้า วัดผาสุกवास อ่างเออสทิงพระ จังหวัดสงขลา สิ้นทุนในการก่อสร้างทั้งหมดประมาณ ๑๐ ล้านบาท

๔) ร่วมกับศิษย์บริจาคทุน ๗๐,๐๐๐ บาท (เจ็ดหมื่นบาท) ในการซื้อที่ดินสร้างวัดที่เกาะยวนตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓

๕) บริจาคทุน ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาท) ในการจัดซื้อที่ดินสร้างวัดพลordiaธรรมาราม อันเป็นวัดที่เป็นสาขาของวัดโสมนัสวิหาร ที่เมืองคิสซิมมี รัฐฟลอริดา สหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ และยังได้บริจาคทุนเพิ่มเติมอีกในการสร้างวัดนี้ในปีต่อมา

๖) ร่วมกับศิษย์กรรมฐานจัดหาทุนสร้างสำนักสงฆ์เขาบรรจบ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี อันเป็นสำนักกรรมฐานที่มีสภาพแวดล้อม รื่นรมย์และเหมาะสมสำหรับการบำเพ็ญภาวนา อันตั้งอยู่ในระหว่างเขต เทือกเขาสอยดาวและเขาคิชฌกูฏ โดยการบริจาคหลายครั้งเกือบทุกปี นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๒ รวมทุนในการ บริจาคประมาณ ๓ แสนบาท

๗) จัดหาทุนซื้อที่ดินและสร้างสำนักสงฆ์แม่ลานวนาราม ที่อำเภอมะลัน จังหวัดปัตตานี เป็นทุนจำนวน ๔๔๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนสี่หมื่นบาท) ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

๘) จัดหาทุนเพื่อซื้อที่ดินและสร้างเสนาสนะ สำนักสงฆ์ กาบังวนาราม อำเภอกาบังจังหวัดยะลา โดยเริ่มสร้างในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ขณะนี้ได้รวบรวมทุนในการสร้างสำนักสงฆ์แห่งนี้ได้แล้ว ประมาณเกือบ ๕ แสน ๑ หมื่นบาท และกำลังทยอยส่งต่อไปอีก เพื่อให้เป็นวัดที่สมบูรณ์ ในเนื้อที่ประมาณ ๒๗ ไร่

ถึงแม้ว่าท่านเจ้าอาวาสจะแบ่งงานรับผิดชอบ และเคารพการ ตัดสินใจของผู้ที่ได้รับมอบหมาย เช่น มีคณะกรรมการกลางที่ดูแล เรื่องทรัพย์สินของวัด มีการมอบหมายให้พระรูปต่างๆ ดูแล ด้าน การศึกษาต่างๆ เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรม และโรงเรียนพระพุทธ ศาสนาวันอาทิตย์ แต่เนื่องจากการเผยแผ่ศาสนธรรม ด้านการอบรม กรรมฐานนี้อยู่ในความรับผิดชอบของท่าน ด้วยศักยภาพดังกล่าวการ ดำเนินการจึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้ สำหรับทรัพยากรสนับสนุนอื่นๆ ในด้านการจัดอบรม กรรมฐานนั้น นับว่ามีอยู่ตามความจำเป็น นับตั้งแต่สถานที่ของวัด ไป จนถึงอุปกรณ์ต่างๆ เช่น พัดลม ไมโครโฟน โทรทัศน์วงจรปิด ทั้งนี้ เนื่อง

จากการอบรมกรรมฐานนั้นเป็นกิจกรรมที่เรียบง่าย ไม่ต้องการวัสดุ อุปกรณ์มากนัก จึงไม่ใช่เรื่องยากลำบากนักในการจัดการ

สำหรับบุคลากรที่ช่วยเหลืองานต่างๆ ไปนั้น นอกจากท่าน เจ้าอาวาสเอง ก็ยังมีเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นศิษย์เก่า หรือแม่ชี ที่มีความ ศรัทธามาช่วยงานด้านการจัดอาหาร จัดจำหน่ายหนังสือในวันอบรม จัดอุปกรณ์ เช่น ไมโครโฟน และโทรทัศน์วงจรปิดให้พร้อมก่อนการ อบรม บุคลากรเหล่านี้เปรียบเป็น "ชุมชนเสมือน" อันเป็นกลุ่มคนที่ ผูกโยงกันไว้ด้วยศรัทธาในตัวเจ้าอาวาส และพร้อมที่จะมารวมตัว เพื่อให้ความช่วยเหลือสนับสนุน

#### ๔.๒.๒ การอบรมกรรมฐาน

ในส่วนนี้จะเป็นการวิเคราะห์การอบรมกรรมฐาน ซึ่งนับ เป็นความโดดเด่นของวัดโสมนัสวิหาร ผู้วิจัยมีความเห็นว่าปัจจัยที่ ทำให้การอบรมของวัดได้ผลดีเป็นที่ยอมรับ มีดังนี้

##### วิทยากรผู้ให้การอบรม

ปัจจัยแรกที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของ การอบรม ได้แก่ คุณลักษณะของพระธรรมวิสุทธิกวี ผู้เป็นวิทยากรผู้ให้การอบรม

พระภิกษุในสังคมไทยจะมีความโดดเด่นด้านต่างๆ กัน เช่น มีความโดดเด่นด้านการประกอบพิธี ซึ่งครอบคลุมถึงระเบียบพิธีต่างๆ เช่น การกราบ การสวดมนต์ หรือมีความโดดเด่นด้านปริยัติ และมีความ โดดเด่นด้านปฏิบัติ นอกจากนี้ยังอาจมีการจัดแบ่งความโดดเด่นตาม หลักของไตรสิกขา ซึ่งเป็นการจัดแบ่งแนวทางหนึ่งที่เป็นมาตรฐาน ที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี กล่าวคือ มีความ โดดเด่นด้านศีล เช่น สำนักสันตติโกศ มีความโดดเด่นด้านสมาธิ

เช่น สำนักพระธรรมกาย และมีความโดดเด่นด้านปัญญา เช่น วัดสวนโมกขพลาราม

นอกจากนี้ นักสังคมวิทยา เช่น Mulder<sup>๑</sup> ก็ได้ระบุว่าศาสนาซึ่งมีพระเป็นส่วนหนึ่งนั้นเป็นตัวแทนแห่งอำนาจฝ่ายพระคุณตามภววิทยาของไทย อำนาจดังกล่าวแนบเนื่องกับความเมตตากรุณา และมีฝ่ายตรงข้ามคือพระเดช ซึ่งมาพร้อมกับการลงทัณฑ์ (ทั้งนี้ตามภววิทยาดังกล่าว อำนาจทั้งสองล้วนให้คุณได้) อย่างไรก็ตามในความเป็นจริง เมื่อศาสนาปรากฏเป็นสถาบัน ทำให้มีโครงสร้างทางอำนาจ และสถานะในบริบทของโครงสร้างโดยรวมของสังคม พระจึงมีพระเดชด้วย ตัวอย่างง่ายๆ ก็คือ การที่ชาวบ้านธรรมดาๆ ทั่วไปหลายคนไม่ชอบพระ เพราะ "พระดุ"

ความโดดเด่น และลักษณะด้านต่างๆ นี้ล้วนเป็นด้านหนึ่งของตัวแบบแห่งความเป็นพระตามมโนทัศน์ อย่างน้อยก็ในสังคมไทย เป็นที่น่าสังเกตว่าบุคลิกของพระธรรมวิสุทธิกวีจะมีการผสมผสานความโดดเด่น และลักษณะด้านต่างๆ นี้อยู่ ซึ่งน่าจะถือเป็นข้อเด่นเนื่องจากปกติอย่างน้อยก็โดยการรับรู้ผ่านสื่อต่างๆ พระที่โดดเด่นด้านหนึ่ง มักจะทำให้รู้สึกว่าคุณด้านอื่นๆ ถูกมองข้ามไป เช่น หากโดดเด่นด้านปัญญา ก็จะไม่ให้ความสำคัญกับพิธีกรรมมากนัก หากโดดเด่นด้านปฏิบัติ อาจไม่ให้ความสำคัญกับด้านปริยัติมากนัก

พระธรรมวิสุทธิกวีมีความโดดเด่นด้านพิธีกรรม เนื่องจากท่านให้ความสำคัญกับการสั่งสอนให้ผู้ร่วมอบรมกราบอย่างถูกต้อง ออกเสียงสวดมนต์อย่างถูกต้อง ผู้เขียนเคยมีโอกาสดำเนินการอบรมธรรมฐานระยะสั้นๆ ก่อนที่จะเข้ามาสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในการอบรม

กรรมฐานหลักสูตรขั้นต้นที่วัดโสมนัสวิหารนี้<sup>๒</sup> และพบว่าถึงแม้จะมีการสวดมนต์ แต่ปรากฏว่าผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ กลับรู้สึกว่าการสวดมนต์เป็นเพียง "ทางผ่าน" ต้องทำให้เสร็จไปก่อนที่จะได้ลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เข้าร่วมรู้สึกตื่นเต้น อยากทำ เนื่องจากเป็นสิ่งใหม่<sup>๓</sup>

อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าร่วมการอบรมในหลักสูตรของวัด ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์เมื่อการอบรมดำเนินไปได้ห้าวันแล้ว และยังไม่ค่อยทราบขั้นตอนการปฏิบัติ จึงไม่นำหนังสือสวดมนต์ที่ท่านเจ้าอาวาสให้ตอนไปนมัสการกราบขออนุญาตเข้าสังเกตการณ์ติดตัวมาด้วย ดังนั้น จึงได้แต่นั่งพิมพ์อยู่ขณะที่ผู้อบรมสวดมนต์ ท่านเจ้าอาวาสสังเกตเห็น จึงได้หยิบหนังสือสวดมนต์ส่งมาให้อีกเล่มหนึ่ง จุดนี้ทำให้ได้ตระหนักว่าการสวดมนต์มิใช่มีไว้ทำอย่างผ่านๆ ไปเท่านั้น หากแต่มีความสำคัญ และในขณะสวดมนต์นั้น หากผู้เข้าอบรมสวดออกเสียงผิด ท่านเจ้าอาวาสก็จะกรุณาแก้ไขถูกต้องในทันที

พระธรรมวิสุทธิกวีมีความโดดเด่นทั้งทางด้านปริยัติและปฏิบัติ เนื่องจากท่านได้เปรียญธรรมเก้าประโยค และมีประสบการณ์

<sup>๑</sup> ดู Mulder, N. (1992). Chapter 2 : Power and Goodness in Thai Symbolic Representation. **Inside Southeast Asia : Thai, Javanese, and Filipino Interpretations of Everyday Life.** Bangkok : Duang Kamol, pp. 11-24.

<sup>๒</sup> เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๕

<sup>๓</sup> ทั้งนี้เหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกเช่นนี้เป็นเพราะข้อจำกัดของเวลา ทำให้ต้องรีบเร่งเพื่อจะได้มีโอกาสปฏิบัติมาก ดังนั้นการที่ผู้อบรมที่วัดโสมนัสวิหารสามารถใช้เวลากับการสวดมนต์ได้โดยไม่ต้องเร่งเพื่อปฏิบัติ จึงสะท้อนถึงการวางแผนการอบรมที่ดี

การอบรมกรรมฐานกลุ่มคนที่แตกต่างกันหลากหลายเป็นเวลานาน ซึ่งความโดดเด่นทั้งสองด้านปรากฏออกมาอย่างกลมกลืนอย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น ในการสอนหลักวิปัสสนา ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์การบรรยาย ในหัวข้อ "การเจริญวิปัสสนาเบื้องต้น" ท่านเจ้าอาวาสได้บรรยาย "หลัก" ของวิปัสสนาในลักษณะที่ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าน่าหลักดังกล่าวไปใช้อธิบาย "รูปแบบ" ของการเจริญวิปัสสนาต่างๆ ที่เคยได้ยินได้ฟังมาได้ได้อย่างไร เช่น แบบยุบหนอพองหนอ แบบกำหนดลมหายใจ หรือแม้กระทั่งการ "ทำวิปัสสนาลืมตา" ผู้วิจัยเห็นว่าแตกต่างกับที่เคยได้เข้าอบรมหรือเข้าฟังการบรรยายมา เนื่องจากตามประสบการณ์ที่มีผู้อบรมมักจะเน้นตรงรูปแบบมาก โดยจะอธิบายหลักเพียงคร่าวๆ เท่านั้น ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าเน้นรูปแบบไม่ดี เพราะเข้าใจความตั้งใจของผู้อบรมที่เห็นว่าถ้าปฏิบัติถูกรูปแบบในที่สุดจะเป็นพื้นฐานให้เกิดผลเอง แต่การข้ามส่วนหลักการไปทำให้ผู้เข้าอบรมมีความสงสัยอยู่

การบรรยายหลักวิปัสสนาได้กระจ่าง ตามการจัดประเภทตามการค้นคว้าของท่านเจ้าอาวาสเอง แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการวิเคราะห์หลักธรรม ซึ่งเป็นเรื่องปริยัติ เพื่อนำมาใช้จุดประสงค์ทางการปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ รูปแบบการปฏิบัติที่เริ่มมาตั้งแต่การอบรมวันแรกนั้นไม่ต่างไปเลย กล่าวคือ ประกอบด้วยการกำหนดลมหายใจ และเดินจงกรม แต่กลับสามารถสอดแทรกหลักการใหม่เข้ามาใช้ในการปฏิบัติตามรูปแบบเดิม ที่ผู้ร่วมอบรมเริ่มคุ้นเคยมาตั้งแต่วันแรกแล้ว สิ่งนี้น่าจะสะท้อนถึงความเข้าใจลึกซึ้งในหลักการที่ปรากฏมาในระดับของการประยุกต์ใช้ได้ดีเช่นกัน

นอกจากนี้ พระธรรมวิสุทธิกวียังมีลักษณะของสัญลักษณ์แห่งพระคุณตามภววิทยาไทย ผู้วิจัยเห็นว่าท่านประกอบไปด้วยความเมตตากรุณา ดังจะเห็นได้ในตัวอย่างเรื่องหนังสือสวดมนต์ข้างต้น ซึ่งดูเหมือนจะเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ แต่ท่านก็เอาใจใส่ หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่ วันที่ผู้วิจัยเข้าสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และต้องลงไปเดินจงกรมบริเวณวิหารคตทั้งที่ไม่ได้เข้าร่วมอบรมมาแต่วันแรก ผู้วิจัยสังเกตผู้อื่นและอาศัยฐานความรู้เดิมที่เคยเข้ารับการอบรมระยะสั้นมาก่อน เดินจงกรมตามๆ เขาไป ท่านเจ้าอาวาสก็ได้กรุณาเดินลงมาสังเกตและให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัย เมื่อเห็นว่ายังปฏิบัติไม่ถูกนัก หรือแม้แต่การเข้านมัสการในแต่ละครั้งท่านก็กรุณาให้หนังสือ สมุด ปากกา เป็นที่ระลึกเสมอ ความเมตตากรุณาเช่นนี้ไม่ใช่สิ่งที่ผู้วิจัยประสบเพียงผู้เดียวเท่านั้น แต่จะปรากฏให้สังเกตเห็นอยู่เสมอๆ ยกตัวอย่างเช่น ในการอบรมสมาธินั้นบางครั้งผู้เข้าอบรมจะมานั่งอยู่นอกวิหาร บริเวณระเบียงวิหารคต ท่านเจ้าอาวาสก็จะกรุณาเดินลงมาสังเกตการปฏิบัติและให้คำแนะนำอยู่ไม่ขาด หรือแม้ในเรื่องที่ดูจะเล็กๆ น้อยๆ เช่น เมื่อครบเวลานั่งสมาธิ ท่านจะคอยสังเกตว่าใครมีอาการมือติดขาติดบ้างจะได้แนะนำวิธีแก้ หรือหากท่านสังเกตว่าใครมีความสุขสบาย ก็จะช่วยสนับสนุนให้ปฏิบัติต่อโดยไม่ต้องพะวงว่า จะต้องทำไปตามตารางเวลาหรือพิธีกรรมจะเห็นได้ว่าถึงแม้ท่านจะมีเครื่องหมายแห่งพระเดช อันได้แก่ สมณศักดิ์สูงอันเป็นที่เกรงขาม แต่ท่านมิได้ใช้พระเดชในลักษณะที่ชาวบ้านอย่างเราๆ จะรู้สึกว่าเป็นทณฑ์ แต่กลับปล่อยให้ตำแหน่งสร้างความเกรงกลัวไปเท่านั้น ในขณะที่ตัวท่านเอง ซึ่งเป็นผู้ครองตำแหน่งแสดงความกรุณา นับเป็นการผสมผสานระหว่างพระเดชพระคุณได้อย่างกลมกลืนอีกจุดหนึ่ง



ไม่ต่างไปจากการที่ท่านกล่าวว่าท่านเป็น "ลูกชาวบ้าน" ในขณะที่ท่านมีสมณศักดิ์สูง ผู้วิจัยเชื่อว่าประเด็นนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้อบรมรู้สึกศรัทธาท่านเจ้าอาวาสเป็นอันมาก

ความผสมผสานอีกด้านหนึ่งที่จะสังเกตได้ก็คือ ความเป็นสมัยเก่า และ ความเป็นสมัยใหม่ พระธรรมวิสุทธิกวีอยู่ในวัดที่เป็นต้นวงศ์ธรรมยุติ ความเป็นธรรมยุติ และความที่อยู่ในวัดดังกล่าว ทำให้ท่านตระหนักถึงความสำคัญในการสืบสานของเดิม ดังปรากฏให้เห็นในงานเขียน หรือการเทศน์ในการอบรมที่จะมีการย้อนรำลึกถึงอดีตอันน่าภูมิใจ และการเน้นความสำคัญของการรักษาและดำเนินตามความน่าภูมิใจนั้น แต่ในอีกทางหนึ่ง ท่านก็มีลักษณะของผู้มีการศึกษาสมัยใหม่ มีโลกทัศน์กว้าง มีใจกว้าง มีใจอนุรักษนิยมสุดโต่ง เป็นคุณลักษณะที่เป็นสะพานเชื่อมคนหัวสมัยใหม่เข้ากับคุณค่าในอดีตซึ่งน่าจะเหมาะสมสำหรับการสอนให้คนที่ดำเนินชีวิต และทำหน้าที่การทำงานแบบปัจจุบันให้ปฏิบัติสิ่งทีบางทีคนอาจเห็นว่าเป็นเรื่องโบราณ

ตัวอย่างของการสัมผัสกับคุณลักษณะนี้ก็คือ ขณะที่เข้าร่วมการอบรมนั้น ได้ฟังท่านเจ้าอาวาสเทศน์เกี่ยวกับการบรรลุลุทธิธรรมของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ คำเทศน์ดังกล่าวกำลังสื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมว่า การเป็นข้าแผ่นดินนี้มีได้เป็นสิ่งที่ทำให้เรามีสัมพันธกับพระองค์เท่านั้น แต่เรานั้นอยู่ในวัดนี้ อยู่ต่อหน้าพระผู้สืบสายธรรมยุติ และกำลังปฏิบัติธรรม ซึ่งเป็นแผนเดียวกับที่พระองค์บรรลุลุทธิธรรมนี้ สายใยทางศาสนานี้สืบมาจากอดีต แฝงอยู่ในสิ่งที่ผู้เข้าอบรมกำลังปฏิบัติอยู่ และปรากฏเป็นจริงตามผลการปฏิบัติที่ประสบในปัจจุบัน

เหล่านี้คือความผสมผสานด้านต่างๆ ของสิ่งที่เรียกได้ว่าเป็น "ตัวแบบ" ของพระในคติคนไทย ที่ปรากฏในบุคลิกของวิทยากรผู้เข้าอบรม

## ลักษณะการอบรม

นอกจากวิทยากรผู้ให้การอบรมแล้ว อีกปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องกันก็คือลักษณะการอบรมเอง

### เวลา

สำหรับเวลาในการอบรมหลักสูตรขั้นต้นนั้น นับว่าสร้างความสะดวกให้แก่ผู้เข้าอบรมมาก เนื่องจากการอบรมแบบไปเช้าเย็นกลับ ปัจจัยนี้ทำให้ผู้ที่ประสงค์จะเรียนรู้ได้มีทางเลือกระหว่างต้องค้างแรม กับ ทำเองที่บ้าน หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการเสนอทางเลือกที่ตอบสนองความต้องการผู้ใฝ่เรียนรู้กลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่ง

### สถานที่

วัดโสมนัสวิหารเป็นวัดเก่าแก่จึงสามารถสร้างความรู้สึก "ขลัง" และศรัทธาอันสูงใจให้เกิดสมาธิ อีกทั้งยังร่มรื่น เงียบสงบ ไม่แออัด เหมาะแก่การฝึกอบรม นอกจากนี้ยังมีห้องน้ำสะอาดพอสมควร

### ผู้เข้าอบรม

ผู้เข้าอบรมเป็นผู้ที่สมัครใจ ดังนั้น จึงให้ความร่วมมือส่งผลให้การปฏิบัติได้ผลดี

### การอบรม

การอบรมมีการวางแผนจัดลำดับการเรียนเป็นอย่างดีดังที่ได้กล่าวถึงเรื่องรูปแบบการปฏิบัติที่คงเดิม หากแต่สามารถสอดแทรกหลักปฏิบัติใหม่ได้ทันที นอกจากนี้ยังมีการสวดมนต์และฟังธรรมในตอนเริ่มต้น อันเป็นเครื่องช่วยเตรียมพร้อมให้แก่ผู้ปฏิบัติเป็นอย่างดี การปฏิบัติสมาธิไม่ตึงจนผู้เริ่มต้นทนไม่ไหว แต่ก็ไม่หย่อนเกินไปทำให้สามารถทำความเพียรและหลายคนมีความก้าวหน้าในเวลาอันสั้น เช่น เกิดภาวะปิติขึ้น

อีกทั้ง ยังมีการเปิดโอกาสให้ซักถามทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติโดยตรง หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และอนุญาตให้ถามโดยตรงหรือเขียนใส่กระดาษก็ได้ นับเป็นการเปิดโอกาสสะดวกแก่ผู้สงสัย หรือผู้ที่ต้องการเรียนรู้ นอกจากนี้ถึงแม้ดูเหมือนท่านเจ้าอาวาสจะเน้นรูปแบบมาก แต่เมื่อปฏิบัติกลับมุ่งหลักการประโยชน์ผู้เรียน และใช้ความเข้าใจจากประสบการณ์ที่มี เช่น ท่านสอนว่าหากคลายจากสมาธิไม่ทันเมื่อนั่งครบเวลาแล้วก็ไม่ต้องรีบ แม้ขณะนั้นคนอื่นๆ จะกราบพระอาจารย์อยู่ก็ตาม

#### แหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งก็คือ พระธรรมวิสุทธิภิกขุ ได้จัดทำหนังสือต่างๆ ไว้สำหรับผู้เข้าอบรมในแต่ละหลักสูตร มีทั้งที่แจกให้แก่ผู้เข้าอบรม และที่วางจำหน่ายอยู่ในวันอบรมให้ผู้สนใจศึกษาต่อซื้ออ่านเพิ่มเติม นับว่าเป็นความสะดวกในการศึกษาทำความเข้าใจแก่ผู้เข้าอบรมในอีกทางหนึ่ง นอกเหนือจากการเปิดโอกาสให้ซักถามดังกล่าวข้างต้น

#### ๔.๒.๓ ประเด็นที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕

ดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ในบทที่ ๒ การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕ มีองค์ประกอบสามประการ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ความต่อเนื่องของกระบวนการศึกษาและเน้นการเรียนรู้ ในส่วนนี้จะวิเคราะห์ความสอดคล้องของการเผยแพร่ศาสนธรรมด้านการอบรม

กรรมฐานที่มีต่อการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ โดยอาศัยองค์ประกอบสามประการดังกล่าวเป็นหลัก ดังนี้ การพัฒนาคุณภาพชีวิต

เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของการจัดอบรมกรรมฐานจะพบว่าเป้าหมายสำคัญ คือ การช่วยให้ผู้เข้าอบรมได้นำทักษะด้านกรรมฐานที่ได้ไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น ช่วยให้สามารถทำงานได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือทำให้สามารถเผชิญปัญหาในชีวิตได้อย่างมีสติ เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่าการอบรมกรรมฐานมุ่งพัฒนาผู้เข้าอบรมให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ โดยความสมบูรณ์ดังกล่าวนิยามในบริบทพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ความสะอาด ความสว่าง และความสงบ หรือการมีศีล สมาธิ ปัญญา นั่นเอง

เพื่อที่จะบรรลุสู่ความสมบูรณ์นี้ ท่านเจ้าอาวาสได้สอนความรู้ในเรื่องหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น ไตรลักษณ์ และหลักการปฏิบัติสมถะและวิปัสสนากรรมฐาน รวมทั้งผู้เข้าอบรมต้องสมาทานศีลและลงมือปฏิบัติตามความรู้ที่ได้รับการสั่งสอนและแม่บุญคุณหลังการปฏิบัติ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงปฏิเสธไม่ได้ด้วยว่าการอบรมเป็นการปลูกฝังทั้งความรู้และคุณธรรม ให้แก่ผู้เข้ารับการอบรม นอกจากนี้ การเข้าอบรมยังเป็นการสอนให้รู้จักวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันดีของชาติไทย เช่น การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ทั้งการพัฒนาคุณภาพของจิตใจให้มีความเป็นพุทธะ และการปลูกฝังคุณธรรม วัฒนธรรมต่างๆ ย่อมนำผู้เรียนไปสู่การมีความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขในที่สุด

และทั้งหมดนี้ย่อมนำไปสู่การดำรงชีวิตที่มีความสุขของผู้เรียนนั่นเอง นอกจากนี้ ยังมีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยซึ่งมีความผูกพันกับพระมหากษัตริย์กตัญญูอย่างเช่น การเล่าเรื่องการบรรลุนิพพานของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่สี่ข้างต้น

### ความต่อเนื่องของกระบวนการศึกษา

เป็นการยากที่จะพิจารณาการเผยแพร่ศาสนธรรม ด้านการอบรมกรรมฐานในบริบทของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เนื่องจาก "ความต่อเนื่อง" ในที่นี้ในทางหนึ่งก็มีความหมายที่มุ่งอ้างถึงการศึกษาระดับสูง ทั้งในระบบ นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยว่าควรสอดรับกัน จึงนับว่ากว้างไปกว่าการเผยแพร่ศาสนธรรมด้านการอบรมกรรมฐานซึ่งจัดเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในส่วนหนึ่งของพระนวกะของวัดโสมนัสวิหารเองแล้วจะมีภาพของความต่อเนื่องบางประการ กล่าวคือ วัดโสมนัสวิหารมีระเบียบให้พระบวชใหม่ในปีแรกได้เรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม และยังมีระเบียบให้พระนวกะทุกรูปต้องเข้าฝึกอบรมกรรมฐานทุกคืนตลอดเวลาที่มาบวชอยู่ ซึ่งต้องบวชอย่างน้อย ๑๕ วัน ประเด็นนี้สะท้อนความต่อเนื่องระหว่างการศึกษาในระบบสำหรับพระ ซึ่งมีการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเป็นส่วนหนึ่ง และการศึกษาตามอัธยาศัย นอกจากนี้ สำหรับในส่วนของฆราวาสนั้น มีการจัดการอบรมกรรมฐานให้ตามสถาบันการศึกษาต่างๆ เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย ทั้งของสงฆ์ และฆราวาส

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการจัดการอบรมดังกล่าวเป็นปัจจัยที่เพิ่มเติมให้กระบวนการศึกษามีความ

ต่อเนื่อง กล่าวคือ มีการสอดรับกันระหว่างการศึกษาในระบบและการอบรมกรรมฐาน ซึ่งเป็นการศึกษาตามอัธยาศัย

### การเน้นการเรียนรู้

การอบรมกรรมฐานหลักเลียงไม่ได้ที่จะต้องมีสมมุติฐานว่า ผู้เข้าอบรมทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เนื่องจากพระพุทธศาสนาเชื่อใน "อำนาจตน" กล่าวคือ ผู้ปฏิบัติเท่านั้นที่จะช่วยให้ตนเองหลุดพ้นได้ ไม่ว่าจะมียกยาดมิตร์ที่เลอเลิศหรือสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมเพียงไรหากเจ้าตัวไม่ปฏิบัติเอง ก็ไม่มีวันที่จะพ้นทุกข์ได้ นอกจากนี้ท่านเจ้าอาวาสยังได้กล่าวในการอบรมถึงผลสำเร็จในแต่ละระดับของผู้เข้ารับการอบรม เช่น ความสามารถในการระงับความโกรธ การมีความสุขใจ เป็นต้น เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเชื่อมั่นว่าการพัฒนาจิตภายในระยะเวลาสั้นๆ เพียงเจ็ดวัน (สำหรับหลักสูตรขั้นต้น) นั้นอยู่ในขอบเขตความสามารถที่กระทำได้

ลักษณะการอบรมเป็นการให้ผู้เข้าอบรมลงมือปฏิบัติเองเรียนรู้เอง จึงนับว่าเป็นการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง "ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด" นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ เนื่องจากมีการกำหนดตารางปฏิบัติที่ไม่ตึงเกินไปจนกระทั่งผู้ฝึกฝนท้อและละการปฏิบัติ และไม่หย่อนเกินไปจนกระทั่งไม่เกิดการเฝ้าสังเกต และเรียนรู้ความเป็นไปภายในจิตอย่างเพียงพอ อีกทั้งยังมีการฝึกฝนต่อเนื่องหลายวันซึ่งช่วยเพิ่มพูนการเรียนรู้และทักษะการปฏิบัติ นอกจากนี้ การอบรมยังมีความยืดหยุ่นอนุญาตให้ผู้ที่ต้องการปฏิบัติต่อได้ แม้จะหมดเวลาในช่วงนั้นๆ นอกจากนี้ผู้เข้าอบรมยังอาจค้างคืนเพื่อฝึกฝนต่อในวัดได้

การอบรมมีการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน หากพิจารณาหลักสูตรการอบรม จะพบว่า มีหลักสูตรสำหรับตอบสนองความสนใจที่ต่างกันเช่น หลักสูตรขั้นต้นสำหรับผู้เริ่มแรกและต้องการนำกรรมฐานไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และหลักสูตรก้าวหน้าสำหรับผู้ที่มีพื้นฐานและต้องการพัฒนาขั้นสูง เช่น จะพบว่าเนื้อหาสาระและกิจกรรมก็สอดคล้องไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ยกตัวอย่างเช่น มีการสอนเรื่องวิธีระงับความโกรธในหลักสูตรขั้นต้น ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อความต้องการในการนำกรรมฐานไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือกิจกรรมการปฏิบัติกรรมฐานในหลักสูตรขั้นต้นจะไปเข้าเียนกลับ แต่ในหลักสูตรก้าวหน้า จะค้างคืน และมีการปฏิบัติกรรมฐานตอนกลางคืนด้วย

การอบรมมีการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความถนัดของผู้เรียน หากใช้หลักสูตรขั้นต้นเป็นตัวอย่างและดูโดยภาพรวม จะเห็นว่า การจัดลำดับการอบรมมีความประสานสอดคล้องกันตั้งแต่การแนะนำผู้เข้าอบรมเข้าสู่การปฏิบัติกรรมฐาน โดยเริ่มจากสมถวิปัสสนา ซึ่งอาศัยการท่อง "พุทโธ" อันเป็นวิธีที่มีชื่อเสียงของสายธรรมยุติ ในขั้นนี้ หัวข้อการสอนก็จะมีสอดคล้องกันไป เช่น สอนเรื่องการบำเพ็ญจิตภาวนา การเดินจงกรม การตัดความกังวล การกำจัดนิวรณ์ การปรับอินทรีย์ การสอนแต่ละหัวข้อก็มีการปูพื้น เพื่อให้เหมาะสมกับความถนัดของผู้เรียน เช่น เรื่องนิวรณ์จะเริ่มสอนจากความหมายและลักษณะของตัวนิวรณ์เอง จากนั้นจึงสอนเกี่ยวกับสาเหตุ และในที่สุดจึงสอนวิธีเอาชนะนิวรณ์ เมื่อผู้เข้าอบรมมีฐานสมาธิมั่นคงเพียงพอ จึงได้สอนวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งหัวข้อการบรรยายก็ได้แก่หลักวิปัสสนา และก่อนที่จะจบด้วยการ "ส่งตัว" ผู้เข้า

อบรมกลับสู่สังคมด้วยการสอนอุบายระงับความโกรธ การคลายเครียด และการมีพรหมวิหารธรรม ประเด็นนี้ยังแสดงให้เห็นว่าท่านเจ้าอาวาสจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน

การฝึกกรรมฐานเป็นการฝึกทักษะโดยตรง เป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติเองได้ และเป็นการฝึกที่ผู้เข้าอบรมต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ เช่น ต้องดิ้นรนเพื่อควมมีสติ นับเป็นการนำความรู้ที่ได้รับการอบรมมาประยุกต์ใช้ทันที ทั้งนี้ท่านเจ้าอาวาสจะแนะนำวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ที่อาจจะเผชิญ เช่น หากจะหลับ ให้ลืมตาเล็กน้อย หากมีขอชาติให้ภาวนาว่า "คลายออกๆ" ซึ่งบางครั้งการแนะนำก็ปรากฏในรูปแบบการตอบคำถามที่ผู้เข้าอบรมสงสัยในการปฏิบัติ

นอกจากนี้ยังมีการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งในที่นี้หมายถึง การปฏิบัติกรรมฐาน ดังที่กล่าวแล้วว่าวัดมีความสงบเนื่องจากได้รับการออกแบบมาดี พระวิหารอันเป็นสถานที่ฝึกอบรมสร้างบรรยากาศเสริมการปฏิบัติ และมีอุณภูมิพอเหมาะอีกทั้งยังมีพัดลมติดตั้งอยู่หลายตัว ยิ่งไปกว่านั้นผู้เข้าอบรมยังได้รับหนังสือคู่มือ ทำให้สามารถศึกษาเพิ่มเติมเองได้อย่างสะดวก นอกจากนี้ยังมีการจัดขายหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้ผู้สนใจซื้อหาเพื่อนำไปศึกษาด้วยตนเองต่อไปได้

การประเมินผู้เรียนของท่านเจ้าอาวาส จะมีทั้งการสังเกตการปฏิบัติของแต่ละบุคคล เมื่อเห็นว่ามีพัฒนาการ (เช่น เกิดปีติ) หรือข้อบกพร่อง (เช่น เดินจงกรมผิดแบบ) ใดก็ให้ข้อเสนอแนะไปตาม

สมควร นอกจากนี้ท่านยังอาศัยประเมินจากการรับฟังคำถามที่เปิดโอกาสให้ซักถามได้ทุกครั้งหลังปฏิบัติกรรมฐานและหากเห็นว่าควรนำผลที่ประเมินมาเสนอแนะแก่ผู้เข้าอบรม ท่านก็จะประกาศทางไมโครโฟนให้ได้ทราบทั่วกัน

### ๔.๓ โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

เนื่องจากการดำเนินการเผยแพร่ศาสนธรรม ในส่วนของการอบรมกรรมฐานดำเนินไปด้วยดีแล้วอีกทั้งวิทยากร อันได้แก่ พระธรรมวิสุทธิกวี ก็นับเป็นอาจารย์ของอาจารย์ ดังนั้น วัดจึงได้เสนอโครงการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอนจริยธรรมของโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อเสริมความเข้มแข็งของคณาจารย์ที่รับผิดชอบการเรียนการสอน เนื่องจากคณาจารย์ส่วนใหญ่ที่มีประสบการณ์การสอนหลายปี แต่ก็ยังประสบปัญหาเรื่องเทคนิควิธีการสอนอยู่บ้าง และครอบคลุมผู้สอนในโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีภายในวัดด้วย ซึ่งจะเห็นได้จากข้อมูลในข้อ ๔.๑ รูปแบบการจัดการศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ว่ามีหลายรูปแบบเป็นพระภิกษุที่เพิ่งเริ่มสอน

โครงการจัดอบรมเทคนิคการสอนเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรมมีขึ้นในวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๕ เวลา ๑๓.๐๐-๑๖.๓๐ น. ณ ศาลา ๘๐ ปี สมเด็จพระวันรัต โดยมีนางจินตนา บิลมาศ ที่ปรึกษาสถาบันที่ปรึกษาเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในราชการ ก.พ. เป็นวิทยากร มีผู้เข้าร่วมอบรมเป็นจำนวน ๔๙ รูป/คน ประกอบด้วย พระภิกษุ แม่ชี ครูอาสาสมัคร รวมถึงผู้ปกครอง และนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่เข้าร่วมฟังด้วยอีกส่วนหนึ่ง

เมื่ออบรมเสร็จ มีแบบประเมินที่ผู้เข้าร่วมอบรมส่งกลับคืนมา ๓๙ ชุด เมื่อคัดแบบประเมินที่กรอกไม่สมบูรณ์ออกแล้วเหลือ ๓๒ ชุด ผลการอบรมที่ประมวลได้ดังนี้

หน่วย : รูป/คน

	เหมาะสมที่สุด	เหมาะสม	พอใช้	ควรปรับปรุง
๑. เนื้อหา	๑	๑๓	๑๒	๖
๒. วิทยากร	๒	๑๔	๑๓	๓
๓. สถานที่	๙	๑๙	๒	๒
๔. ระยะเวลา	-	๑๔	๙	๙
๕. ประโยชน์การนำไปใช้	๑	๙	๑๗	๕

ปัญหาที่พบในการอบรมมีหลายประการ คือ มีการเปลี่ยนหัวข้อการอบรมกระทันหันคือ จากเดิมที่ให้ความสำคัญกับเทคนิคการสอนจริยธรรม เปลี่ยนเป็นเทคนิคการสอนสำหรับพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีด้วย ทำให้มีผลต่อการวางแผนการอบรม ประเด็นการอบรมจึงไม่ตอบสนองต่อความคาดหวังของผู้เข้าอบรมอีกทั้งการสอนจริยธรรมและการสอนพระปริยัติธรรมมีธรรมชาติ และกลุ่มผู้เรียนแตกต่างกันทำให้เชื่อมโยงเทคนิคได้ยาก

จำนวนผู้เข้าอบรมมีมากกว่าที่แจ้งไว้เดิมทำให้มีผลต่อรูปแบบการจัดการอบรมที่วิทยากรวางแผนให้ทำกิจกรรมกลุ่ม และทำให้เอกสารที่วิทยากรจัดเตรียมมาไม่เพียงพอ นอกจากนี้ผู้เข้ารับการอบรมยัง

มีภูมิหลังหลากหลายเกินไป นั่นคือ มีทั้งที่เป็นพระ แม่ชี ครูอาสา นักเรียน โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และผู้ปกครอง

เวลาในการอบรมสั้นไปทำให้วิทยากรมุ่งนำเสนอเทคนิคกว้างๆ อย่างหลากหลาย โดยเน้นให้มโนทัศน์หรือศัพท์สำคัญ มีการยกตัวอย่างน้อย ผู้เข้ารับการอบรมซึ่งไม่คุ้นเคยกับวิชาการจึงรู้สึกไม่ค่อยเข้าใจ และไม่เห็นแนวทางการประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม

มีช่องว่างระหว่างทำที่ต่อการเรียนการสอนของวิทยากรและผู้รับการอบรม วิทยากรมุ่งแนะนำเทคนิคกว้างๆ เพื่อให้นำไปประยุกต์ใช้ แต่ผู้รับการอบรมคาดหวังแบบการสอนสำเร็จรูปที่จะสามารถฝึกฝนเลียนแบบและนำไปใช้ได้ทันที นอกจากนี้ วิทยากรต้องการให้ผู้เข้าอบรมมีการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงด้วยการทำกิจกรรม แต่ผู้เข้าอบรมขาดความมั่นใจในการทำกิจกรรม และต้องการให้วิทยากรบอกเนื้อหาความรู้และนำการฝึกหัดโดยตรง อีกทั้ง วิทยากรต้องการเสนอแนะกิจกรรมการเรียนการสอนแบบให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เช่น การอภิปรายกลุ่ม การสวมบทบาท แต่ผู้เข้าอบรมยังคงต้องการใช้รูปแบบการสอนแบบบรรยายมากกว่า

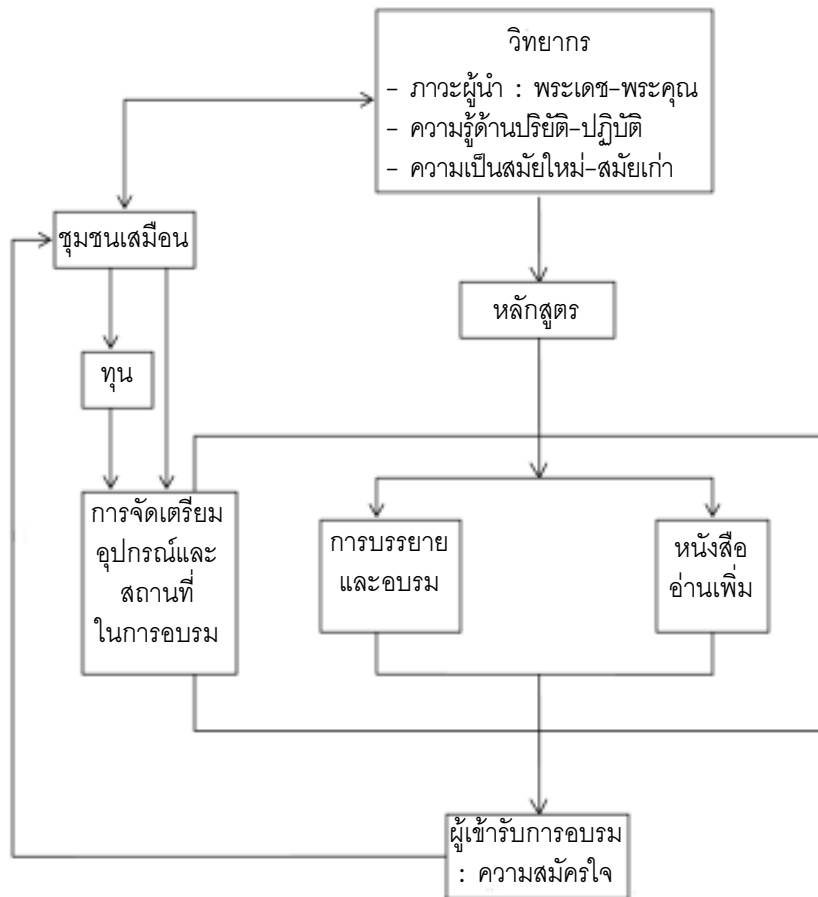
อุปกรณ์และสถานที่มีปัญหา กล่าวคือ เครื่องขยายเสียงดังไม่พอ จอสำหรับฉายแผ่นใสเล็กเกินไป ไม่มีเวทีให้วิทยากร ทำให้ต้องยืนอยู่ในระดับเดียวกับผู้เข้าร่วมอบรม และเก้าอี้ในศาลาที่ประชุมเป็นเก้าอี้หนักสูง ทำให้คนที่อยู่ข้างหลังไม่ได้ยินและมองไม่เห็น

## ๔.๔ แผนภูมิการจัดการเผยแพร่ศาสนธรรม ด้านการอบรม กรรมาฐาน

ในส่วนนี้ขอเสนอแผนภูมิการจัดการเผยแพร่ศาสนธรรมด้านการอบรมกรรมาฐาน เพื่อที่จะเป็นแม่แบบสำหรับผู้ประสงค์จะนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลสำเร็จ

องค์ประกอบที่สำคัญอันดับแรกในแผนภูมิคือตัววิทยากร ผู้ดำเนินการเอง ซึ่งควรมีลักษณะของความผสมผสานระหว่างความรู้ ปรีชาและปฏิบัติ ความเป็นสมัยเก่าและสมัยใหม่ และลักษณะของพระเดชและพระคุณ นอกจากนี้ยังต้องมีความเป็นผู้นำ กล่าวคือ ประกอบด้วยภาวะผู้นำและมีอำนาจบริหาร หรือได้รับการสนับสนุนจากอำนาจบริหาร

## แผนภูมิการจัดการเผยแผ่ศาสนธรรมด้านการอบรมกรรมฐาน



องค์ประกอบประการต่อไปคือหลักสูตรที่ต้องมีความเหมาะสมและตอบสนองความจำเป็นรวมถึงความต้องการของผู้เข้ารับการอบรม การอบรมตามหลักสูตรนั้นมีทั้งที่เป็นการเรียนในวันอบรม ได้แก่ บรรยายธรรมและปฏิบัติ นอกจากนี้ยังมีการเรียนด้วยตนเองจากหนังสือต่างๆ ที่จัดหาไว้ให้ หรือมีไว้ให้ค้นหา ซึ่งการอบรมและหนังสือจะมีเนื้อหาสอดคล้องส่งเสริมกัน

องค์ประกอบต่อไปคือผู้เข้าอบรมที่มีความสมัครใจ

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบของ "ชุมชนเสมือน" อันประกอบด้วย อุบาสก อุบาสิกา ที่ศรัทธาในตัววิทยากร บุคคลเหล่านี้ทำหน้าที่คล้ายชุมชน กล่าวคือ แม้อยู่คนละที่แต่ก็พร้อมมารวมตัวเพื่อปฏิบัติกิจกรรมรับใช้ ช่วยเหลือท่านวิทยากร การช่วยเหลืออาจอยู่ในรูปเงินทุน หรือการลงแรง เพื่อจัดการเกี่ยวกับการจัดอุปกรณ์และสถานที่ รวมถึงการตีพิมพ์และจำหน่ายหนังสือหน้างาน ทั้งสองประการนี้สนับสนุนการดำเนินการอบรมให้เป็นไปด้วยดี

การสร้างชุมชนเสมือนนี้มีความสำคัญเพราะบางครั้งชุมชนรอบวัดไม่ได้มีคุณลักษณะของ "กลุ่มเป้าหมาย" ที่วัดต้องการจะสื่อสารด้วย เช่น ชาวบ้านรอบวัดอาจสนใจการตักบาตรทำบุญมากกว่าการปฏิบัติกรรมฐาน พระธรรมวิสุทธิกวี มีวิสัยทัศน์ในการสร้างชุมชนเสมือนด้วยการดึงคนจากที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมเข้ามาช่วยเหลือ อย่างไรก็ตาม คนในชุมชนเสมือนนี้ยังประกอบด้วยบุคคลอื่นๆ ที่มีความเคารพศรัทธาในท่านเจ้าอาวาสอีกด้วย

## บทที่ ๕

### สรุปและข้อเสนอแนะ

๐๐ ๐๐ ๐๐ ๐๐ ๐๐

#### ๕.๑ สรุป

ส่วนนี้เป็นการสรุปผลการวิจัยในหัวข้อ บริบททั่วไปของวัด การจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม รูปแบบการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัด ประเด็นที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามแนวทางการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕ และการจัดทำโครงการ ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

##### บริบททั่วไปของวัด

วัดโสมนัสวิหารเป็นพระอารามหลวงชนิดราชวรวิหารชั้นโท เป็นวัดต้นวงศ์ธรรมยุติ ได้รับการออกแบบมาเป็นอย่างดี จึงเหมาะสมแก่การอยู่อาศัยและปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร

วัดโสมนัสวิหารเป็นวัดที่มีพระที่ได้สมณศักดิ์ถึง ๑๕ รูป และมีการปกครองแบ่งเป็น ๖ คณะ โดยแต่ละคณะขึ้นกับการดูแลของเจ้าคณะ ซึ่งล้วนแต่เป็นระดับเจ้าคุณทั้งสิ้น นอกจากนี้ พระธรรมวิสุทธิกวีท่านเจ้าอาวาสวัด ยังได้แบ่งความรับผิดชอบในการดูแลเรื่องการศึกษา เช่น

พระสิริปัญญาภุมณี ดูแลเรื่องโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ พระวินัย มุณีดูแลเรื่องโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการกลางที่ดูแลเรื่องทรัพย์สินของวัด การบริหารปกครอง ยังอยู่ในรูปถ้อยที่ถ้อยอาศัยแบบจารีต และอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ กล่าวคือ เจ้าอาวาสจะเคารพการตัดสินใจภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะ คณะกรรมการกลางและพระที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลรับผิดชอบเรื่องการศึกษา แต่ในขณะที่เดียวกันเจ้าอาวาสก็จำเป็นต้องดูแลเรื่องต่างๆ อย่างทั่วถึงเนื่องจากเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบตามกฎหมาย

ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนมีความใกล้ชิดพอสมควร กล่าวคือ ถึงแม้สัดส่วนผู้เข้าวัดจะเป็นคนจากที่อื่นมากกว่าคนจากชุมชนรอบวัด แต่ชาวบ้านรอบวัดก็ยังคงทำบุญตักบาตรอยู่มาก ทำให้พระภิกษุ สามเณรในวัดได้รับความสะดวกสบายเรื่องภัตตาหารตามสมควร นอกจากนี้ ยังมีการส่งเด็กเยาวชนที่เป็นบุตรหลานเข้ามาเรียนในโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์ อีกเป็นจำนวนมาก

##### การจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัด

วัดโสมนัสวิหารมีการจัดการศึกษาด้านศาสนศึกษา ทั้งที่เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา นอกจากนี้ยังจัดการศึกษาสงเคราะห์อันได้แก่ โรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์และธรรมศึกษา อีกทั้งยังมีการเผยแผ่ศาสนาธรรมด้านการอบรมกรรมฐาน ที่เป็นความโดดเด่นของวัดอีกด้วย



## รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัด

การศึกษาในส่วนของศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ บุคลากรต่างดำเนินการตามศักยภาพที่มีอย่างเต็มที่ และก็ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่รูปแบบการดำเนินการยังประสบปัญหาดังที่พบในที่อื่นๆ ได้แก่ ปัญหาด้านการบริหารและงบประมาณ ปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ไม่ประสบปัญหาเรื่องอาคารสถานที่และเจ้าอาวาสยังมีนโยบายสนับสนุนการเรียนด้วยการให้ปัจจัยเป็นแรงจูงใจ

ในส่วนการเผยแผ่ศาสนธรรมด้านการอบรมกรรมฐานซึ่งเป็นความโดดเด่นของวัดนั้น พบว่าในด้านการบริหารจัดการเป็นไปด้วยดี เนื่องจากความมีภาวะผู้นำของท่านเจ้าอาวาส ความพร้อมเพียงของลูกศิษย์ต่างๆ ซึ่งรวมตัวกันในฐานะ "ชุมชนเสมือน" พร้อมอาสาช่วยดำเนินการความสะดวกสบายของสถานที่ และความเรียบง่ายของการอบรมที่ทำให้ไม่ต้องใช้อุปกรณ์อำนวยความสะดวกมากมายนัก

นอกจากนี้ในส่วนของการอบรมเองพบว่าท่านเจ้าอาวาสซึ่งเป็นวิทยากรมีประสบการณ์สูง ประกอบด้วยความรู้ด้านปริยัติและปฏิบัติ รวมถึงมีความผสมผสานระหว่างความเป็นสมัยเก่า และสมัยใหม่ พระเดชและพระคุณ อันสร้างศรัทธาได้มาก วิทยากรดูแลการอบรมอย่างใกล้ชิด และคอยให้คำแนะนำอยู่เสมอ หลักสูตรการอบรมมีลำดับต่อเนื่อง เช่น หลักสูตรการอบรมขั้นต้นแบ่งเป็นสามส่วน ได้แก่ ส่วนแนะนำผู้เข้าอบรมสู่การปฏิบัติกรรมฐานโดยใช้สมถกรรมฐานเป็นพื้นฐาน ส่วนของวิปัสสนากรรมฐานซึ่งต้องอาศัยฐานจากสมถกรรมฐาน และส่วนของการ "ส่งตัว" ผู้เข้าอบรมกลับสู่ชีวิตปกติในสังคม ซึ่งเป็นการ

สอนเทคนิคการระงับความโกรธ การคลายเครียด เป็นต้น การปฏิบัติตอบสนองความจำเป็นของผู้เข้าฝึกอบรม มีความยืดหยุ่น และไม่ตึงเกินไปหรือหย่อนจนเกินไป นอกจากนี้ยังมีแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม และเปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัยอยู่เสมอ

**ประเด็นที่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตามแนวทางการจัดการศึกษาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕**

ประเด็นที่สอดคล้องนี้วิเคราะห์เฉพาะการอบรมกรรมฐานอันเป็นความโดดเด่นของวัดเท่านั้น พบว่าการอบรมมีลักษณะที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังนี้

ในการอบรม มีการพัฒนาผู้เข้าอบรมให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทางด้านจิตใจ ความรู้และคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย ซึ่งมีความผูกพันกับพระมหากษัตริย์ มีการอบรมความรู้เกี่ยวกับศาสนา ความรู้และทักษะในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

นอกจากนี้ยังยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และกระบวนการจัดการศึกษาก็นส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ มีการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการ

ปฏิบัติให้ทำได้ จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน สามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีการประเมินผู้เรียนจากพัฒนาการและการสังเกตพฤติกรรมการเรียน

### การจัดทำโครงการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา

ภายใต้เงื่อนไขของเวลาและงบประมาณ ทางวัดได้เสนอโครงการอบรมเทคนิคการสอนแก่บุคลากรที่เป็นผู้สอนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี เนื่องจากบุคลากรในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์แม้จะมีประสบการณ์สอนในโรงเรียนมานานแต่ยังขาดเทคนิคการสอนอยู่ และบุคลากรพระที่สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีก็มีเป็นจำนวนมากที่เพิ่งเริ่มสอน ผลการอบรมพบว่าผู้เข้าอบรมต้องการให้ใช้เทคนิคการสอนแบบการบรรยาย และต้องการให้ผู้อบรมให้รูปแบบการสอนสำเร็จรูปที่จะสามารถฝึกฝนเลียนแบบและนำไปใช้ได้ทันที

## ๕.๒ ข้อเสนอแนะ

### ข้อเสนอแนะเชิงการปฏิบัติ

๑. ควรนำแผนภูมิการจัดการเผยแผ่ศาสนธรรมด้านการอบรมกรรมฐานที่วิเคราะห์ได้ไปประยุกต์ใช้กับวัดอื่น

๒. โครงการอบรมบุคลากรของวัดเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมควรเน้นเนื้อหาที่เป็นแบบการสอนสำเร็จรูปที่ออกแบบสำหรับการสอนประเภทต่างๆ โดยเฉพาะ เช่น การสอน

พระปริยัติธรรม หรือการสอนจริยธรรมโดยแบบการสอนดังกล่าว ผู้เข้าอบรมจะสามารถฝึกฝนเลียนแบบเพื่อนำไปใช้งานจริงได้ทันที

### ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ปัญหาต่างๆ ที่พบในการจัดการศึกษาของวัดเป็นปัญหาที่วัดอื่นๆ ประสบอยู่เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นปัญหาที่มีต้นตอมาจากโครงสร้างเดียวกัน กล่าวคือ การจัดการศึกษาเป็นเรื่องที่วัดต่างๆ จะต้องดูแลจัดการกันเอง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงบประมาณหรือบุคลากร หากรัฐมีความจริงใจจะสนับสนุนการจัดการศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ให้มีมาตรฐาน รัฐก็ควรดูแลรับผิดชอบมากกว่านี้ โดยอาจตั้งองค์กรหรือหน่วยงานกลางขึ้นมารับผิดชอบ

## บรรณานุกรม

ดรุณี ญาณวัฒน์นา, สรรเสริญ สุวรรณ และธาทิพย์ ศิริวัฒน์รักษ์.  
ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัดอัมพวัน อำเภอ  
พรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี. งานวิจัยเสนอต่อสำนักคณะกรรมการ  
การศึกษาแห่งชาติ. ๒๕๔๔.

พระธรรมวิสุทธิกวี. **คู่มือภาวนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : วัดโสมนัส  
วิหาร ๒๕๔๒.

พิศมัย แผงนุเคราะห์. **การจัดการศึกษาของวัดในพระพุทธศาสนา**.  
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. อัดสำเนา.  
๒๕๔๓.

วัดโสมนัสวิหาร. [http://www.geocities.com/TheTropics/  
Lagoon/9856/framethai.html](http://www.geocities.com/TheTropics/Lagoon/9856/framethai.html) (April 6, 2002).

\_\_\_\_. โสมนัสสาร ฉบับพิเศษ ครบรอบ ๒๕ ปีและแจกประกาศนียบัตร  
โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดโสมนัสวิหาร ๑๘ กันยายน  
พ.ศ. ๒๕๓๑.

Mulder, N. Chapter 2 : Power and Goodness in Thai Symbolic  
Representation. **Inside Southeast Asia : Thai,  
Javanese, and Filipino Interpretations of Everyday  
Life**. Bangkok : Duang Kamol, 1992.

## รายนามวัด เจ้าอาวาสและคณะนักวิจัย

เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัด :  
ศึกษาเฉพาะกรณี ๖๐ วัด

๑. จัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม : พระปริยัติธรรมและการเผยแผ่  
ศาสนธรรม
  - ๑.๑ วัดราชโอรสาราม เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร  
เจ้าอาวาส พระธรรมกิตติวงศ์  
คณะผู้วิจัย ผศ.ศรินทิพย์ สตรีศิลป์ ดร.ศิริพร แย้มนิล  
พระครูโสภิตธรรมรังสี  
พระมหาสุวรรณ จันทโสโร
  - ๑.๒ วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร  
เจ้าอาวาส พระพรหมเวที  
คณะผู้วิจัย รศ.ดร.งามพิศ สัตย์สงวน พระราชปัญญาเมธี
  - ๑.๓ วัดพระนารายณ์มหาราช อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา  
เจ้าอาวาส พระธรรมวรนายก  
คณะผู้วิจัย รศ.ดร.คุณ ไทพันธ์ นายเทพพร มังธานี
  - ๑.๔ วัดสามชุก  
เจ้าอาวาส อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี  
คณะผู้วิจัย พระครูสุวรรณวิจิตร  
รศ.ดร.สุจิตรา อ่อนค้อม และคณะ
  - ๑.๕ วัดศรีโสดา  
เจ้าอาวาส อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่  
คณะผู้วิจัย พระราชวิมลเมธี (สังวาลย์ พรหมวงฺเณ)ดร.พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ พระครูสมุห์ชัยวัฒน์
  - ๑.๖ วัดแจ้งแสงอรุณ  
เจ้าอาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร  
คณะผู้วิจัย พระราชประสิทธิ์คุณ  
นายกฤตกร กล่อมจิต
  - ๑.๗ วัดทองคำ  
เจ้าอาวาส อำเภองาว จังหวัดลำปาง  
คณะผู้วิจัย พระราชปริยัติโยดม (โสภาส โสภาส)ดร.พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ พระมหาสุนทร สุนทรโร  
พระมหาชลอ ชยสิทธิโ

- ๑.๘ วัดคลองโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์  
เจ้าอาวาส พระราชปริยัติมุนี  
คณะผู้วิจัย รศ.ดร.ฉันทนา จันทร์บรรจง  
พระมหาตั้ง ปรีธมโม พระมหาจำปา วชิรญาโณ
- ๑.๙ วัดเชตุพน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่  
เจ้าอาวาส พระวิมลญาณมุนี (สะอาด ขันดีโก)  
คณะผู้วิจัย ดร.พิสิฐรัฐ โคตรสุโพธิ์  
พระประสิทธิ์ สิริธนโร นายสายทอง ผลมยุง
- ๑.๑๐ วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดน่าน  
เจ้าอาวาสวัด พระเทพนันทาจารย์  
คณะผู้วิจัย รศ.ดร.ฉันทนา จันทร์บรรจง  
พระครูพิทักษ์เจติยานันท์ นายกฤษณ์ ปาคำ
- ๑.๑๑ วัดศรีวงศ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์  
เจ้าอาวาสวัด พระวิกรมมุนี  
คณะผู้วิจัย นายปริญญา สร้อยทอง  
พระปลัดอัครเดช สุระโต  
พระสมุห์ธีระพงศ์ สุานธมโม
- ๑.๑๒ วัดพระธรรมกาย อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี  
เจ้าอาวาส พระภาวนาวิริยคุณ (รักษาการเจ้าอาวาส)  
คณะผู้วิจัย ผศ.ศรินทิพย์ สติรศิลป์  
พระมหาสมพรณ์ ธมฺมิภูจเมธี  
พระมหาสุวิทย์ ธมฺมิภมฺมณี
- ๑.๑๓ วัดจุฬินทรมาราม อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา  
เจ้าอาวาส พระญาณวโรดม  
คณะผู้วิจัย รศ.ดร.วรพล พรหมิกบุตร  
พระกิตติสารมุนี นายราเชนทร์ ไอยรารัตน์
- ๑.๑๔ วัดสุทิวารี อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี  
เจ้าอาวาส พระครูสุทิวรรณธาดา  
คณะผู้วิจัย รศ.ดร.พรชูลี อาชวอำรุง พระมหาวิสุทธิ ปญญาทีโป  
พระครูปลัดนพพันธ์ ชยปาโล

- ๑.๑๕ วัดหนองกุ้ง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น  
เจ้าอาวาส พระปริยัติวรคุณ  
คณะผู้วิจัย นายกฤตกร กล่อมจิต พระครูสิทธิสารโสภณ
- ๑.๑๖ วัดบึง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา  
เจ้าอาวาส พระราชสีมาภรณ์  
คณะผู้วิจัย รศ.จากรุวรรณ ธรรมวัตร  
พระมหาวินัย กนตจาโร นายไพฑูรย์ คงจันทร์
- ๑.๑๗ วัดศรีนวล อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น  
เจ้าอาวาส พระครูสิริธรรมนิเทศก์  
คณะผู้วิจัย (ช่วงเริ่มโครงการ พระกิตติญาณโสภณ)  
นายกฤตกร กล่อมจิต  
พระสมหวัง คุณธมฺโม พระสमान สุขุมดีโก
- ๑.๑๘ วัดสร้อยทอง เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร  
เจ้าอาวาส พระราชปริยัติวิธาน  
คณะผู้วิจัย ผศ.วิภาดา อังสุมาลิน  
พระมหานรกร วรเมธี พระมหาเชิดชัย ธมฺมภูสิติ
- ๑.๑๙ วัดหาดใหญ่สีตาราม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา  
เจ้าอาวาส พระมหาสมโภชน์ กิจจสาโร  
คณะผู้วิจัย รศ.ดร.สุภัทร ปัญญาทีโป  
พระมหาสัมพันธ์ ปิยธมฺโม นายน้อม ดาดขุนทด
- ๑.๒๐ วัดราษฎร์บูรณาราม อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร  
เจ้าอาวาส พระครูพิมลธรรมภาณี  
คณะผู้วิจัย รศ.ดร.สุภัทร ปัญญาทีโป  
พระมหาเกียรติศักดิ์ ไหมสวาที  
พระมหาสุรียา อาจิตปญฺโญ
๒. จัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนธรรม : การเผยแพร่ศาสนธรรม
- ๒.๑ วัดพระธาตุศรีจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่  
เจ้าอาวาส พระราชพรหมอาจารย์  
คณะผู้วิจัย ดร.พิสิฐรัฐ โคตรสุโพธิ์ พระครูอาทรสุวรรณเมธี  
พระมหาปัญญา อริยวิโส

๒.๒	วัดปัญญาบันฑิตาราม เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พระครูปลัดศีลวัฒน์ ดร.ศิริพร แย้มนิต พระมหาประจวบ ธรรมธีโร พระสุจินตนิท สุภกโร
๒.๓	วัดสุวรรณมงคล เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดตราด พระครูมงคลปัญญากร รศ.ดร.พรชูลี อาชวอำรุง พระมหาบุญรุ่ง สิริโชติ พระทวิน จิตตสโร
๒.๔	วัดปานานาชาติ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พระอธิการวิฑิต ปสนโน (ดำรงตำแหน่งขณะทำวิจัย) รศ.ดร.พรชูลี อาชวอำรุง
๒.๕	วัดนาหลวง เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี พระอธิการบุญทัน อัครคุ้มโม นายกฤตกร กล่อมจิต นายสัมฤทธิ์ อาจอำนาจ นายอานน รักการ นางวรรณภา ภูริสวัสต์
๒.๖	วัดโสมนัสวิหาร เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร พระธรรมวิสุทธิกวี ผศ.ดร.ปกรณม์ สิงห์สุริยา พระสิริปัญญาภุมณี
๒.๗	วัดถ้ำสุเมโน เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง พระครูภาวนาสุมนธ์ รศ.ดร.สุภัทร ปัญญาทีป พระจำลอง ดิग्ขวิโร พระไพศาล ฐิตวิริโย
๒.๘	วัดป่าบ้านค้อ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี พระปัญญาพิศาลเถร รศ.ฉันทนา กล่อมจิต
๒.๙	วัดพระพุทธบาทตากผ้า เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พระครูเวฬุวันพิทักษ์ (เขื่อนคำ อดตสนฺโต) ดร.พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ พระพิรุณ วุฑฒิมมโม
๒.๑๐	วัดเขาพุทธโคดม เจ้าอาวาส	อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี พระครูสาธุกิจจานุรักษ์

	คณะผู้วิจัย	ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง พระใบฎีกาเล็ก ญาณวีโร นายพีระพงษ์ สุกประเสริฐ
๓.	จัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม : ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์	
๓.๑	วัดอนงคาราม เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร พระราชสุธี ผศ.วิภาดา อังสุมาลิน ผศ.ดร.ปกรณม์ สิงห์สุริยา พระราชปัญญาภุมณี
๓.๒	วัดสระเกศ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ พระครูอนุรักษ์พัชรธรรม นายปริญญา สร้อยทอง พระครูอนุรักษ์พัชรธรรม พระเต็มใจ ฐานุตโตโร
๓.๓	วัดพระนอนจักรสีห์ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี พระเมธีปริยัติโยดม รศ.ดร.วรพล พรหมกนิบุตร พระมหาอุดมเขตต์ สิริคุตโต นายชำนาญ สุกุรัตน์ นางสาวเพชรรัตน์ เกิงศิริ นางสุธิชา ไกยสิทธิ์
๓.๔	วัดกลางสุรินทร์ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ พระครูบรรณสารโกวิท รศ.ดร.พรชูลี อาชวอำรุง พระครูปริยัติกิจดำรง พระมหาเมธี วชิรเมธี
๔.	จัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรม : โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด	
๔.๑	วัดพระธาตุทริภุญชัย เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พระเทพมหาเจติยาจารย์ (ไพฑูลย์ ภูริวิปฺโล) ดร.พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ พระเทพมหาเจติยาจารย์ นายจำรัส ปรีชญาวีโรจน์
๔.๒	วัดกุฎีดาว เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี พระครูวชิรปัญญาญโยค (บุญเรือง รวิวิไล) รศ.ดร.พรชูลี อาชวอำรุง นายธงชัย สุริโย

๔.๓	<b>วัดวิศราราม</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี พระครูประสาทสุตกิจ รศ.ดร.วรพล พรหมิกบุตร พระวิสุทธิ์ พุทธิศาสตร์
๔.๔	<b>วัดใหม่กรงทอง</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี พระครูสิริอาภาธร รศ.ดร.พรชูลี อาชวอำรุง พระครูวิบูลโพธาภิรัต
๔.๕	<b>วัดเดิม</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา พระไพฑูริญาณ รศ.จากรุวรรณ ธรรมวัตร พระมหาบุญมี ปวโร นายสมพร สังข์ทองกลาง
๔.๖	<b>วัดควนวิเศษ</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดตรัง พระครูพิบูลธรรมสาร รศ.ดร.สุภัทร ปัญญาทีป พระจำลอง ดิถขวิโร พระไพศาล ฐิตวิริโย พระอุทิศ วราสโก
๔.๗	<b>วัดสกุณบัณเฑาะ</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี พระครูสุวรรณวชิรธรรม รศ.ดร.วรพล พรหมิกบุตร พระมหาศุภกิจ สิริจันโท
๔.๘	<b>วัดบ้านโป่ง</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พระพิศาลพัฒนโสภณ รศ.ดร.วรพล พรหมิกบุตร พระพิศาลพัฒนโสภณ
๔.๙	<b>วัดตากฟ้า</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ พระศรีวิสุทธิเวที นางสาวกุลชดี จงเจริญ พระศรีวิสุทธิเวที
๔.๑๐	<b>วัดเขาแก้ว</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ พระครูนิทัศน์ธรรมเวที นางสาวกุลชดี จงเจริญ พระครูนิทัศน์ธรรมเวที

๔.๑๑	<b>วัดศรีอุโมงค์คำ</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พระสุธรรมมุนี นางสาวสมบุญณ์ พุเต็มวงศ์ นายชยันต์ ตีบเมืองมา
๔.๑๒	<b>วัดสระเรียง</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เจ้าอธิการประหยัด วุฒิปญโญ ผศ.ประหยัด เกษม พระมหาพุทธนา คลิ่งเกล้า พระโสภณ พระหมเนตร
๔.๑๓	<b>วัดมงคลนิมิตร</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต พระศรีรัฐธรรมคณีนี ผศ.ปราณี สกกุลพิพัฒน์ นางนวลศรี พงศ์ภัทรวัตต์ นายประสิทธิ์ พรหมมาศ
๔.๑๔	<b>วัดมงคลสามัคคีธรรมโมทัย</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดระยอง พระอธิการวิทยา จิตตธมโม ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง นายพีระพงษ์ สุดประเสริฐ นางวนิดา จันทร์พิทักษ์
๔.๑๕	<b>วัดมหาพุทธาราม</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ พระศรีธรรมนาถมุนี รศ.ดร.คุณ ไทพันธ์ นายเทพพร มังธานี
๔.๑๖	<b>วัดศรีสะเกษ</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พระสุนทรธรรมธาดา รศ.ฉันทนา กล่อมจิตต์ นายกฤตกร กล่อมจิตต์
๕.	<b>จัดการศึกษาประเภทแหล่งการเรียนรู้</b>	
๕.๑	<b>วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พระธรรมปัญญาบดี นางสาวรลิกา อังกูร พระมหาพิทักษ์ มหิทธิโก
๕.๒	<b>วัดธรรมาภิมุข</b> เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด พระวินัยธรรเสวี ธมฺมานนฺโท นายสุเมธ การศรีทอง นายพิลธิ ทรัพย์ยิ่ง

๕.๓	วัดใหญ่ชัยมงคล เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระครูพิสุทธิบุญสาร ผศ.กรีสุดา เทียรทอง ผศ.ดร.สมพร แมลงภู พระครูอาทร บุญวิสุทธิ
๕.๔	วัดเฉลิมพระเกียรติ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี พระธรรมกิตติมุณี นายคำพอง งามภักดิ์ พระมหาวิโรจน์ พรหมสุด พระมหาชาติชาย ไบทัตทิม
๕.๕	วัดจองค์ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พระครูอนุสรณ์ชัยสิทธิ์ ผศ.สมพงษ์ บุญเลิศ
๕.๖	วัดศรีโคมคำ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พระธรรมวิมลโมลี นางสาวสมบุญรณ์ พุเต็มวงศ์ พระครูปริยัติกิตติคุณ พระมหาศรีบรรดร ธีรธมฺโม
๕.๗	วัดมรุกขนคร เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พระปริยัติธีรคุณ รศ.ดร.คุณ ไทพันธ์ นายเทพพร มังธานี
๕.๘	วัดมหาชัย เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พระมหาสังคม จิตติญาโณ ผศ.ดร.จินดา งามสุทธิ พระครูปลัดอุทัยอุทโย
๕.๙	วัดตะไหมด เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง พระครูอุทิตกิจจาทร ผศ.ณรงค์ อ้วนอง พระครูสุนทร กิจจานุโยค นายสมคิด ทองสง นายสุจินต์ เพชรสังข์
๕.๑๐	วัดพลับ เจ้าอาวาส คณะผู้วิจัย	อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พระครูศรีปริยัติวิภูษิต ผศ.สนองชาติ เศรษฐศิริโรตม์ นายศุภวัฒน์ เอ็มโอช นางสาวสำภา หาดอ้าน

รายงานการวิจัย  
เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม  
ของวัดในพระพุทธศาสนา  
ประเภทการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษาวัดโสมนัสวิหาร  
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

ที่ปรึกษา

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช)	เจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม
พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี)	เจ้าอาวาส วัดพระนารายณ์มหาราช
พระเทพกวี (มนตรี คณิสสร)	ผู้ช่วยแม่กองธรรมสนามหลวง
พระเทพปริยัติเมธี (รุ่งน ธีรปญโญ)	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดชลประทานรังสฤษฎ์
พระราชปัญญาภุมนี (хим อิศสรธมฺโม)	ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอนงคาราม
ดร.รุ่ง แก้วแดง	เลขาธิการสภาการศึกษา (ถึง ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๗)
ดร.อำรุง จันทวานิช	เลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.สิริพร บุญญานันต์	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.นงราม เศรษฐสุพานิช	ที่ปรึกษาด้านนโยบายและ แผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา
ดร.สวัสดิ์ ตี้น	ที่ปรึกษาด้านระบบการศึกษา

นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล	ผู้อำนวยการ สำนักมาตรฐานการศึกษา และพัฒนาการเรียนรู้
ดร.สุทธศรี วงษ์สมาน	ผู้อำนวยการ สำนักนโยบายและ แผนการศึกษา
ดร.พิณสุดา สิริธังศรี	ที่ปรึกษาโครงการ

#### ผู้รับผิดชอบโครงการ

นางพิศมัย แผงนุเคราะห์	นางสาวประภาพรพรณ วศโรจน์
นางรัชณี พึ่งพานิชกุล	นางสาวสอาดลักษณ์ จงคล้ายกลาง
นายสมศักดิ์ จัตตพรพงษ์	นางณิชกมล ดวงมาลัย

#### บรรณาธิการ

นางพิศมัย แผงนุเคราะห์	นักวิชาการศึกษา สว.
นางรัชณี พึ่งพานิชกุล	นักวิชาการศึกษา สว.

#### หน่วยงานรับผิดชอบ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ



เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า  
หากท่านไม่ใช้หนังสือเล่มนี้แล้ว  
โปรดมอบให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

“ความเปลี่ยนแปลงอย่างที่น่าวิตก คือทุกวันนี้ความคิดความอ่าน  
และความประพฤติหลายๆ อย่าง ซึ่งแต่ก่อนถือเป็นความชั่วเป็นความผิด  
ได้กลายเป็นสิ่งหนึ่งที่สังคมยอมรับ และพากันประพฤติปฏิบัติโดยไม่รู้สึกระส่ำระสาย  
จนทำให้เกิดปัญหาและวิถีชีวิตของคนแต่ละคนมีคมนลงไป  
ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นหน้าที่ของชาวพุทธ จะต้องร่วมกันแก้ปัญหานี้อย่างจริงจัง  
แต่ละท่าน แต่ละฝ่ายต้องยึดหลักการให้มั่นคงที่จะไม่ทำอะไรๆ ที่ชั่ว ที่เสื่อมเสีย  
ต้องกล้าและบากบั่นที่จะทำแต่สิ่งที่เป็นความดี เป็นความถูกต้อง และเป็นธรรม  
เพื่อให้ผลความประพฤติปฏิบัติชอบบังเกิดเพิ่มพูนขึ้น  
และคำจูนส่วนรวมไว้บิให้เสื่อมทรุดลง หากให้กลับฟื้นคืนดีขึ้นเป็นลำดับ”

พระบรมราชาธิวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว  
พระราชทานแก่สมัชชามหุทธศาสนา  
๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๒